

Hallituksen esitys Eduskunnalle tuotevastuulaiksi

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi laki tuotteiden aiheuttamien vahinkojen korvaamisesta. Laki koskisi tuotteista henkilöille sekä vahingon tapahtumisen aikaan pääasiassa yksityiseen tarkoitukseen käytetylle omaisuudelle aiheutuneiden vahinkojen korvaamista. Laissa ei säädettäisi vahinkoa aiheuttaneelle tuotteelle itselleen syntyneiden vahinkojen korvaamisesta. Lakia sovellettaisiin sekä valmiiden tuotteiden että niiden raaka-aineiden ja osien samoin kuin tuotteiden valmistamisessa tai tuottamisessa käytettyjen aineiden aiheuttamiin vahinkoihin. Laki koskisi myös maanviljelyksestä ja karjanhoidosta sekä kalastamalla ja metsästyksellä saatujen tuotteiden aiheuttamia vahinkoja. Lain soveltamisalaan eivät kuuluisi ydinvahingot, potilasvahingot, lääkevahinkovakuutuksen piiriin kuuluvien lääkkeiden aiheuttamat vahingot eivätkä vahingot, joista korvaus suoritetaan liikennevakuutuslain tai tapaturmavakuutuslakien perusteella.

Ehdotuksen mukaan korvausta olisi suoritettava vahingosta, joka on johtunut siitä, että tuote ei ole ollut sitä liikkeelle laskettaessa niin turvallinen kuin kohtuudella on ollut aihetta odottaa. Turvallisuutta arvioitaessa olisi otettava huomioon tuotteen odotettavissa oleva käyttö, tuotteen markkinointi, käyttöohjeet sekä muut seikat.

Korvausvastuu syntyisi myös silloin, kun vahinko on aiheutunut tuotteen sellaisesta ominaisuudesta tai vaikutuksesta, jota ei voitu havaita tai ennakoida tuotetta liikkeelle laskettaessa, kun otetaan huomioon tieteen ja tekniikan tuolloinen taso.

Ehdotuksen mukainen vahingonkorvausvastuu olisi vahinkoa aiheuttaneen tuotteen valmistajalla tai tuottajalla, tuotteen Suomeen maahantuoneella sekä tuotetta omanaan markkinoineella. Jollei tuotteesta käy ilmi sen valmistaja tai maahantuojia, muu tuotteen liik-

keelle laskenut saattaisi joutua vastuuseen siitä aiheutuneista vahingoista.

Korvausvastuuta ei syntyisi, jos se, jolta korvausta vaaditaan, ei ole laskenut tuotetta liikkeelle elinkeinotoiminnassa, tai jos puutteellinen turvallisuus johtuu siitä, että tuotteen on vastattava viranomaisten antamia määräyksiä, taikka jos saatetaan todennäköiseksi, ettei tuotteen turvallisuudessa ollut vahingon aiheuttanutta puutetta silloin, kun korvausvaatimuksen kohteena oleva laski tuotteen liikkeelle. Osatuotteen valmistanut tai tuottanut voisi vastuusta vapautuakseen vedota myös siihen, että puutteellinen turvallisuus johtuu osatuotteen tilanteen valmistajan antamista ohjeista.

Korvausta vaativan olisi ehdotuksen mukaan nostettava kanne kolmen vuoden kuluessa siitä, kun hän sai tiedon vahingon ilmenemisestä ja korvausvelvollisesta. Kanne olisi kuitenkin aina nostettava viimeistään kymmenessä vuodessa siitä, kun korvausvelvollinen oli laskenut vahinkoa aiheuttaneen tuotteen liikkeelle.

Laki olisi pakottava. Se ei rajoittaisi oikeutta korvauksen saamiseen sopimuksen tai muun lain nojalla.

Ehdotuksen suhde kansainväliseen kehitykseen. Euroopan yhteisö (EY) hyväksyi vuonna 1985 tuotevastuuta koskevan direktiivin. Esityksessä tehdään selkoa direktiivin sisällöstä ja sen toteuttamisesta EY:n jäsenmaissa.

Lakiehdotus vastaa direktiiviä sillä poikkeuksella, että ehdotuksessa ei ole säännöksiä omavastuuosuudesta esinevahingoissa. Ehdotus koskee myös jalostamattomia alkutuotteita. Direktiivin mukaan jäsenmaat voivat ulottaa lainsäädäntönsä koskemaan jalostamattomia maataloustuotteita. Ehdotuksen mukaan se, jolta korvausta vaaditaan, ei voi vastuusta vapautuakseen vedota siihen, että vahinko oli kehittyvahinko. Direktiivi ei koske kehittyvahinkoja, mutta jäsenmaat voivat ulottaa tuotevastuun koskemaan myös näitä vahinko-

ja. Ehdotuksessa ei ole rajoitettu korvauksen enimmäismäärää niin sanotuissa sarjavahingoissa toisin kuin EY:n jäsenmaat voivat direktiivin mukaan tehdä. Ehdotus on näissä suhteissa ankarampi kuin useimpien EY-maiden direktiiviin perustuva lainsäädäntö.

Tanskassa on kesäkuussa 1989 annettu tuotevastuuta koskeva laki. Laki vastaa EY:n direktiiviä siten, että siinä ei ole käytetty hyväksi direktiivin tarjoamia valinnanmahdollisuuksia. Lain mukaan korvausta tuotevahingosta voidaan kuitenkin vaatia jokaiselta tuotteen jakeluketjuun kuululta. Islannissa ei ole käynnissä tuotevastuulainsäädäntöä koskevaa valmistelutyötä. Norjassa vuoden 1989 alusta voimaan tullut tuotevastuulaki vastaa pääasiallisesti direktiiviä. Laki koskee myös luonnon tuotteita ja kehittelyvahinkoja. Vanhentumisaika on 20 vuotta, kehittelyvahingoissa kui-

tenkin 10 vuotta. Laissa on myös säännökset lääkeaineiden aiheuttamista vahingoista. Ruotsissa valmistellaan parhaillaan ehdotusta tuotevahinkolaiksi.

Taloudelliset vaikutukset. Ensisijaisesti laki merkitsee tuotevahinkojen aiheuttamien kustannusten jakamista uudelleen. Ehdotuksen arvioidaan johtavan siihen, että tuotevastuuvakuutuksia otetaan nykyistä suuremmassa määrin. Tämä aiheuttaa kustannuksia niille, joilla ei tähän asti ole ollut kyseistä vakuutusta, erityisesti tuotteiden maahantuojoille. Tuotevastuuvakuutusten maksut saattavat myös nousta ehdotetun lain johdosta. Laki lisännee tuotevahinkojen selvittelykustannuksia.

Voimaantulo. Ehdotuksen mukaan laki tulisi voimaan noin vuoden kuluttua siitä, kun se on hyväksytty ja vahvistettu.

SISÄLLYSLUETTELO

	Sivu		Sivu
YLEISPERUSTELUT	4	3.3.5. Todistelua koskevia kysymyksiä ..	31
1. Johdanto	4	3.3.6. Vanhentuminen	32
2. Nykyinen tilanne	5	3.3.7. Säännösten pakottavuus	34
2.1. Lainsäädäntö ja vapaaehtoiset korvaus-		3.4. Kansainvälisluonteiset tuotevastuutilan-	
järjestelmät	5	teet	34
2.2. Nykytilanteen arviointi	8	3.4.1. Suomalaisen maastaviejän vastuu ..	34
2.3. Lainsäädäntö ja lakiehdotukset muissa		3.4.2. Maahantuoduista tuotteista aiheu-	
maissa ja kansainvälisissä järjestöissä	9	tuneiden vahinkojen korvaaminen .	36
2.3.1. Yleistä	9	4. Esityksen taloudelliset vaikutukset	36
2.3.2. Euroopan Neuvosto	9	4.1. Valtiontaloudelliset ja kunnallistaloudelli-	
2.3.3. Euroopan yhteisö (EY)	10	set vaikutukset	36
2.3.4. Itävalta	13	4.2. Kotitalouksiin ja elinkeinotoimintaan	
2.3.5. Sveitsi	13	kohdistuvat vaikutukset	36
2.3.6. Yhdysvallat	13	4.3. Vaikutukset kansainväliseen kilpailuun ...	37
2.3.7. Japani	14	5. Valmisteluvaiheet ja -elimet	38
2.3.8. Australia	14	5.1. Valmistelu	38
2.3.9. Pohjoismaat	14	5.2. Lausunnot	39
2.4. Toimivaltainen tuomioistuin ja sovelletta-		6. Muita esitykseen vaikuttavia seikkoja	40
va laki	15		
3. Esityksen yhteiskunnallinen merkitys	16	YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT	40
3.1. Tavoitteet	16	1. Lakiehdotuksen perustelut	40
3.2. Keinot	16	1 §	40
3.3. Ehdotuksen pääkohdat	18	2 §	43
3.3.1. Soveltamisala	18	3 §	44
Tuotteet	18	4 §	47
Suhde muuhun lainsäädäntöön	20	5 §	47
Esinevahinkoja koskevat rajoituk-		6 §	49
set	22	7 §	50
3.3.2. Vastuuvolliset	23	8 §	51
Valmistaja	23	9 §	52
Maahantuoja	24	10 §	53
Muut vastuuvolliset	25	11 §	53
3.3.3. Vastuuperuste ja vapautumisperus-		12 §	53
teet	26	13 §	53
Ankara vastuu	26		
Vapautumisperusteet	28	2. Voimaantulo	54
Kehittelyriski	29	LAKITEKSTI	55
3.3.4. Korvattava vahinko	30	Tuotevastuulaki	55
Henkilövahingot	30		
Esinevahingot	30		

YLEISPERUSTELUT

1. Johdanto

Esityksen tarkoituksena on laajentaa vahinkoa kärsineen oikeutta saada korvausta tuotevahingosta. Esitys koskee tuotevahingon korvaamisen edellytyksiä, vastuuvellollisen tahon määräytymistä ja korvattavaa vahinkoa.

Yhteiskunnan yleisen edun mukaista on ehkäistä henkilöille ja omaisuudelle aiheutuvia vahinkoja ennakolta. Tämä koskee myös markkinoilla olevien tuotteiden aiheuttamia vahinkoja. Ensi sijassa tuotteita valmistavat yritykset pyrkivät huolehtimaan siitä, etteivät niiden tuotteet aiheuta vahinkoja. Tuotteen turvallisuudella on tärkeä osa tuotteiden suunnittelussa ja tuotannossa. Turvallisuudella on lisäksi merkitystä tuotteen jakelussa.

Tuotteiden käyttäjät pyrkivät myös välttämään vahinkojen syntymistä noudattamalla riittävää varovaisuutta tuotteiden käsittelyssä.

Muidenkin tahojen edun mukaista on välttää tuotevahinkoja. Vakuutusyhtiöt ovat kehittäneet tuotteiden valmistukseen ja markkinointiin liittyviä riskien hallinnan keinoja. Vakuutusyhtiöt avustavat asiakkaitaan neuvoin ja ohjein, joiden tarkoituksena on ehkäistä vahinkoja sekä hallita tuotteiden valmistukseen ja jakeluun liittyviä riskejä.

Viime kädessä on viranomaisten asiana huolehtia siitä, että tuotevahinkoja ehkäistään ennalta. Tämä tapahtuu muun muassa lainsäädännöllä. Työturvallisuuslainsäädännöllä pyritään ehkäisemään työelämässä tapahtuvia vahinkoja. Elintarvikelaki (526/41) ja tuoteturvallisuuslaki (914/86) ovat tärkeimpiä esimerkkejä lainsäädännöstä, jonka tarkoituksena on ehkäistä elintarvikkeiden ja kulutustavaroiden kuluttajan terveydelle tai taloudelle aiheuttamia vahinkoja. Useissa tapauksissa tuotteiden turvallisuus on pyritty varmistamaan erityisillä määräyksillä. Joissakin tapauksissa viranomaisen on hyväksyttävä tuote, ennen kuin se voidaan laskea liikkeelle Suomessa.

Lainsäädäntö, jolla ehkäistään vahinkoja mahdollisesti aiheuttavien tuotteiden markkinoille pääsyä, koskee viranomaisten ja tuotteiden

ta valmistavien tai markkinoivien tahojen välistä suhdetta. Tällaiseen lainsäädäntöön liittyy seuraamusjärjestelmä, jonka mukaan lain rikkomisen voi johtaa uhkasakolla tehostettuun kieltoon, toimiluvan menettämiseen tai rangaistukseen tuomitsemiseen, mutta ei vahingonkorvausvelvollisuuteen.

Kaikista ennaltaehkäisevistä toimista huolimatta tuotevahinkoja ei voida kokonaan välttää. Varsinkin tuotevalikoiman nopean muuttumisen vuoksi saattaa sekä valmistajien että tuotteita käyttävien olla vaikeaa havaita tuotteiden käyttöön liittyviä riskejä. Kokemukset osoittavat, että tuotevahinkoja voi syntyä huolimatta tuotteen huolellisesta suunnittelusta ja tarkasta tuotantovaiheen valvonnasta. Tuotevahinkoja ennaltaehkäiseviä säännöksiä ja määräyksiä on sen vuoksi aiheellista täydentää säännöksillä, jotka koskevat tuotteesta aiheutuneen vahingon korvaamista. Nämä säännökset ovat samalla omiaan ehkäisemään vahinkoja ennakolta.

Tuotteen käyttämisestä johtuvien vahinkojen syyt voivat olla moninaiset. Eräiden vahinkojen syntyminen on sidoksissa tuotteen käyttäjään. Näin on esimerkiksi useimpien sellaisten vahinkojen kohdalla, jotka syntyvät käytettäessä autoja tai muita liikennevälineitä. Vahinkoja voi aiheutua myös tuotteiden käyttämisestä muuhun tarkoitukseen kuin mihin ne on tarkoitettu.

Erityisiä ongelmia syntyy silloin, kun vahingon syynä on tuotteen puutteellinen turvallisuus. Puutteellinen turvallisuus voi puolestaan johtua eri tekijöistä. Tuotantosarja voi kokonaisuudessaan olla turvallisuudeltaan puutteellinen tuotteen rakenteessa olleen virheen seurauksena. Yksittäisen esineen tai pienehkön esinemäärän valmistuksessa on saattanut tapahtua jotakin, joka on tehnyt esineistä viallisia. Esimerkiksi raaka-aineen tai energian saannissa on voinut esiintyä häiriöitä tai joidenkin esineiden valmistuksessa ilmetä huolimattomuutta samanaikaisesti, kun laadunvalvonnassa on ollut katko. Vahingon syynä voi olla myös se, ettei tuotetta ole varustettu tar-

peellisilla käyttöohjeilla tai että ohjeissa on ollut virhe. Tuotetta markkinoitaessa valmistaja tai myyjä on saattanut antaa tuotteesta tai sen käytöstä tietoja, jotka ovat luoneet käyttäjälle virheellisiä odotuksia tuotteen ominaisuuksista tai käytöstä.

Joissakin tapauksissa tuote saattaa aiheuttaa sellaisia vahinkoja, joita ei ole voitu havaita tai ennakoita, kun otetaan huomioon tieteen ja tekniikan taso tuotteen liikkeelle laskemisen aikaan.

Joidenkin tuotteiden vahingolliset vaikutukset ovat yleisesti tiedossa tai niiden vahingollisista vaikutuksista voidaan ainakin esittää vakavia epäilyksiä, mutta niiden markkinoilla olo silti sallitaan. Tupakka ja alkoholi ovat esimerkkejä näistä tuotteista.

2. Nykyinen tilanne

2.1. Lainsäädäntö ja vapaaehtoiset korvausjärjestelmät

Elintarvikelain tarkoituksena on suojella yleisiä terveysoloja sekä kuluttajia laadultaan ala-arvoisten elintarvikkeiden myynniltä ja siitä johtuvilta taloudellisilta menetyksiltä. Laki koskee myös nautintoaineita ja sellaisia käyttö- ja kulutustarvikkeita, jotka voivat koostumuksensa tai valmistustapansa vuoksi olla terveydelle vahingollisia. Lain mukaan valvontaviranomaisilla on muun muassa oikeus ottaa elintarvikkeista näytteitä, kieltää valmistamasta tai myymästä elintarvikkeita, jotka eivät täytä niille laissa tai sen nojalla annetuissa asetuksissa asetettuja vaatimuksia, takavarikoida sellaiset elintarvikkeet ja, mikäli välttämätöntä, hävittää ne. Elintarvikelain nojalla annetuissa elintarvikeasetuksessa (408/52) on säännöksiä tiedoista, jotka elintarvikelaissa tarkoitetuista elintarvikkeista on annettava.

Tuoteturvallisuuslain tarkoituksena on ennen kaikkea ehkäistä niitä vaaroja, joita kulutustavarat saattavat aiheuttaa kuluttajien terveydelle tai taloudelle. Tuoteturvallisuuslailla viranomaisille on annettu valtuudet kieltää tällaisia vaaroja aiheuttavien tavaroiden valmistus, kaupan pitäminen, myynti sekä muu elinkeinotoiminnan yhteydessä tapahtuva luovuttaminen. Kielto voidaan määrätä, jos elinkeinonharjoittajan kulutustavarasta antamat tiedot eivät ole tuoteturvallisuuslain nojalla annettujen säännösten ja määräysten mukaisia.

Jollei kieltoa voida pitää riittävän tehokkaana keinona, viranomaiset voivat määrätä, miten elinkeinonharjoittajan hallussa olevan tavarankanssa on meneteltävä. Äärimmäisessä tapauksessa viranomaiset voivat määrätä tavarankanssitteleväksi.

Elinkeinonharjoittaja voidaan edelleen velvoittaa tiedottamaan yleisölle tai tietyille kohderyhmälle viranomaisen antamasta kiellosta, tavarankanssiin liittyvistä vaaroista sekä kuluttajan oikeuksista.

Tuoteturvallisuuslaki ei sisällä säännöksiä laissa tarkoitettujen tuotteiden aiheuttamien vahinkojen korvaamisesta.

Tuotevastuuta koskevan yleisen lainsäädännön puuttuessa on tuotteen aiheuttamaa vahinkoa koskevat vastuukysymykset ratkaistava niiden yleisten sääntöjen mukaan, jotka koskevat vahingonkorvausta sopimussuhteessa ja sen ulkopuolella. Valmistajan vastuu tuotevahingoista määräytyy lähinnä *vahingonkorvauslain* (412/74) mukaan. Vastuu edellyttää huolimattomuutta. Huolimattomuudesta riippumaton korvausvastuu saattaa ehkä tulla kysymykseen poikkeuksellisesti. Valmistaja voi joutua korvausvelvolliseksi huolimattomuudesta riippumatta, jos hän on antanut syntyneen vahinkotilanteen kattavan takuun. Tällaisen sitoumuksen voidaan yleensä katsoa olevan voimassa jokaiseen tuotteen hankkineeseen nähden. Vastuu ei näin ollen perustu siihen, että vahinkoa kärsinyt olisi sopimussuhteessa valmistajaan.

Huolimattomuus saattaa ilmetä esimerkiksi tuotteen suunnittelussa, valmistuksessa tai jakelussa taikka tuotteesta tai sen käytöstä annetuissa tiedoissa. Huolimattomuus saattaa ilmetä myös siten, että valmistaja jatkaa edelleen tuotteen markkinointia, vaikka tuote on osoittautunut turvallisuudeltaan puutteelliseksi.

Valmistaja vastaa tuotevahingoista, jotka ovat syntyneet hänen oman huolimattomuutensa vuoksi. Hän vastaa myös vahingoista, jotka ovat seurausta hänen työntekijöidensä huolimattomuudesta. Epäselvää on, missä määrin valmistajan vastuu ulottuu myös niihin tilanteisiin, joissa osatuotteen eli tuotteen raaka-aineen, osan tai tuotteen valmistamisessa tai tuottamisessa käytetyn aineen toimittaja on menetellyt huolimattomasti, mutta joissa valmistaja itse ei ole ollut huolimaton.

Korvausta vaativan on näytettävä, että tuotteen puutteellisen turvallisuuden ja vahingon välillä vallitsee syy-yhteys ja että vahingon on huolimattomuudellaan aiheuttanut se, jolta

korvausta vaaditaan, taikka tämän työntekijä tai avustaja.

Tuotteen maahantuoja voi joutua vastuuseen tuotteen henkilölle tai omaisuudelle aiheuttamista vahingoista, jos maahantuoja on menetellyt huolimattomasti. Tällainen huolimattomuus voi ilmetä siinä, että maahantuoja ei varmistaudu riittävän huolellisesti tuotteen turvallisuudesta, taikka siinä, että maahantuoja antaa tuotteesta tai sen käytöstä virheellisiä tai puutteellisia tietoja. Oikeuskäytännöstä ei ole saatavissa yksityiskohtaista ohjetta siitä, milloin tällaisen huolimattomuuden voidaan katsoa olevan käsillä.

Korvausvaatimus tuotteen aiheuttamista vahingoista saatetaan kohdistaa myös siihen, joka myy, vuokraa tai muulla tavoin pitää tarjolla tuotetta, vaikka vaatimus ei perustuisi sopimukseen. Myös näissä tapauksissa vastuu edellyttää huolimattomuutta. Tuotteen myyjän on katsottu olevan vastuussa ainoastaan huolimattomuutensa perusteella, kun tuotteen on valmistanut kotimainen valmistaja ja tämä on käynyt ilmi myyntipäällyksestä, eikä tavarann myyjä tai se, joka muulla tavoin pitää tavaraa tarjolla, ole voinut sitä tarkastaa.

Vahingonkorvauslain 5 luvun 1 §:n mukaan vahingonkorvaus käsittää hyvityksen henkilölle ja esinevahingosta. Sellainen taloudellinen vahinko, joka ei ole yhteydessä henkilö- tai esinevahinkoon, korvataan vain, jos vahinko on aiheutettu rangaistavaksi säädettyllä teolla tai julkista valtaa käytettäessä taikka jos vahingon korvaamiseen on erityisen painavia syitä.

Henkilövahingossa vahingonkorvaus käsittää lain 5 luvun 2—4 §:n mukaan korvauksen sairaanhoitokustannuksista ja muista vahingosta aiheutuneista kuluista, tulojen tai elätyksen vähentymisestä, kivusta ja särystä sekä viasta tai muusta pysyvästä haitasta. Vahingonkorvausvelvollisuus pitää sisällään myös elätyksen tai elatusavun suorittamisen sille, joka jää vaille elatusta sen vuoksi, että elatusvelvollinen on saanut surmansa. Hautauskulut ja muut hautaamiseen liittyvät kustannukset on korvattava kohtuulliseen määrään. Yleisenä sääntönä on kuitenkin voimassa, että korvausta ei suoriteta vahingonkorvauksena silloin, kun vahinko on korvattu jollakin muulla perusteella. Sikäli kuin esimerkiksi todelliset sairaanhoidosta aiheutuneet kulut katetaan verovaroin, korvausvastuussa olevaa ei velvoiteta korvaamaan näitä eriä. Sikäli kuin korvaus on

suoritettu sosiaalivakuutuksen kuten sairausvakuutuksen perusteella, ratkaistaan asianomaista sosiaalivakuutusta koskevien säännösten nojalla se, onko vahingosta vastuussa oleva velvoitettava suorittamaan sosiaalivakuutuksesta maksettu korvaus.

Käytännössä vahingonkorvaus kuolemasta, saamatta jääneistä tuloista, kivusta ja särystä sekä viasta ja muusta pysyvästä haitasta määrätään useissa tapauksissa liikennevahinkojen korvaamista varten laadittujen taulukoiden perusteella. Taulukot tarkistetaan vuosittain. Esimerkiksi korvaus kivusta ja särystä suoritetaan henkilövahingon vaikeusasteen perusteella tiettyjen markkamäärien rajoissa. Viasta ja pysyvästä haitasta suoritettavaa korvausta laskettaessa otetaan huomioon vahingon vaikeusaste sekä vahinkoa kärsineen ikä.

Esinevahingona korvataan vahingonkorvauslain 5 luvun 5 §:n mukaan esineen korjauksesta aiheutuneet kustannukset sekä muut vahingosta johtuneet kulut. Viimeksi mainittuja ovat esimerkiksi esineen korjattavaksi kuljettamisesta johtuvat kustannukset. Edelleen korvataan esineen arvon alennus sekä tulojen tai elätyksen vähentyminen. Tuotevahingoissa korvausta voidaan suorittaa esimerkiksi asunnon vuokrasta silloin, kun vahinkoa kärsineen omaa asuntoa ei voida käyttää tuotevahingosta johtuvan korjaustyön aikana.

Oikeus vahingonkorvaukseen vanhentuu vahingonkorvauslain 7 luvun 2 §:n mukaan yleensä, kun kymmenen vuotta on kulunut vahingon tapahtumisesta.

Jos vahinkoa kärsinyt on kuollut, kuolinpesän osakkaat eivät voi nostaa vahingosta vastuussa olevaa vastaan kannetta vainajan kärsimyksen, kivun ja säryn taikka vian ja pysyvän haitan korvaamisesta. Jos vahinkoa kärsinyt kuitenkin oli nostonut tällaisen kanteen ennen kuolemaansa, kuolinpesä voi jatkaa kanteen ajamista.

Jos vahinkoa kärsinyt on sopimussuhteessa siihen, jolta korvausta tuotteen aiheuttaman vahingon perusteella vaaditaan, vahinkoa kärsineellä saattaa olla oikeus perustaa korvausvaatimuksensa sopimukseen. Myös tässä tapauksessa korvausvelvollisuus tulee kysymykseen vain huolimattomuuden perusteella. *Kauppalain* (355/87) 40 ja 67 §:n mukaan muulle omaisuudelle kuin myydylle tavaralle aiheutunutta vahinkoa pidetään välillisenä vahingona, jonka myyjä on velvollinen korvaamaan vain, jos vahinko johtuu huolimatto-

muudesta hänen puolelleen. Kauppalaki ei lainkaan koske henkilövahingon korvaamista. Kuluttajansuojalain (38/78) 5 luvun 11 §:stä käy ilmi, että luku ei koske henkilövahinkoa eikä vahinkoa muulle omaisuudelle kuin myydylle esineelle.

Tietyillä erityisaloilla on omia säännöksiään, joissa osittain myös säännellään vastuuta tuotteiden aiheuttamista vahingoista.

Atomivastuulain (484/72) 6 §:n mukaan ydinlaitoksen haltija on velvollinen korvaamaan ydintapahtumasta aiheutuneen ydinvahingon. Ydinvahingolla tarkoitetaan yhtäältä vahinkoa, joka johtuu ydinpolttoaineen radioaktiivisista ominaisuuksista tai polttoaineen tai radioaktiivisen tuotteen muista vaarallisista ominaisuuksista, toisaalta vahinkoa, joka aiheutuu jostakin muusta säteilylähteestä johtuvasta ionisoivasta säteilystä. Korvausvaatimusta ei 15 §:n mukaan voida kohdistaa muuhun kuin ydinlaitoksen haltijaan. Säännös perustuu Suomea sitoviin kansainvälisoikeudellisiin velvoitteisiin. Korvaus on 12 §:n mukaan suoritettava huolimattomuudesta riippumatta, ja se määrätään eräin poikkeuksin 14 §:n mukaan soveltaen yleisiä vahingonkorvausperiaatteita. Ydinlaitoksen haltijan on 23 §:n mukaan otettava ja pidettävä voimassa laitokselle mahdollisesti syntyvän vastuun kattava vakuutus. Vakuutuksen tulee olla sosiaali- ja terveysministeriön hyväksymä. Sikäli kuin korvausta ei makseta vakuutuksesta, se suoritetaan 29 §:n nojalla valtion varoista.

Potilasvahinkolaki (585/86) koskee terveyden- ja sairaanhoidon yhteydessä potilaalle aiheutuneita henkilövahinkoja. Potilasvahinkona korvataan 2 §:n 1 momentin 3 c kohdan mukaan muun muassa henkilövahinko, joka johtuu sairaanhoitolaitteiston tai -välineen viasta. Edelleen korvataan esimerkiksi vahingot, jotka ovat johtuneet tartuntavaarallisen veren antamisesta potilaalle. Jokaisella terveyden- tai sairaanhoitotoimintaa harjoittavalla on oltava vakuutus, josta korvaus maksetaan. Korvaus määrätään noudattaen vahingonkorvauslakia.

Lääkkeiden aiheuttamat henkilövahingot korvataan huolimattomuudesta riippumatta lääkevahinkovakuutuksesta. Lääkevahinkovakuutus on vapaaehtoinen vakuutus, jonka rahoittavat lääkkeiden valmistajat ja maahantuoja. Vakuutusehtojen mukaan lääkkeellä tarkoitetaan lääkelain (395/87) 3 §:n mukaista ihmisille tarkoitettua valmistetta tai ainetta. Lääkkeenä pidetään myös potilaalle kokeilta-

vaksi saatettua lääkettä, raskauden ehkäisemiseen käytettyä lääkettä ja kohdunsisäistä ehkäisintä. Vakuutus koskee valmisteita ja aineita, joiden tarkoituksena on sisäisesti tai ulkoisesti käytettynä parantaa, lievittää tai ehkäistä sairautta tai sen oireita ihmisessä. Sen sijaan vakuutus ei koske kondomeista, ehkäisyvaahdosta tai pessaarista aiheutuneita vahinkoja.

Lääkevahinkona ei pidetä sairautta tai vahinkoa, joka johtuu siitä, että lääkkeellä ei ole ollut tarkoitettua vaikutusta. Lääkevahingon johdosta suoritetaan korvausta, jos vahinkoa kärsinyt on ollut työkyvyttömänä yhtäjaksoisesti vähintään 14 päivää tai jos hänen ruumiintoimintonsa muutoin ovat olleet heikentyneinä yhtäjaksoisesti vähintään 14 päivää taikka jos hän on saanut pysyvän ruumiinvamman tai kuollut. Edellä mainituista rajoituksista huolimatta korvataan vahinkoa kärsineelle kustannukset ja ansionmenetys 500 markkaa ylittävältä osalta. Lääkevahinkoa ei korvata, jos vahinko on seurausta lääketieteellisesti välttämättömästä riskin ottamisesta tai jos vahinko olisi kohtuudella pitänyt sietää lääkkeen käytön haittavaikutuksena. Korvausta ei suoriteta myöskään, jos vahinkoa kärsinyt on aiheuttanut vahingon tahallisesti tai lääkkeen ilmeisellä väärinkäytöllä. Korvausta voidaan alentaa tai oikeus siihen evätä, jos lääkkeen käyttäjä, vahinkoa kärsinyt itse tai, jos vahinko on johtanut kuolemaan, vainaja on myötävaikuttanut vahinkoon törkeällä huolimattomuudella. Korvattava määrä lasketaan vahingonkorvauslain 5 luvun 2—4 §:n sekä 7 luvun 3 §:n mukaan. Vastuu on rajoitettu 100 miljoonaksi markaksi saman kalenterivuoden aikana tapahtuneista vahingoista. Korvauksen maksaminen edellyttää, että vahinkoa kärsinyt luovuttaa vakuutuksenantajalle oikeutensa korvauksen saamiseen siltä, joka on aiheuttanut vahingon huolimattomuudellaan tai joka muutoin on velvollinen korvaamaan sen. Korvausvaatimus on esitettävä viimeistään vuoden kuluessa siitä, kun korvaukseen oikeutettu sai tiedon vahingosta ja viimeistään 15 vuoden kuluessa siitä, kun vahinkoa kärsinyt lopetti lääkkeen käytön.

Liikennevakuutuslain (279/59) mukaan korvataan ajoneuvon liikenteeseen käyttämisestä aiheutunut vahinko ajoneuvolle annetusta liikennevakuutuksesta sillä perusteella, että ajoneuvoa on käytetty liikenteessä, riippumatta siitä, onko joku henkilökohtaisesti korvausvelvollinen. Jos ajoneuvo on aiheuttanut vahin-

koa toiselle ajoneuvolle taikka ajoneuvossa olleelle henkilölle tai omaisuudelle, maksetaan ensiksi mainitun ajoneuvon liikennevakuutuksesta korvausta, jos vahinko on aiheutunut sen omistajan, kuljettajan tai matkustajan huolimattomuudesta taikka on seurausta siitä, että ajoneuvoa on kuljetettu tai se on pysäköity liikennesääntöjen vastaisella tavalla. Jos liikennevakuutuksesta maksetaan korvausta, korvaus kattaa myös ajoneuvossa olleesta viasta aiheutuneen vahingon. Liikennevahingosta maksettava korvaus määrätään vahingonkorvauslain 5 luvun 2—5 §:n ja 7 luvun 3 §:n mukaan. Korvausta kivusta ja särystä suoritetaan kuitenkin vain, jos vahinko on aiheutunut huolimattomuudesta, eikä vamma ole ollut vähäinen.

Tapaturmavakuutuslain (608/48) mukaan on jokaisella, joka sopimuksen nojalla tekee työntekijänä työtä toiselle tämän johdon ja valvonnan alaisena oikeus vahingonkorvaukseen työtapaturmasta. Lain 14—28 §:ssä on yksityiskohtaiset säännökset korvattavista eristä. Oikeus korvauksen saamiseen on osittain laajempi kuin mitä se olisi vahingonkorvauslain mukaan. Korvausta kivusta ja särystä ei lain mukaan kuitenkaan suoriteta. Lain 61 §:n mukaan on vakuutuslaitoksella, joka on maksanut korvausta vahingoittuneelle, oikeus saada suorittamansa määrä takaisin korvausvelvolliselta. Maatalousyrittäjien tapaturmavakuutuslaissa (1026/81) säädetään maatalousyrittäjän oikeudesta saada korvausta työvahingosta.

Sähkölaissa (319/79) on säännöksiä sähkövahingon korvaamisesta. Vastuu sähkövahingoista on laissa kanavoitu sähkölaitteen tai -laitteiston haltijalle. Sähkölaitteella tarkoitetaan lähinnä sähkön tuottamiseen, siirtoon, jakeluun tai käyttöön tarkoitettuja laitteita. Niihin kuuluvat muun muassa sähkögeneraattorit, moottorit, akut ja kytkentälaitteet sekä teollisuuden ja kotitalouksien sähkökäyttöiset koneet. Sähkölaitteistoja ovat muun muassa muuntajat ja kytkentäasemat, sähkölinjat, eristimet ja sähköpylväät sekä rakennusten sisäiset sähköjohtimet. Sähkövahingolla tarkoitetaan sähkövirran, sähkökentän tai magneettikentän välityksellä syntynyttä vahinkoa. Vahinkoa aiheuttaneen sähkölaitteen tai -laitteiston haltija on lain mukaan velvollinen korvaamaan vahingon huolimattomuudesta riippumatta. Haltijan ja omistajan vastuu määräytyy vahingonkorvauslain mukaan, jos sähkövahinko on aiheutunut toiselle sähkölaitteelle tai

-laitteistolle, jonka nimellisjännite on yli 400 voltia, taikka jos sähkövahingon on aiheuttanut sellainen kiinteistön sisäiseen sähköhuoltoon kuuluva sähkölaite tai -laitteisto, jonka nimellisjännite on enintään 400 voltia. Sääntöksen tarkoituksena on estää kiinteistöjen matalajännitteisten sähkölaitteistojen ja sähkökäyttöisten laitteiden haltijoiden, esimerkiksi asuinkiinteistöjen omistajien, joutumista huolimattomuudesta riippumattomaan vastuuseen.

Jos vahinkoa kärsinyt on myötävaikuttanut vahinkoon tai jos joku sähkölaitteeseen tai -laitteistoon tai sen käyttämiseen kuulumaton seikka on myös ollut vahinkoon syynä, voidaan vahingonkorvausta sovitella kohtuuden mukaan. Henkilövahingosta suoritettavaa korvausta saadaan kuitenkin sovitella vain, jos vahinkoa kärsinyt on myötävaikuttanut siihen muuten kuin lievällä huolimattomuudella.

Vahingonkorvaus sähkövahingosta määrätään vahingonkorvauslain 5 luvun, 6 luvun 2 ja 3 §:n sekä 7 luvun 3 §:n mukaan. Oikeus korvauksen saamiseen sähkövahingosta vanhentuu kahden vuoden kuluessa vahingon tapahtumisesta, jollei korvausvaatimus perustu huolimattomuuteen.

Myös rautatien käytöstä johtuvan vahingon vastuusta annettussa laissa, vuoden 1923 ilmailulain (139/23) 6—13 §:ssä, aluksista aiheutuvista öljyvahingoista johtuvasta vastuusta annettussa laissa (401/80) ja eräissä maataloutta koskevissa laeissa on säännöksiä tiettyntyyppisten tuotevahinkojen korvaamisesta.

2.2. Nykytilanteen arviointi

Hyväksyessään vuonna 1977 kuluttajansuojalain eduskunta edellytti, että hallitus joutuisi valmistelee ja antaa eduskunnalle esityksen valmistajan ja maahantuojaan tuotevastuun sääntelemiseksi.

Tällä hetkellä on tuotevahingon kärsineellä oikeus korvaukseen, jos vahinko on aiheutettu huolimattomuudella. Sitä, milloin huolimattomuuden voidaan katsoa olevan kysymyksessä, on vaikeaa täsmällisesti osoittaa. Muista maista saadut kokemukset viittaavat siihen, että erityisesti tuotevahingoissa voidaan huolellisuuden vaatimus asettaa niin korkealle, että vastuu on käytännössä hyvin lähellä huolimattomuudesta riippumatonta vastuuta. Toistaiseksi ei löydy tukea sille, että arviointi olisi Suomessa näin ankara. On epävarmaa, voisiko

valmistaja tai myyjä tällä hetkellä jossakin tapauksessa joutua vastuuseen huolimattomuudesta riippumatta. Tuomioistuinratkaisujen perusteluissa olevat lausumat viittaavat siihen, että tämäkään mahdollisuus ei ole poissuljettu.

Jotta vahinkoa kärsinyt voisi toteuttaa tuotevahinkoon perustuvan korvausvaatimuksensa, hänen täytyy näyttää, että hän on kärsinyt vahinkoa, että tuotteen tai sen käytön ja vahingon välillä on syy-yhteys ja että vahinko johtuu valmistajan, maahantuojan tai jonkun muun jakeluketjuun kuuluvan huolimattomuudesta. Näyttöä tällaisista seikoista, varsinkin huolimattomuuden esiintymisestä, on usein vaikea esittää. Tämä koskee erityisesti vastaajayrityksen olosuhteisiin kuten tuotteen suunnitteluun ja valmistukseen liittyvien seikkojen osoittamista. Näyttövaikeuksia syntyy, vaikka näyttöä koskevia vaatimuksia ei asetettaisikaan erityisen korkeiksi. Tuotevahinkojen selvittämiseen liittyvien vaikeuksien voidaan otaksua vaikuttavan siihen, että vahinkoa kärsinyt jättää korvauskanteen nostamatta.

Nykyinen järjestelmä johtaa mitä ilmeisimminkin siihen, että tuotevahinkoja ei korvata kaikissa niissä tapauksissa, joissa on esiintynyt huolimattomuutta, ja vahinkoa kärsineellä itse asiassa olisi oikeus saada korvausta. Tästä seuraa lisäksi, että vahinkoa kärsinyt ja yhteiskunta joutuvat vastaamaan tuotteiden aiheuttamista vahingoista. Tämä on vastoin periaatetta, jonka mukaan aiheuttajan on vastattava vahingoista ja vastuu kohdistettava sille, jolla on mahdollisuus estää vahinkojen syntyminen. Vallitseva järjestelmä merkitsee myös sitä, että tuotevahinkoihin liittyvän vastuun hajautuminen laajemman piirin kannettavaksi on rajoitettua.

Ei ole kuitenkaan mahdollista osoittaa, mitä epäkohtia voimassa olevat oikeussäännöt aiheuttavat käytännössä. Tietävästi ei esimerkiksi ole olemassa kokonaisselvitystä siitä, kuinka paljon tuotevahinkoja esiintyy, millaisia summia näistä vahingoista maksetaan ja miten summat jakaantuvat eri tyyppisten vahinkojen kesken.

Erään sairaalakäynteihin johtaneita tuotevahinkoja koskeneen tutkimuksen mukaan Suomessa sattuu vuosittain 155 000 tuotteisiin liittyvää vahinkoa. Niistä 30—40 prosenttia on sellaisia, joissa tuotteen puutteellisella turvallisuudella on voinut olla osuutta vahinkoon. Suurin osa tutkimuksessa esille tulleista vahin-

goista oli lieviä. Erityisen riskialttiita tuoteryhmiä olivat kodin työvälineet ja leikkikalut.

Henkilövahinkoihin liittymättömistä esinevahingoista ja niiden taloudellisista vaikutuksista ei ole käytettävissä tietoja.

Tietty osoitus vahinkojen ilmenemisestä on, että Norjassa tehtyjen laskelmien mukaan tuotevahingoista aiheutuu vuosittain kustannuksia noin 10 miljoonaa kruunua.

2.3. Lainsäädäntö ja lakiehdotukset muissa maissa ja kansainvälisissä järjestöissä

2.3.1. Yleistä

Viime vuosina on useissa Euroopan maissa saatettu voimaan tai valmisteltu tuotevastuuta koskevaa lainsäädäntöä. Lainsäädäntö on suu-
relta osin perustunut kansainvälisten järjestöjen parissa tehtyyn valmistelutyöhön.

2.3.2. Euroopan neuvosto

Euroopan neuvosto on 27 päivänä tammi-kuuta 1977 hyväksynyt yleissopimuksen, joka koskee tuotevastuuta henkilövahingoista ja kuolemantapauksista (European Convention on Products Liability in regard to Personal Injury and Death). Yleissopimus tulee voimaan kuuden kuukauden kuluttua siitä, kun kolme valtiota on hyväksynyt sen tai liittynyt siihen.

Yleissopimuksen tarkoituksena on kuluttajansuojan parantaminen ottaen samalla huomioon vahinkoa aiheuttavien tuotteiden valmistajien oikeudet edut.

Yleissopimus koskee kaikenlaisten irtainten esineiden aiheuttamia vahinkoja, niin teollisuustuotteiden kuin alkutuotteidenkin sekä tuotteiden, jotka on liitetty irtaimeen tai kiinteään esineeseen.

Yleissopimuksen mukaan tuotteen valmistaja ja maahantuoja ovat vastuussa tuotteen aiheuttamista vahingoista. Myös se, jonka tavaramerkki on tuotteessa, on tietyillä edellytyksillä vastuussa samalla tavalla kuin valmistaja. Myyjä on vastuussa, jollei hän ilmoita tuotteen valmistajaa tai maahantuoja tai sitä, joka on toimittanut tuotteen hänelle. Jos vahinko on aiheutunut tuotteessa olevan osan puutteellisesta turvallisuudesta, syntyneestä vahingosta vastaavat sekä mainitun osan että lopputuotteen valmistajat. Jos useat ovat vas-

tuussa vahingosta, heidän vastuunsa on yhteisvastuuta. Yleissopimuksessa ei ole määräyksiä siitä, miten vastuu jaetaan yhteisvastuussa olevien kesken. Tämä kysymys ratkaistaan näin ollen sovellettavan kansallisen lainsäädännön mukaan.

Yleissopimuksen mukaan tuotteen aiheuttama henkilövahinko korvataan, jos vahinko johtuu tuotteen puutteellisesta turvallisuudesta. Tuote on tällä tavoin puutteellinen, jollei se turvallisuudeltaan vastaa niitä odotuksia, joita sille voidaan asettaa. Turvallisuutta arvioitaessa on kaikki asiaan liittyvät seikat otettava huomioon mukaan lukien tuotteen markkinointi. Vastuu vahingoista, jotka tuotteen puutteellinen turvallisuus aiheuttaa, syntyy huolimattomuudesta riippumatta. Vastuu käsittää myös niin sanotut kehittyvahingot.

Yksikään valtio ei ole toistaiseksi ratifioinut yleissopimusta. Sopimukseen liittyminen ei tällä hetkellä ole Suomelle ajankohtainen. Ehdotettua lakia ei ole tarkoitettu mahdollistamaan yleissopimuksen hyväksymistä.

2.3.3. Euroopan yhteisö (EY)

Tuotevastuuta koskevat oikeussäännöt EY:n jäsenvaltioissa ovat tähän asti poikenneet toisistaan huomattavasti. Jäsenvaltioiden oikeussääntöjen erojen on katsottu voivan johtaa kilpailuolosuhteiden vääristymiseen ja tavaran vapaan vaihdannan estymiseen sekä eroavuuksiin kuluttajansuojassa tuotevahinkojen osalta. Oikeussääntöjen lähentämiseksi toisiinsa EY:n ministerineuvosto on 25 päivänä heinäkuuta 1985 hyväksynyt *direktiivin* jäsenvaltioiden lakien yhtenäistämistä sekä hallinnollisista määräyksistä koskien turvallisuudeltaan puutteellisia tuotteita. Jäsenvaltioiden oli viimeistään 30 päivään heinäkuuta 1988 mennessä toteutettava lainsäädännössään sellaiset muutokset, että lainsäädäntö vastaa direktiiviä. Määräaikaan mennessä muutokset toteutettiin ainoastaan Isossa-Britanniassa, Italiassa ja Kreikassa. Direktiivin mukaiset muutokset on nyttemmin toteutettu myös Luxemburgissa ja Tanskassa.

Direktiivi koskee valmistajan vastuuta. Valmistajalla tarkoitetaan yritystä, joka on ottanut osaa tuotteen valmistusprosessiin. Myös raaka-aineen tai tuotteen osan valmistaja on näin ollen vastuussa tuotevahingosta, joka joh-

tuu raaka-aineen tai osan puutteellisesta turvallisuudesta.

Valmistajaan rinnastetaan myös se, joka on tuonut tuotteen EY:n alueelle. Sen sijaan se, joka on tuonut tuotteen toisesta EY:n jäsenvaltiosta, ei joudu tällaiseen vastuuseen. Direktiivin mukaan vastuuseen joutuu myös se, joka varustamalla tuotteen nimellään, tavaramerkillään tai muulla tunnuksellaan esiintyy tuotteen valmistajana. Sama koskee myös sitä, joka laskee tuotteen liikkeelle eikä kohtuullisessa ajassa ilmoita vahinkoa kärsineelle, kuka on tuotteen valmistaja tai keneltä hän on sen hankkinut.

Tuote määritellään direktiivissä irtaimiksi esineiksi. Direktiivi ei siten koske vahinkoja, jotka aiheutuvat kiinteästä omaisuudesta tai palveluista. Sen sijaan se koskee palvelun yhteydessä tarjottavia tuotteita, kuten esimerkiksi varaosia korjauspalvelussa. Direktiivi koskee irtaimia esineitä myös sen jälkeen, kun esine on liitetty toisen irtaimen esineen tai kiinteistön ainesosaksi. Direktiivi ei koske ydinvahinkoja. Direktiivissä ei ole erityissäännöksiä lääkkeistä. Lääkkeet kuuluvat siten direktiivin soveltamisalaan.

Direktiivi ei koske maataloudesta, kotieläimistä tai kalastuksesta saatavia jalostamattomia tuotteita eikä myöskään metsästämyllä saatuja tuotteita. Ilmaisuihin ”jalostamaton” on ymmärrettävä ahtaasti. Jäsenvaltiot voivat ulottaa lainsäädäntönsä koskemaan myös näitä tuotteita.

Direktiivin mukainen vastuu syntyy, jos vahinko on aiheutunut tuotteen puutteellisesta turvallisuudesta. Tuote on turvallisuudeltaan puutteellinen, jollei se ole niin turvallinen kuin on oikeutettua odottaa. Tätä arvioitaessa on otettava huomioon tuotteen markkinointi, kohtuudella oletettavissa oleva käyttö sekä olosuhteet tuotteen liikkeelle laskemisen ajankohdasta.

Vastuu syntyy, vaikkei vastuussa olevan osoiteta toimineen huolimattomasti. Vahinkoa kärsineellä on todistustaakka siitä, että vahinko on syntynyt, että tuote on turvallisuudeltaan puutteellinen ja että puutteellisen turvallisuuden ja vahingon välillä on syy-yhteys. Direktiivistä ei käy ilmi, minkälaisia vaatimuksia tälle näytölle on asetettava.

Direktiivin mukaan vastuu ei kuitenkaan ole ehdotonta. Valmistaja välttyy vastuulta, jos hän osoittaa, ettei ole laskenut tuotetta liikkeelle, tai jos voidaan otaksua, ettei tuote ole

ollut sitä liikkeelle laskettaessa turvallisuudeltaan puutteellinen. Valmistaja ei myöskään ole vastuussa, jos tuotetta ei ollut valmistettu liikkeelle laskettavaksi tai jos tuotteen puutteellinen turvallisuus on seurausta siitä, että tuotteen on oltava viranomaisten antamien pakottavien määräysten mukainen. Osatuotteen valmistaja vapautuu vastuusta myös, jos hän osoittaa, että puutteellinen turvallisuus johtuu päätuotteen suunnittelusta tai käyttöohjeista, jotka päätuotteen valmistaja on kyseisestä osasta antanut.

Direktiivin mukaan niin sanottuja kehittelyvahinkoja ei korvata. Kehittelyvahingolla tarkoitetaan vahinkoa, jonka kohdalla tuotteen puutteellista turvallisuutta ei ollut voitu tuotteen liikkeelle laskemisen ajankohdan tieteellinen ja tekninen taso huomioon ottaen saada selville. Jäsenmaat voivat kuitenkin ulottaa lainsäädäntönsä koskemaan myös kehittelyvahinkoja.

Direktiivin mukaan korvataan ensinnäkin tuotteesta aiheutuneet henkilövahingot. Korvattaviksi tulevat myös vahingot sellaiselle omaisuudelle, joka on tarkoitettu käytettäväksi yksityisessä kulutuksessa ja jota vahinkoa kärsinyt tosiasiallisesti käytti tällä tavoin. Tuotteelle itselleen aiheutuneita vahinkoja ei korvata direktiivin mukaan. Esinevahingosta suoritetaan korvausta vain sikäli, kuin vahinko ylittää 500 ECU:a. Määrä vastaa noin 2 325 markkaa.

Direktiivissä ei ole tarkempia määräyksiä korvauksen laskemisesta. Laskemisessa noudatetaan näin ollen kunkin jäsenvaltion kansallista lainsäädäntöä. Direktiivin mukaan jäsenvaltio voi määrätä, että valmistajan kokonaisvastuu samanlaisten tuotteiden saman puutteellisuuden aiheuttamista henkilövahingoista rajoitetaan tiettyyn määrään, jonka on kuitenkin oltava vähintään 70 miljoonaa ECU:a. Tämä vastaa noin 315 miljoonaa markkaa.

Korvausta voidaan alentaa, jos vahinkoa kärsinyt on tahallisesti tai huolimattomuudellaan myötävaikuttanut vahinkoon. Määräyksen katsotaan koskevan myös tilannetta, jossa vahingoittunut on hyväksynyt sittemmin toteutuvan riskin. Sitä vastoin direktiivissä ei käsitellä vahingonkorvauksen kohtuullistamista. Mahdollisuutta sovitella vahingonkorvausta kohtuuttomuuden perusteella on siten arvioitava sovellettavan kansallisen lainsäädännön pohjalta.

Oikeus korvauksen saamiseen lakkaa kolmen vuoden kuluttua siitä, kun vahinkoa kärsi-

sinyt sai tiedon tai kun hänen kohtuudella olisi pitänyt saada tieto vahingosta, tuotteen puutteellisesta turvallisuudesta sekä valmistajasta. Vanhentumisen keskeyttämiseen tai lykkääntymiseen sovelletaan kunkin maan kansallista lainsäädäntöä. Oikeus vaatia korvausta lakkaa joka tapauksessa kymmenen vuoden kuluttua siitä, kun kyseinen valmistaja laski vahinkoa aiheuttaneen tuotteen liikkeelle, jollei kannetta ole nostettu tätä ennen.

Direktiivi ei sulje pois mahdollisuutta vaatia valmistajalta korvausta kansallisten, sopimussuhteeseen tai sen ulkopuoliseen vastuuseen sovellettavien korvaussäännösten nojalla, siitä riippumatta, koskevatko nämä säännökset huolimattomuuteen perustuvaa vastuuta tai ovatko ne ankarampia kuin direktiivi.

Direktiivin määräykset ovat pakottavia siten, että niistä ei voi poiketa vahinkoa kärsineen haitaksi.

EY:n komission on vuonna 1995 laadittava ministerineuvostolle raportti direktiivin kehittämissä vahinkoja koskevan poikkeuksen soveltamisesta ja sen vaikutuksista kuluttajansuojaan ja yhteismarkkinoihin. Raportin perusteella ministerineuvosto tulee harkitsemaan, olisiko kehittämissä vahinkoja koskeva poikkeus kumottava.

Osittain epäselvää on edelleen, missä määrin EY:n jäsenvaltiot tulevat käyttämään hyväkseen mahdollisuuksia poiketa direktiivin perustekstistä. Direktiivin tähän mennessä täytäntöön panneista valtioista *Iso-Britannia*, *Italia* ja *Tanska* ovat päätyneet lainsäädännössään direktiivin perustekstiin. Tanskan tuotevastuulaki ei koske jalostamattomia alkutuotteita, jotka on saatu maataloudesta, kotieläinten hoidosta, metsästyksestä tai kalastuksesta. Valmistaja voi vastuusta vapautuakseen vedota siihen, että kysymyksessä on kehittämissä vahinko. Laissa ei ole säännöksiä enimmäisvastuusta samojen tuotteiden aiheuttamista vahingoista. Lain mukaan jokainen myyjä on välittömässä vastuussa sekä vahinkoa kärsineelle että myöhemmälle myyjälle hyödykkeiden jakeluketjussa. *Kreikan* tuotevastuulainsäädännössä poikkeamismahdollisuutta on käytetty hyväksi sääntämällä 7,2 miljardin drakman yläraja sarj vahinkoja koskevalle korvausvastuulle. Muilta osin lainsäädäntö vastaa direktiivin perustekstiä. *Luxemburgin* laki koskee myös jalostamattomia luonnontuotteita. Myös kehittämissä vahingot korvataan.

Useissa EY:n jäsenvaltioissa on annettu esityksiä direktiivin edellyttämäksi lainsäädännöksi.

Alankomaissa on joulukuussa 1986 annettu esitys tuotevastuulaiksi. Esitys vastaa sisällöltään direktiivin perustekstiä. Kehittelyriskiä koskeva poikkeus on muotoiltu niin, että se, jolta korvausta vaaditaan, voi vedota kehittely-riskiin vain, jos hän oli hyödyntänyt alan uusinta kansainvälisesti saatavissa ollutta tietämystä.

Saksan Liittotasavallassa on huhtikuussa 1988 annettu esitys tuotevastuuta koskevaksi lainsäädännöksi. Esitys vastaa muutoin direktiivin perustekstiä, mutta mahdollisuutta asettaa korvaukselle enimmäismäärä on käytetty hyväksi siten, että korvaus henkilövahingoista — myös muista kuin sarjavahingoista — on enintään 160 miljoonaa Saksan markkaa.

Vuonna 1978 tuli Saksan Liittotasavallassa voimaan laki lääkeaineiden aiheuttamien vahinkojen korvaamisesta. Lain mukaan lääkeaineen valmistajalla ja maahantuojaalla on oltava vakuutus, josta tällaiset vahingot korvataan. Vahingot korvataan valmistajan tai myyjän huolimattomuudesta riippumatta. Korvausta ei kuitenkaan suoriteta vähäisistä vahingoista.

Muissa EY:n jäsenmaissa on toistaiseksi tehty vain lainsäädäntöehdotuksia tuotevastuusta.

Irlannissa on elokuussa 1987 julkaistu ehdotus tuotevastuuta koskevaksi lainsäädännöksi. Ehdotuksen mukaan vastuu ei koskisi kehittelyvahinkoja. Lakiin tulee mahdollisesti sisällyttämään rahamääräinen yläraja korvausvastuulle.

Belgiassa ja *Ranskassa* on tuotevastuuseen tähän asti sovellettu sopimusoikeudellisia periaatteita. Ammattimaisesti toimivan myyjän on oikeuskäytännössä katsottu olevan vastuussa myymänsä tavaran puutteellisesta turvallisuudesta aiheutuneesta vahingosta. Vastuu ulottuu tavaran kaikkiin myöhempiin ostajiin. Myyjän katsotaan aina olevan tietoinen salaisista virheistä niiden syystä riippumatta, eikä hän voi rajoittaa vastuutaan sopimusehtoihin otettavilla vastuuvapauslausekkeilla.

Jos tuotevahingon on kärsinyt joku muu kuin tavaran ostaja, hän ei voi vedota edellä selostettuun sopimusoikeudelliseen vastuuseen. Ranskan tuomioistuimet ovat kuitenkin tuotevahinkojen kohdalla kehittäneet huolimattomuudesta riippumattoman vastuun, johon muukin kuin ostaja voi vedota.

Ranskassa on aiemmin ehdotettu, että tuotevastuu kattaisi myös kehittelyvahingot. Uu-

dempi ehdotus vastaa muutoin direktiivin perustekstiä, mutta laki koskisi myös jalostamattomia alkutuotteita ja velvoittaisi tuotteen liikkeelle laskeneen valmistajan seuraamaan tuotteen käyttöä mahdollisten riskien ja puutteellisen turvallisuuden havaitsemiseksi. Direktiivi ei rajoita vahinkoa kärsineen oikeutta vedota niihin korvausvastuuta sopimussuhteessa ja sen ulkopuolella koskeviin säännöksiin, jotka olivat voimassa direktiivin antamisen aikaan. Direktiiviä pitemmälle menevät korvausvastuuta sopimussuhteessa koskevat säännökset jäävät siten voimaan.

Belgiassa ehdotus tuotevastuulaiksi koskee myös jalostamattomia alkutuotteita. On epäselvää, kuuluvatko kehittelyriskit ehdotuksen piiriin vai seuraako vastuu voimassa olevista tuotevahinkojen korvaamista koskevista säännöksistä.

Espanjassa on laadittu ehdotus asiaa koskevaksi lainsäädännöksi. Ehdotuksen mukaan tuotevastuu koskisi myös jalostamattomia alkutuotteita. Kehittelyvahingot eivät kuuluisi vastuun piiriin. Sarjavahinkoja koskevaksi enimmäiskorvaussummaksi ehdotetaan 10 miljardia pesetaa.

Portugalissa on niin ikään laadittu ehdotus, joka koskee jalostamattomia alkutuotteita muttei kehittelyvahinkoja. Ehdotukseen sisältyy sarjavahinkoja koskeva enimmäiskorvaussumma.

Yhteenvetona voidaan todeta, että useimmat EY:n jäsenmaista ilmeisesti tulevat panemaan direktiivin täytäntöön sen perustekstin mukaisena. Tämä merkitsee sitä, että tuotevastuu ei koske jalostamattomia alkutuotteita eikä kehittelyvahinkoja sekä ettei vastuulle aseteta määrällistä rajoitusta. Saatujen tietojen mukaan tuotevastuu tulisi koskemaan jalostamattomia alkutuotteita Belgiassa, Espanjassa, Luxemburgissa, Portugalissa ja Ranskassa. Vain Luxemburgissa ja mahdollisesti myös Belgiassa vastuu tulee kattamaan kehittelyvahingot. Vastaavanlainen vastuu on kuitenkin voimassa Belgiassa, Luxemburgissa ja Ranskassa siitä riippumatta, koskeeko tuotevastuulainsäädäntö kehittelyvahinkoja. Espanja, Kreikka, Portugali ja Saksan Liittotasavalta ovat asettaneet tai asettavat sarjavahinkoihin liittyvälle vastuulle rahamääräisen ylärajan. Useissa edellä mainituista valtioista tullaan direktiivin toteuttamiseen lainsäädäntöön ottamaan säännöksiä, jotka täsmentävät direktiivin sisältöä.

2.3.4. *Itävalta*

Itävallassa hyväksyttiin 21 päivänä tammi-kuuta 1988 laki turvallisuudeltaan puutteellisen tuotteen aiheuttamasta vastuusta. Laki vastaa kolmea poikkeusta lukuun ottamatta EY:n tuotevastuuta koskevaa direktiiviä. Esinevahinkojen korvaamiseen lakia sovelletaan yleisesti eikä sitä ole rajoitettu yksityisessä käytössä olleelle omaisuudelle aiheutuneisiin vahinkoihin.

Korvausta esinevahingoista suoritetaan vain sikäli kuin vahinko ylittää 5 000 shillinkiä. Omavastuu on alhaisempi kuin EY:n direktiivissä, jonka mukainen omavastuun määrä vastaa noin 8 000 shillinkiä. Omavastuun määrää voidaan korottaa oikeusministeriön päätöksellä siinä määrin kuin rahanarvon aleneminen antaa siihen aihetta.

Laissa on säännös, jonka mukaan elinkeinonharjoittajalla on oltava vastuuvakuutus tai muu käytettävissä oleva vakuus, joka varmistaa hänen kykynsä suorittaa mahdollisesti maksettavaksi tuleva vahingonkorvaus.

2.3.5. *Sveitsi*

Sveitsissä korvausvaatimus tuotevahingosta voidaan perustaa sopimukseen tai oikeuden vastaisuuteen. Kauppaoikeudellisten säännösten mukaan vastuu välittömistä vahingoista on huolimattomuudesta riippumatonta. Vastuu tuotevahingosta perustuu huolimattomuuteen, jollei vaatimusta perusteta sopimukseen. Valmistajalla on kuitenkin näyttövelvollisuus huolimattomuuden puuttumisesta, ja näytölle on asetettu tiukat vaatimukset. Sveitsissä selvitelään parhaillaan vahingonkorvausoikeudellisten säännösten uudistamistarvetta. Samassa yhteydessä tullaan myös arvioimaan tuotevastuuta koskevien erityissäännösten tarpeellisuus.

2.3.6. *Yhdysvallat*

Yhdysvalloissa eri osavaltioilla on tuotevastuusta omaa lainsäädäntöä tai ne soveltavat osavaltioiden tuomioistuinten kehittämää oikeussääntöä. Tuotevastuun peruseriaatteet ovat pääpiirteissään samat eri osavaltioissa.

Tuotteen valmistaja on aina vastuussa tuotteen aiheuttamasta vahingosta, jos valmistaja on menetellyt huolimattomasti. Tietyissä ta-

pauksissa valmistaja on vastuussa myös huolimattomuudesta riippumatta. Tätä koskeva oikeuskäytäntö koski aluksi elintarvikkeita ja juomia. Vähitellen objektiivinen vastuu on ulottunut koskemaan myös muita tuotteita. Objektiivinen vastuu edellyttää kuitenkin, että tuote on turvallisuudeltaan puutteellinen ja näin myös kohtuuttoman vaarallinen käytettäväksi. Riittävän seikkaperäiset käyttöohjeet sekä varoitukset tuotteen mahdollisista vaarallisista ominaisuuksista voivat kuitenkin poistaa vastuun tai rajoittaa sitä.

Tuotteen elinkeinotoiminnassaan kulutukseen myynyt on vastuussa tuotteen aiheuttamista vahingoista. Myös myyjä on näin ollen vastuussa.

Viime vuosina Yhdysvalloissa on kiinnitetty entistä suurempaa huomiota tuotevastuun yrityksille aiheuttamiin kustannuksiin. Tuotevastuuseen perustuvat vahingonkorvausvaatimukset ovat käyneet yhä suuremmiksi ja tuotevastuun kokonaiskustannukset ovat jatkuvasti kasvaneet. Myös tuotevastuuvakuutusten maksut ovat nousseet voimakkaasti. Kustannusten kasvun myötä toiminta tietyillä herkällä aloilla on tullut niin riskialttiiksi, että useat yrittäjät ovat kokonaan luopuneet toiminnasta.

Syyt kohoaviin tuotevastuukustannuksiin ovat löydettävissä ennen kaikkea vahingonkorvausoikeudellisesta korvausjärjestelmästä. Korvauksia tuomitaan maksettaviksi myös aiheettomista vahingoista, ja ne voivat nousta huomattaviin summiin. Useimmissa osavaltioissa vanhentumisaika alkaa lisäksi kulua vasta, kun vahinko on sattunut. Muina syinä tuotevastuukustannusten nousemiseen on viitattu puutteelliseen laadunvalvontaan, nopeasti lisääntyneeseen uusien tuotteiden markkinoille tuloon, kuluttajien puutteelliseen kykyyn käsitellä tai käyttää tuotteita sekä korkeisiin oikeudenkäyntikustannuksiin ja käytäntöön, jossa korvausasioita ajavan asianajajan palkkio sovitetaan usein huomattavaksikin osaksi toimeksiantajalle mahdollisesti tulevasta korvauksesta. Toimeksiantajalle ei toisaalta synny lainkaan palkkionmaksuvelvoitetta, jos asianajaja häviää jutun. Lukuisten oikeudenkäyntien syntymistä edistää myös se seikka, että tuotevahinkoasiassa korvauskanteen nostanut ei joudu korvaamaan vastapuolen oikeudenkäyntikulua, vaikka häviäisi oikeudenkäynnin. Tämä järjestelmä johtaa siihen, että se, jolta korvausta tuotevahingosta vaaditaan, maksaa usein vapaaehtoisesti osan vaaditusta korvauk-

sesta välttääkseen ne usein huomattavat kustannukset, jotka puolustautuminen oikeudenkäynnissä aiheuttaisi.

Ongelmallisia tuoteryhmiä ovat Yhdysvalloissa olleet työkonet, näiden koneiden tietyt osat, teollisuuskemikaalit ja valetut rautatuotteet. Myös autojen ja lentokoneiden osat sekä lääkkeet ovat usein johtaneet korvausvaatimuksiin.

Ongelmat johtivat siihen, että elokuussa 1986 tehtiin ehdotus liittovaltion tuotevastuuliksi. Ehdotus ei ole kuitenkaan johtanut lain säätämiseen. Ehdotuksen mukaan myyjän vastuu tuotevahingosta perustuisi huolimattomuuteen. Mahdollisuutta saada korvausta muusta kuin kärsitystä vahingosta rajoitettaisiin. Ehdotukseen sisältyy lisäksi yhtenäiset säännökset määrääjasta kanteen nostamiselle sekä säännökset asianajajan korvausvelvollisuudesta, jos hän on tahallisesti ja vilpillisessä mielessä noston korvauskanteen tuotevahinkoasiassa.

2.3.7. Japani

Japanissa vastuun syntyminen tuotevahingoista edellyttää huolimattomuutta. Oikeuskäytäntöä tuotevahingoista on niukalti. Tämä liittyy siihen, että osapuolet usein sopivat korvauksesta oikeudenkäynnin aikana. Toinen erityispiirre on, että korvauskanteen nostaa usein jokin järjestö, joka edustaa suurehkoa vahinkoa kärsineiden ryhmää. Japanissa on pitkähkön aikaa ollut valmisteltavana huolimattomuudesta riippumatonta tuotevahinkojen korvaamista koskeva ehdotus.

2.3.8. Australia

Australiassa on elokuussa 1988 julkaistu alustavia suunnitelmia tuotevastuuta koskevas-
ta lainsäädännöstä. Kaavailujen mukaan yritykset, jotka ovat osallistuneet tavaran valmistamiseen ja jotka ovat laskeneet tavaran liik-
keelle, olisivat vastuussa tuotevahingoista. Vastuussa olisivat muun muassa ne tahot, jotka ovat suunnitelleet tuotteen, valmistaneet osia siihen, kokoonpanneet lopputuotteen, osallistuneet sen jakeluun tai myyneet sen. Vastuu koskisi sekä lopputuotetta että siihen erikseen hankittuja varaosia. Jos valmistaja, joka on ensisijaisessa vastuussa tuotevahingosta, ei voi maksaa korvausta esimerkiksi toimin-

nan lopettamisen tai varojen puutteen vuoksi, korvausta voidaan vaatia muilta tuotteen jakeluketjuun kuuluvilta.

On oletettavissa, että alkutuotteet, kiinteistöön liitettävät tuotteet, ihmiskehoon asetettavat keinotekoiset apuvälineet, siirretyt elimet ja veri sekä tietotekniikkatuotteet voivat aiheuttaa erityisiä ongelmia.

Vahinkoa kärsineen on näytettävä, että vahinko on todennäköisesti aiheutunut tuotteesta ja että tuote oli turvallisuudeltaan puutteellinen silloin, kun vastuussa oleva yritys laski sen liikkeelle. Puutteellinen turvallisuus määritellään pitäen lähtökohtana EY-direktiiviä.

Vapautuakseen vastuusta on sen, jolta korvausta vaaditaan, näytettävä, että liikkeelle laskettaessa tuote vastasi vaadittua turvallisuustasoa tai että tuote on tämän jälkeen tullut turvallisuudeltaan puutteelliseksi. Hän voi myös vapautua vastuusta näyttämällä, että vahingon on aiheuttanut ulkopuolinen. Sen sijaan kehittelyriskiä ei voida pitää vastuusta vapautumisen perusteena.

Ehdotuksen mukaan tuotevahingosta maksettava korvaus ei saa olla rangaistuksenluonteinen. Korvauksille ei ehdoteta asetettavaksi enimmäismäärää. Korvausvaatimus vanhentuu kolmessa vuodessa siitä, kun vahinkoa kärsinyt sai tietää vahingosta, tuotteen puutteellisesta turvallisuudesta ja korvausvelvollisesta. Mitään ehdotonta vanhentumisaikaa ei ehdoteta.

2.3.9. Pohjoismaat

Tanskan tuotevastuulakia on käsitelty edellä kohdassa 2.3.3.

Norjassa tuli vuoden 1989 alusta voimaan laki tuotevastuusta. Laki koskee valmistajan vahingonkorvausvastuuta vahingoista, jotka aiheutuvat hänen ammatti- tai elinkeinotoiminnassa tuottamistaan tai liikkeelle laskemistaan tuotteista. Tuotteella tarkoitetaan kaikenlaisia tavaroita ja irtaimia esineitä. Tuotevahingosta voi olla vastuussa tuotteen valmistaja, maahantuoja, tuotetta omanaan tarjoava sekä sellaisen tuotteen myyjä, jonka valmistaja ei vaikeuksitta ole tuotteesta todettavissa. Vieraan valtion kanssa tehtävällä sopimuksella voidaan määrätä, että tietyistä valtioista tapahtuvaa tuontia ei pidetä tuotevastuulaissa tarkoitettuna tuontina. Lakia sovelletaan niissä tapauksissa, joissa Norjan oikeutta on sovellettava Haa-

gin tuotevastuuseen sovellettavaa lakia koskevan yleissopimuksen mukaan.

Lain mukaan vastuu on huolimattomuudesta riippumatonta, jos tuote ei vastaa sitä turvallisuustasoa, jota kuluttaja tai yleisö kohtuudella voi odottaa. Turvallisuustasoa arvioitaessa pidetään lähtökohtana tuotteen liikkeelle laskemisen ajankohdan olosuhteita. Korvausvelvollinen ei voi vastuusta vapautuakseen vedota kehittelyriskiin.

Lain mukaan tuotevahinkoina korvataan henkilövahingot ja omaisuusvahingot. Korvausta ei kuitenkaan suoriteta vahingosta, joka kohdistuu vahingon tapahtuessa pääasiassa elinkeinotoiminnassa käytettyyn esineeseen. Tuotteelle itselleen aiheutunutta vahinkoa ei myöskään korvata lain mukaan. Sama koskee vahinkoa, joka tuotteelle aiheutuu sen osasta, jos osa oli asennettu tuotteeseen ennen kuin tuote laskettiin liikkeelle. Korvauksen laskemiseen ja sen sovitteluun sovelletaan yleisiä vahingonkorvausoikeudellisia sääntöjä. Korvausvaatimus vanhentuu 20 vuodessa siitä, kun tuote saatettiin valmistajan valvontavallan ulkopuolelle. Korvausvaatimus vanhentuu kuitenkin 10 vuodessa edellä tarkoitetusta ajankohdasta, jos valmistaja ei kyseisen vanhentumisan päätyttyä vallinneen tieteellisen ja teknisen tietämyksen avulla voinut tuntea vahingon aiheuttanutta vaaratekijää.

Laissa on erityisiä säännöksiä lääkevastuusta. Lääkkeen aiheuttamat vahingot korvataan eräin poikkeuksin lääkevakuutuksesta silloinkin, kun lääke ei ole ollut turvallisuudeltaan puutteellinen. Vakuutuksen kustantavat lääkkeiden valmistajat ja maahantuojat. Nämä ovat velvolliset liittymään yhdistykseen, joka ottaa vakuutuksen. Vakuutuksesta suoritetaan korvausta enintään 80 miljoonaa kruunua yhden ja saman vuoden aikana todetuista lääkevahingoista. Yhteenlaskettu vastuu vahingoista, jotka johtuvat yhden tai useamman lääkkeen samasta vaikuttavasta aineesta, on rajoitettu 100 miljoonaan kruunuun. Yhdistyksen jäsenet sekä näiden työntekijät vastaavat lääkevahingoista vain vakuutuksella. Jos lääke on turvallisuudeltaan puutteellinen, voidaan korvausta kuitenkin vaatia yleisten tuotevastuuta koskevien säännösten mukaisesti.

Ruotsissa ei toistaiseksi ole tuotevastuusta erityissäännöksiä. Yleisten vahingonkorvausoikeudellisten sääntöjen mukaan, jotka koskevat myös tuotevastuuta, valmistaja on kaikissa tapauksissa vastuussa huolimattomuudestaan

aiheutuneista vahingoista. Tuomioistuimet ovat pyrkineet asettamaan tuotteiden valmistuksessa noudatettavalle huolellisuudelle korkean vaatimustason. Suurkeittien, joka oli tarjoillut tartuntavaarallisia ruoka-annoksia, on katsottu olevan vastuussa vahingosta huolimattomuudesta riippumatta. Oikeuskäytännössä on katsottu, että myös maahantuojat voi joutua vastuuseen tuotevahingosta.

Vuonna 1979 komitea ehdotti tuotevastuulain säätämistä. Ehdotus perustui Euroopan neuvoston tuotevastuuta koskevaan sopimukseen. Laki olisi koskenut siten vain henkilövahinkoja.

Ruotsissa on parhaillaan käynnissä valmistelytyö tuotevastuuta koskevan lainsäädännön aikaansaamiseksi.

Ruotsissa toimii vapaaehtoinen lääkevakuutus samaan tapaan kuin Suomessa.

2.4. Toimivaltainen tuomioistuin ja sovellettava laki tuotevastuuasioissa

EFTA:n ja EY:n jäsenvaltiot solmivat 16 päivänä syyskuuta 1988 Luganossa *tuomioistuinten yleistä toimivaltaa sekä tuomioiden täytäntöönpanoa yksityisoikeuden alalla koskevan sopimuksen*. Sopimus vastaa sisällöltään EY:n jäsenvaltioiden 27 päivänä syyskuuta 1968 Brysselissä solmimaa sopimusta. Brysselin sopimuksen aiempi soveltamiskäytäntö tulee ottaa huomioon Luganon sopimusta tulkittaessa. Luganon sopimuksen mukaan nostetaan kanne sitä vastaan, jolla on kotipaikka jossakin sopimusvaltiossa, tuon valtion tuomioistuimessa. Lisäksi voidaan sopimussuhteen ulkopuolista asiaa koskeva vahingonkorvauskanne nostaa siellä, missä korvausvaatimuksen perustana oleva seikka on tapahtunut. Tätä on Brysselin sopimusta sovellettaessa tulkittu siten, että kanne voidaan nostaa sekä siellä, missä vahinko ilmeni, että siellä, missä vahingon aiheuttanut toiminta tapahtui. Tuotevastuuta koskevissa asioissa tämän on katsottu merkitsevän sitä, että kantaja voi valita, nostaako hän kanteen siellä, missä vahinko ilmeni, vai ko siellä, missä tuote on valmistettu. Rangaistavaan toimintaan perustuva kanne voidaan nostaa siellä, missä syyte on nostettu. Luganon sopimuksen mukaan tällaisessa asiassa annettu tuomio voidaan panna täytäntöön sopimuksen jäsenvaltioiden alueilla. Sopimuksen ovat allekirjoittaneet Suomi, Alankomaat, Belgia, Islanti, Ita-

lia, Kreikka, Luxemburg, Norja, Portugali, Ruotsi, Sveitsi ja Tanska.

Valtioiden lainsäädännössä ei yleensä ole nimenomaisia säännöksiä tuomioistuinten kansainvälisestä toimivallasta tuotevastuuasioissa. Kansainvälinen toimivalta määräytyy useimmiten eri seikoista muodostuvien mutkikkaiden yhdistelmien perusteella. Tästä syystä ei ole tarkoituksenmukaista pyrkiä tässä kuvaamaan näitä määrääntymisperusteita.

Haagin kansainvälisen yksityisoikeuden konferenssissa on 2 päivänä lokakuuta 1973 hyväksytty *tuotevastuuseen sovellettavaa lakia koskeva sopimus*. Sopimuksen mukaan sovellettavaksi tulee sen valtion laki, jossa vahinkoa kärsineellä on asuinpaikka, jos myös vastaajalla on pääasiallinen liikepaikka tässä valtiossa tai jos vahinkoa kärsinyt on hankkinut tuotteen tai vahinko on tapahtunut siellä. Vahingon tapahtumapaikan laki tulee sovellettavaksi, jos se on samalla vastaajan pääasiallisen liikepaikan laki tai sen valtion laki, jossa vahinkoa kärsinyt on hankkinut tuotteen. Jos mikään mainituista tilanteista ei ole käsillä, tulee vahinkoa kärsineen valinnan mukaan sovellettavaksi joko vastaajan pääasiallisen liikepaikan tai vahingon tapahtumapaikan laki. Vahingon tapahtumapaikan ja vahinkoa kärsineen asuinpaikan lakeja ei sovelleta, jos vastuussa oleva näyttää, ettei hänen kohtuudella voida olettaa olleen tietoinen vahingon aiheuttaneen tuotteen tai hänen valmistamansa muun samantyyppisen tuotteen tarjoamisesta myytäväksi kyseisessä valtiossa. Yleissopimuksen ovat ratifioineet Alankomaat, Espanja, Jugoslavia, Luxemburg, Norja ja Ranska. Belgia, Italia ja Portugali ovat allekirjoittaneet sopimuksen.

Vain joidenkin Haagin sopimukseen liittyneiden maiden lainsäädännössä on säännöksiä tuotevastuuseen sovellettavasta laista. Itävallassa ja Sveitsissä tällaisia säännöksiä on annettu. Itävallan lain mukaan ostajaa kohdanneisiin vahinkoihin sovelletaan sen valtion lakia, jossa tuotetta on markkinoitu tai jossa se on ostettu. Jos vahinko kohdistuu muuhun kuin ostajaan, sovelletaan sen valtion lakia, jossa tuotteeseen liittynyt vaaratekijä toteutui. Tämän on katsottu tarkoittavan sen valtion lakia, jossa vahingon vaikutukset ovat ilmenneet.

Sveitsin oikeuden mukaan osapuolet voivat vahingon tapahduttua sopia siitä, että vastuuta ja vahingonkorvausta koskeviin kysymyksiin

sovelletaan tuomioistuinmaan lakia. Jollei asiasta sovita, vahinkoa kärsinyt voi valita, sovelletaanko sen valtion lakia, jossa vahingon aiheuttaneella on liikepaikka, vai tuotteen ostopaikan lakia. Viimeksi mainitun valtion laki ei kuitenkaan voi tulla sovellettavaksi, jos vastuussa oleva näyttää, että tuotetta on markkinoitu siellä vastoin hänen suostumustaan.

Muutoin voidaan todeta, että nekin normit, joissa säännellään sitä, minkä valtion lakia tuotevastuuasioissa sovelletaan, ovat monimutkaisia ja myös niiden sisällön suhteen vallitsee huomattavaa epävarmuutta. Normien sisällön kuvailu saattaisi siksi muodostua harhaanjohtavaksi. Voidaan vain todeta, että toisinaan tuotevahinkoihin sovellettavaa lakia koskevien säännösten mukaan sovellettavaksi voi tulla tuotteen valmistusvaltion laki. Tällainen on tilanne esimerkiksi Saksan Liittotasavallassa.

3. Esityksen yhteiskunnallinen merkitys

3.1. Tavoitteet

Esillä olevan esityksen tarkoituksena on ehkäistä ennakolta tuotevahinkoja siten, että tuotteita valmistavat ja maahan tuovat yritykset saataisiin entisestään tehostamaan markkinoimiensa tuotteiden valvontaa. Toiseksi tarkoituksena on parantaa vahinkoa kärsineen oikeutta saada korvaus tuotevahingosta. Esityksellä pyritään samalla myös siihen, että tuotevahinkojen aiheuttamat taloudelliset rasitukset jakautuisivat nykyistä oikeudenmukaisemmin. Vahingot jäävät tällä hetkellä usein osittain yksityisen vahinkoa kärsineen ja osittain yhteiskunnan kannettaviksi. Esityksellä on myös kauppapoliittinen tavoite. Tarkoituksena on saattaa tuotevastuu eurooppalaiselle tasolle, jotta kilpailuolosuhteet olisivat mahdollisimman tasavertaiset. Ehdotetun lainsäädännön myötä tuotevahingon kärsinyt saisi vähintään samantasoisien oikeuden korvaukseen tuotevahingoista kuin muissa Euroopan markkinatalousmaissa.

3.2. Keinot

Ehdotetun tuotevahingosta seuraavan vastuun ankaroittamisen tarkoituksena on ehkäistä vahinkojen syntymistä. Tätä voidaan edistää

lisäämällä vahinkojen ehkäisemisestä saatavaa taloudellista hyötyä. Tiukennettu vastuu saa aikaan sen, että yritykselle käy tärkeäksi tehostaa tuotevalvontaa, selvittää syyt tapahtuneisiin vahinkoihin ja poistaa tällaiset vahinkoa aiheuttavat tekijät.

Vahinkoa kärsineen mahdollisuuksia saada korvausta tuotevahingoista ehdotetaan parannettavaksi saattamalla valmistajat ja maahantuojat huolimattomuudesta riippumattomaan tuotevahinkojen korvausvastuuseen. Ehdotetussa laissa on näin ollen kysymys vahingonkorvausoikeudellisesta sääntelystä. Se antaa vahinkoa kärsineelle oikeuden vaatia vahingosta korvausta, mutta se ei takaa sitä, että vahinkoa kärsinyt myös saa korvauksen vahingostaan. Vastuussa ollut yritys on saattanut lopettaa toimintansa jo ennen kuin vahinko havaittiin tai korvausta vaadittiin. Vastuussa oleva saat-
taa myös olla varaton. Ehdotus ei siten pidä sisällään sääntelyä, jonka mukaan vahinkoa kärsineellä olisi oikeus saada tuotevahinkonsa korvatuksi vakuutuksesta tai jonka mukaan vastuussa olevan olisi otettava vastuuvakuutus kattamaan mahdollinen korvausvastuu.

Vahinkoa kärsineen edut turvaava vakuutusjärjestely voitaisiin luoda sellaiseksi, että kaikki tuotteita valmistavat tai maahantuovat elinkeinonharjoittajat veloitetaan ottamaan ja ylläpitämään vakuutus. Vakuutus voisi olla joko vastuuvakuutus, joka kattaa vastuussa olevan vahingonkorvausvelvollisuuden, tai vahingoituneen eduksi otettu vakuutus, josta vahinkoa kärsinyt voisi suoraan saada korvauksen. Vakuutuskustannukset voitaisiin jakaa summittaisesti vakuuttamisvelvollisten kesken ottamatta huomioon esimerkiksi valmistajan toiminnan laajuutta ja siihen mahdollisesti liittyviä riskitekijöitä. Tällöin olisi kuitenkin luotava järjestelmä, jonka avulla valvottaisiin, että vakuutukset otetaan ja pidetään voimassa. Jos vakuutusjärjestelmän kustannukset haluttaisiin jakaa kohtuullisella tavalla järjestelmän kustantavien kesken, toisin sanoen niiden kesken, jotka voivat joutua vastuuseen syntyvistä vahingoista, olisi tätä varten laadittava perusteet kustannusten jakamiselle. Tällaisen vakuutusjärjestelmän hallintokustannukset muodostuisivat todennäköisesti korkeiksi.

Vaikeudet yleisen vakuutuksen aikaansaamisessa ovat eri suuruusluokkaa kuin alakohtaisissa vakuutusratkaisuihin, joissa vakuutuksenottajia on suhteellisen vähän ja eri yritysten toiminta on keskenään niin samankaltaista,

ettei ole tarpeen ottaa huomioon toimintojen erilaista riskialttiutta vakuutusmaksuissa.

Pakollinen vastuuvakuutus tuotevahinkojen varalta ei näytä perustellulta ainakaan tässä vaiheessa. Ei ole aiheellista luoda organisaatiota valvomaan sitä, että valmistajat, maahantuojat ja muut mahdollisesti vastuuseen joutuvat hankkivat ja ylläpitävät tällaisia vakuutuksia ennen kuin on osoittautunut, ettei vahingonkorvausjärjestelmä toimi tyydyttävästi. Voidaan myös kysyä, miksi vakuutusjärjestelmä olisi tuotevahinkojen osalta tarpeellisempi kuin muissa yrityksen vahingonkorvausvastuuta koskevilla tapauksissa. Tässä yhteydessä voidaan myös viitata parhaillaan käynnissä olevaan ympäristövahinkojen korvaamista koskevaan selvitystyöhön, jonka yhteydessä voi ilmetä samankaltaisia ongelmia.

Tuotevahinkojen aiheuttamien taloudellisten rasitusten uudelleenjakoo, johon esityksellä tähdätään, koituisi etupäässä vahinkoa kärsineiden ja jossain määrin myös yhteiskunnan hyväksi. Vahinkoa kärsineellä olisi ehdotuksen mukaan oikeus saada korvausta tuotevahingosta, vaikka vahingosta vastuussa olevan syyksi ei voida lukea huolimattomuutta ja vaikka huolimattomuudesta ei voida esittää näyttöä.

Myös se seikka, että tuotevastuu tulisi kattamaan kehittyvähingot, on nähtävä pyrkimykseenä jakaa tuotteeseen liittyvät riskit laajemmalle henkilöpiirille sen sijasta, että vahinkoa kärsinyt yksin kantaisi riskin. Ehdotuksen tätä osaa selvittellään lähemmin jäljempänä kohdassa 3.3.3.

Ehdotettujen muutosten suurin merkitys on todennäköisesti niiden tarjoamissa näyttövelvollisuutta koskevilla eduilla verrattuna nykyiseen tilanteeseen. Riskit, joita epäselvien oikeussäännösten varassa käytäviin oikeudenkäynteihin liittyy, vähenevät. Vahinkoa kärsineen olisi korvausta saadakseen näytettävä, että hän on kärsinyt vahingon, että vahingon ja tuotteen välillä on syy-yhteys ja että se, jolta korvausta vaaditaan, on lain mukaan vastuussa kyseisestä tuotevahingosta. Tämän jälkeen olisi valmistajan tai maahantuojan asiana tuoda esiin jonkin sellaisen perusteen olemassaolo, joka vapauttaisi hänet vastuusta.

Ehdotuksesta seuraavat korvausoikeuden laajentuminen sekä vahinkoa kärsineelle asetetun todistustaakan helpottaminen johtanevat siihen, että korvausvaatimuksia esitetään aiempaa useammin. Tähän lopputulokseen ei voi olla huomautettavaa sikäli kuin vahinkoa kärsi-

sinyt on oikeutettu saamaan korvausta mutta jättäisi korvausvaatimuksen voimassa olevan oikeuden perusteella esittämättä oikeudenkäyntiin liittyvän epävarmuuden vuoksi.

3.3. Ehdotuksen pääkohdat

3.3.1. Soveltamisala

Ehdotettu laki koskisi korvauksen suorittamista tuotteesta aiheutuneista henkilövahingoista sekä sellaisista esinevahingoista, jotka kohdistuvat vahingon tapahtumisaikaan pääasiassa yksityiseen tarkoitukseen käytettyyn omaisuuteen. Lain soveltamisalasta rajattaisiin ulkopuolelle tietyt vahingot, joista korvaus suoritetaan muiden sääntöjen mukaan.

Tuotteet

Lain soveltamisalaa rajaa se, että laki koskisi tuotteista aiheutuneita vahinkoja. Ilmaisulla ”tuote” tarkoitetaan muun muassa teollisesti valmistettuja ja käsityönä tehtyjä tuotteita.

Lain soveltamisalaa harkittaessa on kiinnitettävä erityistä huomiota sellaisiin tuotteisiin, joihin liittyy henkilövahingon vaara. Tämä koskee muun ohella elintarvikkeita. Elintarvikkeet ovat sen vuoksi keskeinen lain soveltamisalaa kuuluva tuoteryhmä. Niille on asetettava erityisen korkeat turvallisuusvaatimukset. Vastuun elintarvikkeesta aiheutuneesta vahingosta ei siten tulisi olla lievempi kuin muiden tuotteiden kohdalla.

Edellä sanottu koskee epäilyksittä teollisesti valmistettuja elintarvikkeita. Lakia ehdotetaan kuitenkin sovellettavaksi myös viljelemällä tai muulla tavoin tuottamalla saatuihin tuotteisiin, vaikka tuotteet eivät olisi olleetkaan teollisen jatkojalostuksen kohteena. Laki koskisi siten maanviljelyksestä ja kotieläintuotannosta saatavia tuotteita. Niin ikään se koskisi kasvatettua kalaa.

Viljelyn tai kasvatuksen yhteydessä maataloustuotteetkin voivat saada samanlaisia vahinkoa aiheuttavia ominaisuuksia kuin teollisesti tuotetut tuotteet. Maanviljelyksestä saataviin tuotteisiin on esimerkiksi voinut torjunta-aineita säännösten vastaisesti käytettäessä joutua myrkkyjä. Vaikka vahinkoa kärsinyt voikin periaatteessa kohdistaa korvausvaatimuksensa vahinkoa aiheuttaneen torjunta-aineen valmis-

tajaan, tämä mahdollisuus ei ehkä ole käytettävissä, jos ainetta on esimerkiksi käytetty annettujen käyttöohjeiden vastaisesti.

Arvioitaessa sitä, tulisiko lain koskea jalostamattomia maataloustuotteita ja luonnontuotteita, huomiota ei tule kiinnittää yksistään kotimaisiin tuotteisiin. Voidaan päinvastoin otaksua, että kotimaiset tuotteet yleensä täyttävät korkeatkin turvallisuusvaatimukset ja että näiden tuotteiden puutteellisesta turvallisuudesta aiheutuu harvoin korvausvaatimuksia. Jollei laki koskisi tällaisia alkutuotteita, poikkeus ulottuisi myös maahantuotuihin elintarvikkeisiin. Laki ei siten soveltuisi esimerkiksi maahantuotuihin hedelmiin ja vihanneksiin. Huomioon ottaen sen, mitä edellä on todettu tarpeesta kiinnittää erityistä huomiota tuotteisiin, joista voi aiheutua henkilövahinkoja, tällainen ratkaisu ei olisi toivottava.

Lain soveltamisesta jalostamattomiin alkutuotteisiin ei voine seurata ylipääsemättömiä ongelmia. Usein korvausvaatimus kohdistettaneen pikemminkin myöhempään jakeluketjun portaaseen kuin tuotteen tuottajaan tai kerääjään. Tällä saattaa myös olla oikeus korvaukseen siltä valmistajalta, jonka tuote on aiheuttanut hänen tuotteelleen korvausvelvollisuuden aiheuttaneen ominaisuuden. Ulkomaiset selvitykset viittaavat myös siihen, että esimerkiksi maataloutta koskevan kollektiivisen vakuutuksen kustannukset eivät nousisi kohtuuttomiksi.

Mahdollisuudet käytännössä kohdistaa tuotevastuulain mukainen vastuu alkutuotteen tuottajaan poikkeavat olennaisesti muista vastuutilanteista. Esimerkiksi elintarvikkeessa ainesosana käytetyn alkutuotteen tuottajaa ei useinkaan voida jälkikäteen selvittää. Silloinkin, kun on kyse alkutuotteiden, kuten vihanesten tai tuoreiden hedelmien myymisestä jalostamattomina suoraan kuluttajille, on lähes poikkeuksetta mahdotonta jälkeenpäin selvittää tuotteiden viljelijää. Tällaisista tuotteista aiheutuvista vahingoista seuraava vastuu tulee sen vuoksi rasittamaan käytännössä lähinnä vähittäis- ja tukkukauppaa sekä maahantuojia.

Norjan tuotevastuulaki koskee jalostamattomia alkutuotteita. Myös Ruotsissa tultaneen ehdottamaan, että laki koskisi alkutuotteita. EY-maista Belgia, Espanja, Luxemburg ja Ranska saattanevat tuotevastuulainsäädäntönsä koskemaan myös näitä tuotteita.

Laki tulisi sovellettavaksi tuotteiden aiheuttamiin vahinkoihin, olipa kyseinen tuote tarkoitettu yksityiseen kulutukseen tai käytettä-

väksi tuotantotoiminnassa. Aiempia ehdotuksia tuotevastuuta koskevaksi lainsäädännöksi on pidetty osana pyrkimystä vahvistaa kuluttajansuojaa. Ehdotukset oli rajoitettu koskemaan sellaisia vahinkoa aiheuttaneita tuotteita, jotka oli tarkoitettu yksityiseen kulutukseen tai joita olennaisessa määrin käytettiin tällä tavoin, vaikka ne oli tarkoitettu muuhun käyttöön.

On kuitenkin osoittautunut, että lain soveltamisalan rajoittaminen kulutustavaroihin joutaisi lukuisiin ongelmiin. Tällainen rajaaminen merkitsisi, että laki koskisi vain lopputuotteita, jotka on tarkoitettu tai joita olennaisessa määrässä käytetään yksityiseen kulutukseen. Laki ei sitä vastoin koskisi raaka-aineita ja erilaisia komponentteja — ehdotuksen käsitteistössä osatuotteita — joita käytetään kulutustavaroitten valmistamisessa. On usein vaikeaa todeta, milloin tuote on valmis. Sama vaikeus tulee tosin esiin ehdotetun lainkin kohdalla sikäli, että myös sitä sovellettaessa joudutaan arvioimaan, onko jotakuta pidettävä tuotteen valmistajana siinä mielessä, että häneen voidaan kohdistaa lain mukainen vastuu. Vaikeudet ovat kuitenkin huomattavasti suuremmat, jos vastuu koskee vain lopullisia tuotteita kuin että se koskisi lopputuotteiden ohella myös puolivalmisteita ja lähes valmiita tuotteita. Vastuun kohdistaminen vain lopputuotteisiin saattaisi myös johtaa siihen, että luodaan keinotekoinen viimeinen tuotantovaihe, johon mahdollisesti aiheutuvat vastuut keskitettäisiin. Tällaisella tuotantoportaalla ei ehkä myöskään olisi varoja syntyvien vahinkojen korvaamiseen. Ehdotuksen rajoittaminen koskemaan vain lopullisia jalostettuja kulutustavaroita tekisi tuotevastuun kiertämisen helpoksi.

Ehdotuksessa lähdetään sen vuoksi siitä, että tuotteena pidetään kaikissa tuotantovaiheissa tuotettuja tuotteita. Tuotteen päävalmistaja olisi vastuussa huolimatta siitä, että joku toinen on myöhemmin viimeistellyt tuotteen. EY-direktiivissä, Norjan tuotevastuulaissa tai Ruotsin ehdotuksessa tuotevahinkolaiksi ei vastuuta ole kanavoitu koskemaan vain lopputuotteita.

Kun tuote näin määritellään tarkoittamaan myös muita tuotteita kuin lopputuotteet, käy vaikeaksi rajoittaa laki koskemaan vain kulutustavaroitten aiheuttamia vahinkoja. Voittaisiin hyvin kysyä, onko muita kuin lopputuotteita pidettävä kulutustavaroina. Tästä syystä ja jotta päästäisiin yhdenmukaisuuteen EY-

direktiivin, Norjan lain ja Ruotsin lakiehdotuksen kanssa, ehdotetaan, että laki koskisi kaikkia tuotteita riippumatta siitä, ovatko ne lopputuotteita tai tarkoitettuja yksityiseen kulutukseen vaiko ei. Näin ollen tuotteet määriteltäisiin irtaimiksi esineiksi.

Erinäisiä ongelmia liittyy sellaisiin tuotteisiin, joita käytetään toisten tuotteiden raaka-aineina tai osina taikka joita muuten käytetään toisten tuotteiden valmistamisessa tai tuottamisessa. Näitä tuotteita kutsutaan ehdotuksessa osatuotteiksi. Myös osatuotteet ovat laissa tarkoitettuja tuotteita. Lain mukainen tuotevastuu voisi näin ollen syntyä, kun yritys valmistettuaan, tuotettuaan tai tuotuaan tuotteen maahan laskee sen liikkeelle, tapahtuupa tämä tuotteen saattamiseksi kulutukseen tai toisen yrityksen edelleenjalostettavaksi. Vastuun syntymisen edellytyksenä olisi, että osatuote on turvallisuudeltaan puutteellinen.

Osatuotteista aiheutuu ainakin kolmenlaisia ongelmia. Jos lopputuotteesta aiheutuu vahinko sen seurauksena, että osatuote on ollut turvallisuudeltaan puutteellinen, herää kysymys, onko lopputuotteen valmistaja vastuussa vahingosta silloinkin, kun hän ei ollut havainnut tai edes voinut havaita turvallisuuspuutetta. Käsiteltäessä edellä vastuun kanavointia lopputuotteen valmistajalle päädyttiin siihen, että lopputuotteen valmistajan tulee tällöinkin olla vastuussa. Seuraava kysymys on, minkälaisessa vastuussa kyseiset valmistajat ovat vahingonkärsijää kohtaan. Ehdotuksen mukaan vastuu olisi yhteisvastuuta kuten Suomen oikeuden mukaan yleensäkin on laita vastuun kohdistuessa useampaan vastuutahoon. Toinen jatkokysymys on, miten vastuu on jaettava päätuotteen ja osatuotteen valmistajien välillä. Tuotevastuulaissa ei tätä kysymystä ehdoteta säänneltäväksi, vaan vastaus olisi löydettävissä yleisistä vastuun jakamista koskevista periaateista. Tämä johtaa siihen, että lopullinen vastuu tulee sille, joka vahingon on aiheuttanut, joskin myös myötävaikuttava tuottamus otetaan arvioinnissa huomioon.

Toinen osatuotteita koskeva ongelma liittyy tilanteeseen, jossa vahinko on seurausta sen tuotteen suunnittelusta, johon osatuote on liitetty. EY-direktiivin 7 artiklan f-kohdassa on nimenomainen määräys, jonka mukaan osatuotteen valmistaja voi vastuusta vapautua vedota siihen, että vahinko johtui päätuotteen suunnittelusta. Ehdotukseen ei tästä asiasta ole otettu erillistä säännöstä. Säännök-

sestä, jonka mukaan vastuu syntyy vain, jos tuote on ollut turvallisuudeltaan puutteellinen, seuraa kiistattomasti, että osatuotteen liikkeelle laskenut ei ole vastuussa päätuotteen suunnittelusta aiheutuneesta vahingosta. Osatuote ei tällöin ole ollut sitä liikkeelle laskettaessa turvallisuudeltaan puutteellinen.

Kolmas kysymys on, onko osatuotteen liikkeelle laskenut vastuussa vahingosta, joka on seurausta siitä, että hän on noudattanut osatuotteen tilaajan antamia ohjeita. Ehdotuksen mukaan tällaisia osatuotteen tilanteen valmistajan antamia ohjeita noudattanut voisi vastuusta vapautua vedota tähän seikkaan.

Tuotteen liittäminen toiseen irtaimen esineeseen ei edellä todetun mukaisesti johtaisi siihen, että se kadottaisi tuotteen ominaisuutensa ja että sen valmistajan vastuu poistuisi. Sama pätee kuitenkin myös, vaikkei liittämistä voitaisi pitää valmistamisena tai tuottamisena. Laissa ehdotetaan myös säädettäväksi, että irtain esine ei menetä tuotteen ominaisuuttaan silloinkaan, kun se liitetään kiinteistöön. Tuotevastuulain mukaan tulisivat siten korvattaviksi myös esimerkiksi rakennusaineiden henkilölle tai omaisuudelle aiheuttamat vahingot.

Lakia ei sen sijaan sovellettaisi kiinteästä omaisuudesta aiheutuneisiin vahinkoihin. Rajoituksella on merkitystä lähinnä silloin, kun vahinko johtuu suunnittelu- tai rakennevirheestä. Se merkitsee myös, että rakennusaineen puutteelliseen turvallisuuteen perustuvaa vaatimusta ei voida ehdotettuun lakiin vedoten kohdistaa rakennuksen rakentajaan tai omistajaan.

Tuotevastuulain nojalla ei suoritettaisi korvausta tuotteelle itselleen aiheutuneesta vahingosta. Jos tuote on turvallisuudeltaan puutteellinen ja se aiheuttaa tuotteen vahingoittumisen, tuote on yleensä samalla myös virheellinen, ja korvaus virheestä tulee maksettavaksi tuotteen hankintasopimusta koskevien, esimerkiksi irtaimen kaupasta annettujen säännösten perusteella. Oikeusministeriössä valmisteilla olevaan kuluttajansuojalain 5 luvun muuttamista koskevaan ehdotukseen sisältyy säännöksiä ostajan oikeudesta tietyissä tapauksissa esittää kaupasta johtuvia vaatimuksia myyntiketjun aiemalle portaalle. Kysymys itse tuotteelle aiheutuneen vahingon korvaamisesta tulisikin ratkaista tämän lainsäädännön yhteydessä.

Laki koskisi vain tuotteista eli irtaimista esineistä aiheutuvia vahinkoja. Lakia ei sovellettaisi vahinkoihin, jotka syntyvät sen seu-

rauksena, että palvelus on turvallisuudeltaan puutteellinen ja siitä aiheutuu henkilö- tai esinevahinko. Ehdotuksen valmistelun yhteydessä ei ole selvitetty sitä, voisivatko ehdotetut säännökset toimia tyydyttävästi myös palveluksiin sovellettuina. Joiltakin osin tämä saattaisi olla mahdollista, jos vahinko esimerkiksi on seurausta virheestä asennettaessa tuotteeseen varaosaa. Vaikka varaosa on laissa tarkoitettu tuote, saattaa siitä, että lakia ei sovelleta palveluksiin, kuitenkin seurata ongelmia, koska joudutaan selvittämään, johtuiko vahinko varaosan vai palveluksen virheestä. Varaosahan on ehdotuksessa tarkoitettu tuote. Muunlaisissa tilanteissa on kyseenalaista, soveltuisiko ehdotettu laki palveluksiin. Ottaen huomioon, että kuluttajapalveluksia koskevan lainsäädännön valmistelu on jo edennyt pitkälle, on pidetty tarkoituksenmukaisimpana siinä yhteydessä säännellä tällaisista vahingoista johtuvaa vastuuta.

Suhde muuhun lainsäädäntöön

Ne rajoitukset, joita tuotevastuulain soveltamisalaan ehdotetaan suhteessa muuhun lainsäädäntöön, johtuvat pyrkimyksestä välttää tilanne, jossa sama vahinko voisi tulla korvattavaksi useilla eri perusteilla. Korvausmahdollisuus useilla perusteilla johtaa usein lisäkustannuksiin esimerkiksi kaksinkertaisten vakuutusten muodossa tai eri vakuutusenantajien keskinäisinä takautumisvaatimuksina. Mahdollisuus korvauksen saamiseen useilla perusteilla ei mainittavasti parantaisi vahinkoa kärsineen oikeussuojaa eikä myöskään muuttaisi lopullisten kustannusten kohdentumista.

Ydinvahinkoja koskeva erityinen korvausjärjestelmä perustuu ajatukselle, että korvausvelvollisuus on keskitettävä ydinlaitoksen haltijalle. Atomivastuulaki perustuu kansainväliseen sopimukseen, jossa tämä kanavointi on toteutettu. Kanavoinnin taustalla olevan periaatteen vastaista olisi, jos ydinvahinkoon perustuva vaatimus voitaisiin kohdistaa laitoksen valmistajaan silloin, kun vahinko on johtunut laitoksen tai sen osatuotteen puutteellisesta turvallisuudesta.

Lain soveltamisalan ulkopuolelle jäisivät sähköstä aiheutuneet vahingot. Sähköläkiin sisältyvät vahingonkorvaussäännökset on tältä osin laadittu niin, että niiden perusteella voi saada korvausta samassa laajuudessa kuin eh-

dotetun tuotevastuulain nojalla. Tarvetta siihen, että vahinkoa kärsinyt voisi vaatia korvausta samasta vahingosta myös tuotevastuulain nojalla, ei näyttäisi olevan siitäkään huolimatta, että sähkölain ja tuotevastuulain välillä on eräs olennainen ero. Eroavuus koskee sitä aikaa, jonka kuluessa korvausvaatimus on esitettävä. Tuotevastuulain mukaan korvauskanne olisi nostettava 10 vuoden kuluessa tuotteen liikkeelle laskemisesta kun taas sähkölain mukainen korvaus vanhentuu kahdessa vuodessa vahingon tapahtumisesta. Ne syyt, jotka tuotevahinkojen kohdalla puoltavat pitkää vanhentumisaikaa, eivät kuitenkaan päde samalla tavoin sähkövahingoissa. Sähkövahingoissa vahingon seuraus ilmenee yleensä välittömästi. Lienee myös epätavallista, että sähkövahingon syystä voisi vallita epätietoisuutta. Sähkölain mukainen lyhyt vanhentumisaika ei sen vuoksi ole riittävä syy siihen, että tuotevastuulain pitäisi koskea myös kyseisiä sähkövahinkoja.

Sähkövahinkojen sulkemiseksi lain soveltamisalasta ei tarvita nimenomaista säännöstä. Ne jäävät tuotevastuulain ulkopuolelle sillä perusteella, että lakia sovelletaan irtaimiin esineisiin. Sähköenergia ei ole irtain esine.

Se, että sähköön aiheuttamat vahingot eivät kuuluisi lain soveltamisalaan, ei merkitse, että poikkeus koskisi myös sähköllä toimivista laitteista kuten kotitalouskoneista tai kotielektroonikasta aiheutuvia vahinkoja. Tällaiset laitteet ovat ehdotuksessa tarkoitettuja tuotteita.

Laki ei ehdotuksen mukaan koskisi myöskään potilasvahinkolaissa tarkoitettuja vahinkoja. Potilasvahinkolaki koskee vain rajoitusti sellaisia vahinkoja, jotka korvattaisiin tuotevastuulain mukaan. Näitä ovat sairaanhoitolaitteiston tai -välineen viasta johtuneen tapaturman aiheuttamat vahingot. Myöskään tältä osin ei ole perusteita kaksinkertaisen korvausjärjestelmän aikaansaamiseen.

Tuotevastuulaki ei myöskään koskisi ihmisille tarkoitettujen, lääkevahinkovakuutuksen piiriin kuuluvien lääkkeiden aiheuttamia vahinkoja. Lääkevahinkovakuutus on vapaaehtoinen vakuutus, jonka lääkkeiden valmistajat ja maahantuojaat ovat ottaneet mahdollisten vahinkoa kärsivien lukuun. Vakuutusehtojen mukaista oikeutta korvaukseen voidaan pitää tyydyttävänä, kun otetaan huomioon vakuutusehdoissa 1 päivänä tammikuuta 1989 voimaan tulleet muutokset. Korvausvastuussa olevan maksukykyä ajatellen vakuutus antaa vahinkoa kärsineelle myös paremman turvan kuin

tuotevastuulaki. Ehdotetun lain yleisluonteisia säännöksiä tuotevahinkojen korvaamisesta ei myöskään ole laadittu silmällä pitäen niitä erityisongelmia, joita lääkkeiden kohdalla tulee esiin ja jotka ennen kaikkea koskevat tuotteen tulemiseen turvallisuudeltaan puutteelliseksi johtavia edellytyksiä. Vapaaehtoisen vakuutusjärjestelmän nojalla korvataan lääkkeen aiheuttamat vahingot riippumatta siitä, onko lääke ollut turvallisuudeltaan puutteellinen. Tuotevastuulain soveltaminen lääkkeisiin johtaisi näin ollen korvausoikeuden rajoittumiseen. Lääkkeiden aiheuttamien vahinkojen korvaamista koskevien erillisten lainsäädännösten laatimista ei voitane pitää perusteltuna, kun tarjolla on tyydyttävästi toimiva vapaaehtoinen korvausjärjestelmä.

Siinä tapauksessa, että vakuutusjärjestelmä ei toimisi tyydyttävästi, voitaisiin erityinen lääkevahinkoja koskeva lainsäädäntö toteuttaa oikeusministeriössä laaditun lääkevahinkolakiehdotuksen pohjalta (Oikeusministeriön lainvalmisteluosaston julkaisu 2/1979). Näillä perusteilla on katsottu, ettei vahinkoa kärsineellä tarvitsisi olla oikeutta korvauksen saamiseen tuotevastuulain nojalla siltä osin, kuin korvausta voi saada lääkevahinkovakuutuksesta.

Edelleen ehdotetaan, että tuotevastuulakia ei sovellettaisi vahinkoihin, joista korvausta voidaan saada liikennevakuutuslain perusteella. Rajoituksella on merkitystä, kun liikennevahinko on aiheutunut ajoneuvon puutteellisesta turvallisuudesta, josta sen valmistaja tai maahantuoja olisivat vastuussa, esimerkiksi henkilövahingoista tai toiselle ajoneuville aiheutuneista vahingoista. Koska nämä vahingot nykyään korvataan liikennevakuutuksesta, rajoitus johtaa siihen, että liikennevakuutuksen antaja ei voisi kohdistaa takautumisvaatimusta turvallisuudeltaan puutteellisen ajoneuvon valmistajaan tai maahantuojaan. Tällaisen takautumisoikeuden käyttäminen edellyttäisi, että kussakin yksittäistapauksessa selvitetään se, onko vahinko johtunut ajoneuvon puutteellisesta turvallisuudesta. Tällaisia tutkimuksia ei nykyään yleensä tehdä. Tulo, jonka liikennevakuutuksen antajat voisivat saada takautumisoikeuden käyttämisestä, olisi ilmeisesti niin vähäinen, ettei sillä olisi vaikutusta liikennevakuutusmaksujen suuruuteen. Toisaalta ajoneuvojen valmistajat ja maahantuojaat sisällyttäisivät tuotevastuuvakuutustensa maksut ajoneuvojen hintoihin. Tämän kustannuslisäyksen maksaisivat ajoneuvojen ostajat, toisin sanoen

olennaisesti sama henkilöpiiri, joka maksaa liikennevakuutusmaksut. Tätä taustaa vastaan näyttäisi hyöty siitä, että tuotevastuulaki koskisi myös liikennevakuutuksesta korvattavia vahinkoja, jäävän vähäiseksi.

Sen sijaan lakia sovellettaisiin sellaisiin ajoneuvon liikenteeseen käyttämisestä aiheutuneisiin vahinkoihin, joita ei korvata liikennevakuutuksesta. Niinpä lakia sovellettaisiin esimerkiksi ajoneuvon kohdistuneeseen vahinkoon, kun ajoneuvo suistuu tieltä ajoneuvon asennetun varaosan puutteellisen turvallisuuden vuoksi.

Lakia valmisteltaessa on harkittu, olisiko lain soveltamisalasta suljettava myös muut kuljetusvälineen puutteellisesta turvallisuudesta aiheutuneet vahingot, joista korvaus suoritetaan muun lainsäädännön perusteella. Norjan laissa soveltamisalaan on säädetty poikkeus koskien tiekuljetussopimuksia koskevassa lainsäädännössä tarkoitettuja vahinkoja sekä rautatievastuulainsäädännön mukaisia taikka aluksesta, ilmatyynyaluksesta, ilma-aluksesta tai Norjan mannerjalustalla olevasta kiinteästä tai siirrettävästä laitoksesta aiheutuneita esinevahinkoja. EY-direktiivissä ei ole vastaavaa poikkeusta, eikä sellaista ehdotettane myöskään Ruotsissa.

Useita syitä voidaan esittää sen puolesta, ettei mainitunlaisten vahinkojen kohdalla ole aihetta säätää poikkeusta lain soveltamisalasta. Tällainen poikkeus merkitsisi eroavuutta useimpien Länsi-Euroopan maiden tuotevastuulainsäädännöstä ilman, että poikkeusta voidaan perustella Suomen pidemmälle kehittyneillä korvausjärjestelmillä kyseisissä asioissa. Kyseisten lakien mukainen oikeus korvaukseen on lisäksi tietyissä tapauksissa sillä tavoin rajoitettu, ettei korvausjärjestelmiä voida verrata tuotevastuulakiin. Näin on tiekuljetussopimuksia koskevan lainsäädännön kohdalla, joka sitä paitsi koskee kuljettajan ja kuljetusasiakkaan välistä sopimussuhdetta. Kyseiset poikkeukset myös vähentäisivät tuotevastuulain soveltamisalan selkeyttä ilman, että poikkeuksilla saavutettaisiin mainittavia etuja.

Tuotevastuulain nojalla ei ehdotuksen mukaan korvausta suoritettaisi vahingoista, jotka korvataan lakisääteisen tapaturmavakuutuksen perusteella. Tässäkin on pääasiassa kysymys tapaturmavakuutuksenantajan takautumisoikeuden sääntelemisestä suhteessa esimerkiksi valmistajaan tai maahantuojaan, joka on toimittanut yritykselle koneen, jonka puutteelli-

sesta turvallisuudesta aiheutuu vahinko yrityksen työntekijälle. Vahingon kärsineen työntekijän voidaan olettaa jatkossakin vaativan korvausta ensi sijassa tapaturmavakuutuksesta. Tapaturmavakuutus antaa eräissä suhteissa laajemman oikeuden korvaukseen kuin ne korvauksen määrittämisestä koskevat vahingonkorvausoikeudelliset periaatteet, joita noudatettaisiin myös tuotevastuulakia sovellettaessa. Toisaalta rajoitus ei merkitse sitä, että työtapaturmasta vahinkoa kärsineellä olisi muita vahingonkärsijöitä huonompi oikeus korvaukseen sellaisista vahingoista, joita ei korvata tapaturmavakuutuksen nojalla. Vahinkoa kärsineellä olisi oikeus vaatia korvausta turvallisuudeltaan puutteellisen koneen valmistajalta tai maahantuojalta sellaisista vahingoista, joita ei tapaturmavakuutuksesta korvata.

Esinevahinkoja koskevat rajoitukset

Lain soveltamisalaan aiheutuu rajoituksia myös siitä, että vain tietynlaiset esinevahingot korvattaisiin tuotevastuulain mukaan. Laki nimittäin koskisi omaisuudelle aiheutuneita vahinkoja vain sikäli, kuin omaisuutta käytettiin vahingon tapahtumisen aikaan pääasiassa yksityiseen tarkoitukseen. Tästä seuraa, että yrityksen tai julkisyhteisön omaisuuteen kohdistuvia esinevahinkoja ei korvata tuotevastuulain nojalla. Tämä rajoitus liittyy uudistuksen tavoitteena olevaan pyrkimykseen parantaa nimenomaan yksityisten ihmisten suojaa tuotteista aiheutuvia vahinkoja vastaan. Elinkeinonharjoittajille ja vastaaville yhteisöille aiheutuvia vahinkoja koskevaa vastuuta säännellään myös usein tavaroiden hankintaa koskevissa sopimuksissa. Ei ole tiedossa, että tämä sopimussääntely olisi johtanut epätyydyttäviin tilanteisiin. Näin ollen jätettäisiin edelleen valmistajan ja tuotteen hankkivan elinkeinonharjoittajan väliseksi asiaksi sopia siitä, kumpi sopijapuoli kantaa seuraukset siitä, että tavarain puutteellisesta turvallisuudesta aiheutuu vahinkoa esimerkiksi ostajan tuotantokoneistolle tai muille valmistuksessa käytettäville tuotteille. Kysymystä selvitellään lähemmin jäljempänä (3.3.4.).

Ehdotuksen lausuntokäsittelyssä esitettiin huolestumista siitä, että ehdotettu sääntely saattaisi loukata sellaisten yksityisten ihmisten asemaa, joiden omaisuus vahingoittuu heidän ollessaan esimerkiksi hoitolaitoksessa tai lasten

päiväkodissa. Näin ei kuitenkaan tapahtuisi. Se, ettei kyseistä laitosta ylläpitävä julkisyhteisö saa korvausta vahingosta tuotevastuulain mukaan, ei merkitse, etteikö yksityishenkilöllä olisi oikeutta korvaukseen esinevahingosta vahingon tapahtuessa laitoksen tiloissa. Jos esimerkiksi päiväkodissa käytettävä väri vahingoittaa sekä päiväkodin huonekaluja että lasten vaatteita, määräytyy oikeus korvaukseen huonekalujen osalta sen sopimuksen sisällön mukaan, jolla värit on hankittu, kun taas korvaus lasten vaatteista määräytyisi ehdotetun lain mukaan.

3.3.2. Vastuuvellolliset

Eräänä lähtökohtana ehdotuksen valmistelussa on ollut, että vastuu tuotevahingosta tulisi kanavoida mahdollisuuksien mukaan yhteen ainoaan korvausvelvolliseen. Tällainen kanavointi johtaisi muun muassa siihen, että useamman tahon ei tarvitsisi vakuuttaa tuotevahingosta johtuvaa riskiä. Kalliit takautumisoikeuden käyttämiseen liittyvät toimet voitaisiin välttää. Tuotevastuun kokonaiskustannusten nousua voitaisiin ehkäistä, mistä taas seuraisi vähäisempää painetta tuotteiden hintojen nousuun. Tämä olisi myös kuluttajien edun mukaista.

Vastuun kanavointi ei kuitenkaan saa merkitä sitä, että vahinkoa kärsineeltä käytännössä poistettaisiin mahdollisuus vedota vastuuseen. Vahinkoa kärsineellä pitää olla kohtuullinen mahdollisuus saada tietää, kuka on vahingosta vastuussa, ja esittää korvausvaatimuksensa vastuussa olevalle.

Valmistaja

Yhdenmukaisesti Norjan tuotevastuulain, EY-direktiivin ja Ruotsin odotettavissa olevan lakiehdotuksen kanssa ehdotetaan, että tuotevastuu kanavoitaisiin sille, joka on valmistanut tai tuottanut vahinkoa aiheuttaneen tuotteen kappaleen. Ehdotus on tältä osin ilmaus siitä periaatteesta, että vastuun vahingosta tulee olla sillä, joka toiminnallaan luo vahinkoriskin. Tuotteen valmistaja tuntee tavallisesti parhaiten tuotteen ja sen ominaisuudet. Valmistaja myös määrää tuotteen rakenteen ja ratkaisee, mitä turvallisuusvaatimuksia tuotteen on täytettävä. Valmistajalla on usein myös taloudelli-

set edellytykset kantaa tuotevastuu. Hän voi yleensä kattaa vastuunsa vakuutuksella ja sisällyttää vakuutuskustannukset tuotteiden hintoihin.

Vaihtoehtona vastuun kanavoimiselle valmistajalle voisi olla, että eri jakeluportaissa toimivat myyjät, ensi kädessä vähittäiskauppa, kantaisivat vastuun suhteessa vahinkoa kärsineeseen. Tällainen ratkaisu sisältäisi eräitä etuja vahinkoa kärsineen näkökulmasta. Vastuussa olevan löytäminen ja korvausvaatimuksen esittäminen tälle olisi helppoa. Vahinkoa kärsinyt voisi samalla kertaa vaatia korvausta tavarassa olleesta virheestä ja tuotevahingosta.

Tuotevastuun kanavointi vähittäiskaupalle pitäisi samalla kuitenkin sisällään sen, että vastuu kohdistuisi tahoon, jolla on vain rajalliset mahdollisuudet valvoa tuotteen laatua. Korvausta maksaneen olisi vaadittava maksamaansa korvaussummaa takautuvasti siltä, joka on tuotteen hänelle luovuttanut. Koska takautumisvastuu voisi kohdistua kuhunkin eri myyntiportaaseen, syntyisi vastaavasti moninkertainen tuotevastuuvakuutuksen tarve. Tämän seurauksena tuotevastuun kokonaiskustannukset muodostuisivat todennäköisesti suuremmiksi kuin jos vastuu kanavoidaan pääasiallisesti vain valmistajalle. Jollei sopimusvapautta, jonka on tähän asti katsottu olevan elinkeinotoimintaa koskevan sääntelyn keskeinen osa, rajoiteta tuotevahinkoja koskevan vastuun osalta, aiemmat myyntiportaat saattaisivat sopimuksin rajoittaa vastuutaan tuotevahingoista suhteessa seuraavaan myyntiportaan. Vastuu saattaisi tällöin viime kädessä kohdistua osapuoleen, jolla on rajoitettu kyky vastuun kantamiseen.

Tuotevastuulain mukainen vastuu kuuluisi ensikädessä tuotteen valmistajalle tai tuottajalle. Jokainen valmistaja ja tuottaja kantaisi vastuun siitä, että hänen valmistamansa tai tuottamansa tuote on niin turvallinen kuin kohtuudella on ollut aihetta odottaa tuotetta liikkeelle laskettaessa.

Määriteltäessä ehdotuksessa vahingonkorvausvelvollisia ei edellytetä, että tuotteen tulisi olla valmistettu tai tuotettu elinkeinotoiminnan puitteissa. Vastuun poistavien perusteiden joukossa todetaan kuitenkin, että korvausvelvollisuutta ei ole, jos se jolta korvausta vaaditaan, näyttää, ettei hän ole laskenut tuotetta liikkeelle elinkeinotoiminnassa. Tämä vapautumisperuste ei merkitse, etteikö tuotevastuuta olisi esimerkiksi sellaisella julkisyhteisöllä, joka las-

kee tuotteita liikkeelle elinkeinotoimintaan verrattavalla tavalla. Jos julkisyhteisö ylläpitää esimerkiksi maksullista ruokatarjoilua palveluksessaan oleville, olisi julkisyhteisöä pidettävä tarjottavan ruoan valmistajana ja toimintaa laissa tarkoitettuna elinkeinotoimintana.

Nykyaikaisessa tuotantotoiminnassa tuotetta jalostetaan usein monessa vaiheessa. Ennen kuin tuote on valmis kulutukseen, alkuperäistä raaka-ainetta on jalostettu, siihen on voitu liittää toisia tuotteita ja kokonaisuutta on ehkä jatkojalostettu. Edellä olevasta on käynyt ilmi, että tällaisessa tuotantoprosessissa on vaikeata kanavoida tuotevahingoista seuraavaa vastuuta yksin lopputuottajalle. Ehdotuksen mukaan valmistajana pidettäisiinkin kaikkia eri tuotantovaiheiden valmistajia.

Valmistajan vastuu ei ehdotuksen mukaan lakkaisi sen seurauksena, että tuotetta käytetään jonkin toisen tuotteen valmistuksessa tai että siitä tulee toisen tuotteen tai kiinteistön osa. Tämä on selvää, kun otetaan huomioon, että ainesosa voi olla hyvin monimutkainen ja tällöin itse asiassa ainesosan valmistajalla on parhaat mahdollisuudet arvioida lopputuotteen turvallisuutta. Toisaalta ainesosa saattaa myös olla hyvin yksinkertainen ja tarkoitettu käytettäväksi monenlaisiin tarkoituksiin. Vakio-osan valmistaja ei voi yleensä mitenkään tietää, missä tuotteissa hänen valmistamaansa tuotetta käytetään ainesosana. Hänen on edelleen mahdotonta ennakoida sitä, minkälaisia vahinkoja hänen tuotettaan käytettäessä saattaa syntyä. Raaka-aineen tai komponentin valmistaja ei siksi olisi vastuussa siitä, että hänen tuotettaan käyttävä toinen valmistaja on valinnut väärän raaka-aineen tai osan tuotantoaan varten.

Tuotteen — ja siten myös osatuotteen — valmistaja olisi ehdotuksen mukaan vahingonkorvausvelvollinen, jos hänen tuotteensa on turvallisuudeltaan puutteellinen sitä liikkeelle laskettaessa ja tästä turvallisuuspuutteesta aiheutuu vahinkoa. Vahinkoa kärsineen asiana olisi näyttää, että nämä edellytykset ovat käsillä. Osatuotteen valmistaja ei näin ollen olisi vastuussa, jos vahinko on seurausta siitä, että päätuotteen valmistaja on käyttänyt osatuotetta sellaisella tavalla, johon sitä ei ollut tarkoitettu. Osatuotteen valmistaja ei myöskään olisi vastuussa, jos puutteellinen turvallisuus johtui niistä ohjeista, jotka osatuotteen tilannut valmistaja oli antanut.

Maahantuojat

Maahantuotujen tuotteiden kohdalla olisi maahantuojalla valmistajan ohella vastuu tuotteen puutteellisesta turvallisuudesta. Tuotevahingon kärsineen tulisi aina voida kohdistaa vahingonkorvausvaatimuksensa sellaiseen tahoon, joka on velvollinen vastaamaan vaatimukseen Suomessa olevassa tuomioistuimessa. Edellä sanottu ei estä sitä, etteikö vahinkoa kärsinyt voisi kääntyä myös ulkomaisen tuotteen valmistajan puoleen. Tällainenkin valmistaja saattaa olla velvollinen vastaamaan tuotevastuuta koskevassa asiassa Suomessa. Yleensä kuitenkin suomalainen vahinkoa kärsinyt joutuu todennäköisesti nostamaan kanteensa ulkomaista valmistajaa vastaan siellä, missä tämä harjoittaa toimintaansa.

Maahantuojien saattaminen vastuuseen valmistajien rinnalla aiheuttanee eräitä ongelmia maahantuojille. Heidän mahdollisuutensa vaatia valmistajalta tai muulta tavarantoimittajalta korvausta Suomessa maksamistaan tuotevahingonkorvauksista riippuu maahantuojien perustana olleen sopimuksen sisällöstä. Kansainvälisessä kaupassa lienee tavanomaista, että myyjä vapauttaa itsensä vastuusta muun muassa tuotevahingoista. Tuotevastuu saattaa siten jäädä lopullisesti rasittamaan maahantuojaa. Tätä riskiä voidaan ainoastaan osittain rajoittaa maahan tuotujen tavaroiden laadun ja turvallisuuden valvonnalla.

Laissa ehdotetaan tämän vuoksi annettavaksi mahdollisuus säätää asetuksella siitä, että tuotevastuulain mukainen vastuu ei koskisi sellaisista maista olevien tavaroiden maahantuojia, joiden maiden kanssa on sovittu maahantuojien vastuuta koskevasta poikkeuksesta. Poikkeusmahdollisuuden tarkoituksena ovat kauppapoliittisia. Maahantuojan vastuu saatetaan nimittäin muodostua kaupan esteeksi. Näin saattaa tapahtua EY:n piirissä, jossa maahantuojan vastuu koskee vain EY:n ulkopuolisesta valtiosta tapahtuvaa maahantuontia. Tällainen määräys voi johtaa siihen, että EY:n alueella toimivat maahantuojat suosivat muista EY-maista tuotavia tuotteita, koska he tällöin välttävät riskin joutua vastuuseen tuotteiden aiheuttamista vahingoista. Tämän vuoksi laissa ehdotetaan luotavaksi mahdollisuus välttää nämä suomalaisten tuotteiden EY-alueelle viennin liittyvät ongelmat mahdollistamalla poikkeus maahantuojan vastuuseen sellaisista valtioista tapahtuvan tavaroiden tuonnin osalta,

joiden kanssa on päästy yhteisymmärrykseen maahantuojien vastuun poistamisesta.

Maahantuojia voitaisiin ehdotuksen mukaan vapauttaa vastuusta vieraan valtion tai valtioryhmän kanssa vastavuoroisuuden edellytyksellä tehtävän sopimuksen perusteella. Tällainen järjestely edellyttäisi, että valmistaja voidaan saattaa vastuuseen vahingosta Suomen tuotevastuulakia pääasiallisesti vastaavien säännösten mukaisesti, että valmistaja on Suomessa tapahtunutta tuotevahinkoa koskevassa riita-asiaassa selvollinen vastamaan oikeudenkäynnissä Suomessa ja että tällaisessa oikeudenkäynnissä annettu tuomio voidaan panna täytäntöön valmistajaa vastaan siellä, missä tämä harjoittaa toimintaansa. Jotta maahantuojan vastuun poistaminen ei vaikeuttaisi vahinkoa kärsineen mahdollisuuksia esittää korvausvaatimustaan ulkomaiselle valmistajalle, ehdotetaan, että suomalainen maahantuoja olisi selvollinen avustamaan vahinkoa kärsinyttä hänen korvausvaatimuksensa kääntämisessä sille kielelle, jolla maahantuojia hoitaa kirjeenvaihtonsa valmistajan kanssa.

Edellä kuvaillun kaltainen järjestely olisi mahdollinen pohjoismaissa sikäli kuin pohjoismaat toteuttavat tuotevastuulainsäädäntönsä sellaisena kuin tällä hetkellä suunnitellaan. Sen jälkeen, kun Luganon sopimus toimivaltaisesta tuomioistuimesta sekä yksityisoikeudellisten tuomioiden tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta tulee voimaan, edellytykset vastaavaan järjestelyyn olisivat käsillä myös suhteessa niihin valtioihin, joita tämä sopimus sitoo.

Muut vastuuvelvolliset

Eräissä tapauksissa olisivat myös muut kuin valmistaja ja maahantuoja vastuussa tuotevahingosta tuotevastuulain mukaisesti. Tällainen vastuu olisi ensinnäkin sillä, joka on markkinoinut tuotetta omanaan, jos tuote on varustettu hänen nimellään, tavaramerkillään tai muulla erityisellä tunnuksellaan.

Nykyaikaisessa tavaroiden jakelussa on suhteellisen tavallista, että yritys markkinoi tuotteita omalla nimellään, vaikka tuotteet ovat toisten valmistamia. Tähän on usein syynä se, että myydessään vähemmän tunnettujen valmistajien tekemiä tuotteita yritys haluaa käyttää hyödykseen hyvin vakiinnutetun tavaramerkkinsä ja siihen kohdistuvan yleisön luottamuksen.

Sen, joka tällä tavalla haluaa käyttää hyväkseen saavuttamaansa liikearvoa, on kannettava sama tuotevastuu kuin valmistajan, jos hän on antanut valmistajalle tai muulle luvan varustaa tuotteen omalla tunnuksellaan. Tällainen sääntö ei muodostu tunnusmerkin haltijalle rasitukseksi, koska hän voi aina lakata esiintymästä tuotteen valmistajana ja varustaa tuotteet niiden alkuperää koskevilla tiedoilla.

Sen sijaan tunnusmerkin haltijalla ei olisi tuotevastuuta sellaisista tuotteista, jotka joku ilman hänen lupaansa on varustanut hänen tunnusmerkillään. Olisi kohtuutonta, jos tunnusmerkin haltija joutuisi vastuuseen tuotteensa väärennöksistä tai tavaroista, jotka on varustettu virheellisin tunnusmerkein. Se, ettei tunnusmerkin haltija näissä tapauksissa ole vastuussa, seuraa siitä, ettei hän tällöin ole varustanut eikä antanut varustaa tuotetta tunnusmerkillään.

Tuotteen myyjä joutuisi vain poikkeuksellisesti tuotevastuulain mukaiseen vastuuseen tuotevahingosta, joka aiheutuu hänen myymästään tavarasta. Edellä on tehty selkoa siitä, joiden vuoksi myyjälle ei ehdoteta tällaista vastuuta kaikista myymistään tuotteista. Poikeus ei kuitenkaan merkitse, etteikö myyjä voisi joutua vastuuseen muulla perusteella. Myyjä on vastuussa myymiensä tuotteiden aiheuttamista vahingoista lähtökohtaisesti vahingonkorvauslain perusteella. Vastuu on tällöin huolimattomuudesta riippuvaa. Myyjän vastuuta tuotevahingoista säännellään eräiltä osin myös kauppalaissa. Kauppalaan 40 §:n 2 ja 3 momentista sekä 67 §:n 2 momentin 4 kohdasta käy ilmi, että ostajalle muun kuin myydyin tavarahan vahingoittumisesta aiheutuva menetys on välillistä vahinkoa, josta myyjä on vastuussa vain, jos virhe tai menetys on seurausta myyjän huolimattomuudesta.

Eräässä tilanteessa ehdotetaan kuitenkin tuotevastuulain mukainen vastuu säädettäväksi sille, joka on myynyt tai muulla tavalla laskenut liikkeelle vahinkoa aiheuttaneen tuotteen. Tällainen vastuu myyjälle syntyisi, jos vahingosta valmistajana, tuottajana, maahantuojana tai liikkeelle laskijana vastuussa oleva ei käy tuotteesta ilmi, eikä myyjä myöskään vahinkoa kärsineen pyynnöstä kuukauden kuluessa ilmoita, kuka on tuotteen kotimainen valmistaja tai keneltä hän itse on hankkinut tuotteen. Jos kysymys on maahan tuodusta tuotteesta, myyjä ei vältty vastuulta ilmoittamalla ulkomaisen valmistajan. Maahan tuotujen tuotteiden koh-

dalla vastuusta voi vapautua vain, jos myyjä ilmoittaa oman myyjänsä tai maahantuojan. Myyjä välttyy näin ollen vastuulta vain, jos hän voi osoittaa jonkun toisen Suomessa kotipaikan omaavan, joka on vahingosta vastuussa. Myyjä voi joutua vastuuseen myös muita vahinkoa kärsineitä kuin omaa ostajaansa kohtaan.

Sama korvausvelvollisuus kuin myyjällä olisi sillä, joka elinkeinotoiminnassaan muulla tavoin luovuttaa tuotteen toiselle. Vastuu syntyy siten vuokra- tai leasingsopimuksen vuokralleantajalle, jos sopimuksen kohteena oleva tuote aiheuttaa vahinkoa henkilölle tai omaisuudelle eikä vuokralleantaja anna vahinkoa kärsineelle edellä sanottuja tietoja.

Ehdotetut säännökset tuotteen liikkeelle laskeneen vastuusta perustuvat ajatukseen, että jokaisessa vahinkotilanteessa on oltava joku vastuuvollinen, jonka vahinkoa kärsinyt kykenee vaatimuksineen tavoittamaan. Valmistajan ja maahantuojan vastuuta koskevia säännöksiä on sen vuoksi täydennettävä niitä tilanteita silmällä pitäen, jolloin vahinkoa kärsinyt ei saa selville, kuka on valmistaja tai maahantuojia. Ehdotus johtaa samalla siihen, että jakeluketjun jokainen osa pakotetaan avustamaan valmistajan tai maahantuojan selville saamisessa.

Tuotteen liikkeelle laskenut joutuisi vastuuseen siitä, ettei anna tietoa omasta myyjästään, valmistajasta tai maahantuojasta riippumatta siitä, johtuuko tämä myyjän haluttomuudesta tietojen antamiseen vai siitä, ettei hän kykene antamaan tietoja.

Ehdotetun lain mukainen vastuu syntyy vain sille, joka on laskenut tuotteen liikkeelle elinkeinotoiminnassa. Tällä vaatimuksella pyritään osaltaan tavoitteeseen, että vastuu kohdistuisi siihen, joka kykenee kattamaan vastuun vakuutuksella ja voi jakaa vastuusta seuraavat kustannukset määritellesään tuotteiden hintoja. Tällainen kustannusten hajauttaminen ei toteutuisi, jos tuotevastuun kantaisivat yksityishenkilöt, jotka valmistavat tai laskevat liikkeelle yksittäisen tuotteen.

Tässäkin yhteydessä on korostettava, että elinkeinotoiminta on ymmärrettävä laajasti kuten kuluttajansuojalainsäädännössä muutoinkin. Julkisyhteisön toimintaa on näin ollen pidettävä elinkeinotoimintana, jos samanlaisia toimintaa pidettäisiin elinkeinotoimintana, kun yksityisoikeudellinen oikeushenkilö tai yksityinen elinkeinonharjoittaja harjoittaa sitä.

3.3.3. Vastuuperuste ja vapauttamisperusteet

Velvollisuus tuotevahingon korvaamiseen syntyy, jos tuote ei ole ollut niin turvallinen kuin kohtuudella on voitu sitä liikkeelle laskettaessa odottaa. Korvausvastuu koskisi vahinkoja, jotka ovat aiheutuneet tuotteen liikkeelle laskemisen jälkeen. Korvausvastuu tulisi kysymykseen kaikissa tapauksissa, joita ei ole suljettu pois vastuun piiristä.

Ankara vastuu

Korvausvelvollisuus syntyy riippumatta siitä, voidaanko valmistajan tai muun vastuussa olevan osoittaa menettelleen huolimattomasti. Myös Norjan lain ja EY-direktiivin mukaan vastuu on huolimattomuudesta riippumatonta ja samaa ehdotetaan ilmeisesti Ruotsissa.

Se, että kyseessä on ankara vastuu, ilmenee siitä, että huolimattomuutta ei aseteta vastuun edellytykseksi ja ettei huolimattomuuden puuttumisen osoittaminen ole vastuusta vapautumisen peruste.

Vaikka vastuu on huolimattomuudesta riippumatonta, tuotteen valmistajan ei voida ajatella olevan vastuussa kaikista mahdollisista hänen tuotteidensa välityksellä syntyneistä vahingoista. Monet tuotteet on, jotta niitä voitaisiin käyttää tarkoitukseensa, tehtävä sellaisiksi, että niihin liittyy tavallista suurempi vahinkoriski käytettäessä niitä virheellisesti tai varomattomasti. Tuotetta käyttävän on otettava tämä huomioon. Tuotteen valmistajalle tai muulle ei ole syytä asettaa ankaraa vastuuta vahingoista, jotka syntyvät tuotteen virheellisestä käytämisestä, kuten jonkun leikatessa sormeaan käyttäessään veistä. Tilanne on toinen, jos veitsellä on joku tavanomaisesta poikkeava ominaisuus, jota käyttäjä ei ole voinut ennakoida. Jos veitsi ei ole niin turvallinen kuin tavallisella käyttäjällä on aiheutta odottaa, olisi valmistaja ehdotetun lain mukaan vastuussa riippumatta siitä, onko hän menettänyt huolimattomasti vai ei. Ankaran vastuun soveltamisala määräytyy näin tuotteen turvallisuuden arvioinnin perusteella. Norjan laissa ja EY-direktiivissä on omaksuttu sama lähtökohta. Myös Ruotsissa tultaneen ehdottamaan, että vastuu syntyy, jos tuote on ollut turvallisuudeltaan puutteellinen.

Vastuun rajoittaminen käyttäen apuna ilmaisu "tuote ei ole ollut niin turvallinen, kuin

kohtuudella on ollut aiheutta odottaa”, toisin sanoen tuotteessa on ollut turvallisuuspuute— EY-direktiivin mukaan ”defekti” — ei ole yksiselitteinen. Ilmaisuun liittyy ongelmia erityisesti silloin, kun tuote on muodostunut vaaralliseksi sen seurauksena, että siitä on annettu virheellisiä tai riittämättömiä tietoja. Vastuun laajuus riippuu tällöin siitä, minkälaisia vaatimuksia asetetaan tuotteesta annettaville tiedoille. Huolimatta tästä epäselvyydestä — joka yksittäistapauksessa tuskin kuitenkaan on suurempi kuin huolimattomuuden toteamiseen liittyvät vaikeudet — ei ole syytä olla käyttämättä ”puutteellista turvallisuutta” keinona vastuun rajoittamisessa. On myös tärkeää, ettei Suomessa poikettaisi siitä ratkaisusta, joka muualla Euroopassa tuotevastuun alalla on uudessa lainsäädännössä tässä asiassa valittu. Lisäksi ilmaisu ”turvallisuudeltaan puutteellinen” antaa mahdollisuuden siihen, että kussakin yksittäistapauksessa voidaan vastakkaisia etuja tuotevastuukysymyksissä punnita keskenään.

Tuotteen turvallisuus on arvioitava objektiivisesti ja ottamalla huomioon kaikki asiaan vaikuttavat seikat. Selvää on, että tällöin on huomiota kiinnitettävä tuotteen ominaisuuksiin sekä käyttäjän oikeutettuihin odotuksiin. Merkitystä ei sitä vastoin ole sillä, mistä seikasta tuotteen puutteellinen turvallisuus on johtunut. Riittävää on, että objektiivisesti voidaan todeta tuotteesta olevan turvallisuuspuute.

Tuotevastuulain mukaisen tuotteen turvallisuuden arviointi ei ole sidoksissa kauppalaian virhekäsitteseen. Irtaimen kauppaa koskevien sääntöjen mukaan virheenä pidettävä seikka ratkeaa ensikädessä osapuolten sopimuksen perusteella. Tuotevastuulain mukainen tuotteen turvallisuus arvioidaan sitä vastoin riippumatta siitä, mitä osapuolten kesken on sovittu.

Laissa ei ole mahdollista tyhjentävästi ilmaista kaikkia tuotteen turvallisuuden arviointiin vaikuttavia seikkoja. Laissa ehdotetaan erityisesti mainittavaksi, että turvallisuutta arvioitaessa on otettava huomioon tuotteen ennakoitavissa oleva käyttö, tuotteen markkinointi sekä käyttöohjeet.

Luonnollisena lähtökohtana tuotteen turvallisuuden arvioinnille on se käyttö, johon tuote on tarkoitettu. Huomion kiinnittäminen pelkästään tuotteelle tarkoitettuun käyttötapaan johtaisi kuitenkin liian ahtaaseen arviointiin. Tuotteen valmistuksessa on otettava huomioon myös se, ettei tuotteeseen liity vahingon riskiä silloinkaan, kun sitä käytetään sellaisella taval-

la, johon se tosin ei ollut tarkoitettu, mutta joka on pitänyt voida ennakoida.

Turvallisuutta arvioitaessa on huomiota kiinnitettävä myös tuotteen markkinointiin sekä siihen, mitä tietoja tuotteesta ja sen käytöstä on annettu. EY-direktiivissä viitataan tältä osin tuotteen esittelyyn. Markkinointitoimet, erityisesti tuotteen käytöstä ja turvallisuudesta annetut tiedot luovat tuotteen käyttäjille odotuksia. Näin syntyneillä odotuksilla tulee olla merkitystä myös arvioitaessa sitä, onko tuote ollut turvallisuudeltaan puutteellinen. Tämä koskee erityisesti annettuja käyttöohjeita.

Turvallisuutta on arvioitava lähtien sen henkilöryhmän edellytyksistä käyttää tuotetta, jolle tuote on tarkoitettu. Kulutustavaralta kohtuudella odotettava turvallisuus on siten arvioitava siitä lähtökohdasta, että sitä käyttävät yksityiset kuluttajat. Huomiota ei sitä vastoin ole tarpeen kiinnittää siihen, minkälaisia odotuksia vahinkoa kärsineellä kuluttajalla itsellään mahdollisesti on ollut.

Lähtökohtana tuotteen turvallisuustason arvioinnille ovat sen liikkeelle laskemisen ajan kohtana vallinneet olosuhteet. Tuote ei siten tule turvallisuudeltaan puutteelliseksi sillä perusteella, että se käytössä kuluu, ellei kulumisen sinänsä muodostu sellaiseksi turvallisuusriskiksi, jota tuotteen todennäköisillä käyttäjillä ei ole ollut aiheutta ottaa huomioon.

Se seikka, että myöhemmin kehitetään uusia ja turvallisempia tuotteita, ei vaikuta arviointiin. Jos sen sijaan tuote on todettu turvallisuudeltaan puutteelliseksi, mutta sen markkinointia siitä huolimatta jatketaan, valmistajan tai maahantuojaan voidaan usein katsoa syyllistyvän huolimattomuuteen.

Erilaisten tuotteiden käyttöön liittyvät riskit poikkeavat toisistaan. Markkinoilla on tuotteita, jotka varmuudella tai hyvin suurella todennäköisyydellä aiheuttavat henkilövahinkoja, mutta joita ei siitä huolimatta kielletä. Tällaisia tuotteita ovat esimerkiksi lääkkeet, alkoholi ja tupakka. Edellä on todettu, että lääkkeistä aiheutuvat vahingot tulevat korvattaviksi lääkkeitä koskevan vakuutusjärjestelyn avulla. Tämän vuoksi lääkkeitä ei ole tarvetta käsitellä lähemmin tässä yhteydessä. Alkoholia käytetään usein sellaisella tavalla, josta välttämättä aiheutuu vahingollisia vaikutuksia. Alkoholipitoisia tuotteita käyttävän voidaan katsoa hyväksyvän ainakin eräät vahingolliset sivuvaikutukset, joita tuotteen käyttöön liittyy. On myös

todettava, että osa alkoholipitoisten tuotteiden myyntituloista käytetään tuotteen aiheuttamien vahinkojen hoitamiseen. Niin ikään tupakan kohdalla voidaan lähteä siitä, että tuotetta käyttävän voidaan katsoa olevan tietoinen niistä yleisesti tunnetuista vaaroista, joita varmuudella tai suurella todennäköisyydellä liittyy tupakan käyttöön. Asettamalla korvausvelvollisuuden edellytykseksi sen, ettei tuote ole sitä liikkeelle laskettaessa ollut niin turvallinen kuin kohtuudella on ollut aihetta odottaa, ei korvausvelvollisuutta tuotevastuulain nojalla synny tällaisten tunnettujen vaarojen aiheuttamista vahingoista. Mahdotonta sitä vastoin ei ole, että ehdotetun lain mukainen vastuu syntyy, jos esimerkiksi osoittautuu, että tupakkatuotteista aiheutuu tähän asti tuntemattomia vahinkoja.

Lain mukaisen vastuun syntyminen edellyttäisi, että asianomainen on laskenut tuotteen liikkeelle. Valmistelun kuluessa on harkittu, olisiko laissa pyrittävä määrittelemään se, milloin tuote on laskettu liikkeelle. On kuitenkin kyseenalaista, voitaisiinko tällaista määritelmää muotoilla riittävän valaisevaksi lakitekstin puitteissa. Ilmaisuihin ei liene erityisen vaikeaselkoinen kaupallisessa toiminnassa. Ilmaisun voitaneen katsoa olevan riittävän valaiseva ilman tällaista määrittelyäkin.

Niin kauan kuin tuote on valmistuksen alaisena tai valmistajan varastossa, sen ei voida sanoa olevan liikkeelle laskettu. Tarkoituksena on vastuun kohdistuminen sille, joka on arvioinut tuotteen tilan ja turvallisuuden sellaisiksi, että tuote voidaan laskea markkinoille. Tämän taas katsotaan tapahtuvan, kun tuote luovutetaan seuraavalle valmistus- tai jakeluketjun osalle taikka lopulliselle käyttäjälle. Kun asianomainen luovuttaa tuotteen valvontavaltansa ulkopuolelle, hän osoittaa katsovansa, että tuote on riittävän turvallinen laskettavaksi yleiseen vaihdantaan. Tuote olisi katsottava liikkeelle lasketuksi myös, kun se on asetettu näytteille tai sitä muuten esitellään yrityksen ulkopuolisille henkilöille.

Vapautumisperusteet

Ehdotuksen mukaan korvausvelvollisuutta ei synny sille, jolta korvausta vaaditaan, jollei hän ole laskenut tuotetta liikkeelle elinkeinotoiminnassaan. Valmistajan tai maahantuojaan asiana on ratkaista se, milloin tuote on valmis

laskettavaksi liikkeelle. Jos tuote on laskettu liikkeelle vastoin valmistajan tai maahantuojaan tahtoa, he eivät voi olla vastuussa tuotteesta aiheutuneista vahingoista. Korvausvelvollisuutta ei tämän vuoksi ole, jos tuote on laskettu liikkeelle ilman korvausvaatimuksen kohteena olevan tai jonkun muun, josta hän vastaa, myötävaikutusta. Tilanne on sama silloinkin, kun tuote on esimerkiksi valmistajan varastossa.

Korvausvelvollisuutta ei myöskään ole, jos se, jolta korvausta vaaditaan, saattaa todennäköiseksi, että tuotteen turvallisuudessa ei ollut vahingon aiheuttanutta puutetta silloin, kun hän laski tuotteen liikkeelle. Jos vahinko on seurausta tuotteen sellaisesta ominaisuudesta, jonka se on saanut jakeluvaiheen aikana, valmistaja ei olisi vahingosta vastuussa. Tällaisia ominaisuuksia voi syntyä esimerkiksi siitä, että tuote on vahingoittunut käsittelyn seurauksena jossakin jakeluvaiheessa tai siitä, että tuotetta on säilytetty virheellisesti, taikka että se ajanjakso, jonka kuluessa tuotetta voidaan vaaratomasti käyttää, on jo kulunut. Näissä tapauksissa valmistajan ja maahantuojaan vastuusta vapautumiseen riittäisi sen todennäköiseksi saattaminen, että vahinko on ollut seurausta tuotteen tällaisesta ominaisuudesta. Tämä voisi tapahtua esimerkiksi siten, että valmistaja osoittaa syntyneen vahingon olevan sen laatuinen, että se on voinut johtua elintarvikkeen pilaantumisesta sen jälkeen kun hän oli laskenut sen liikkeelle, tai että se voi olla seurausta virheellisesti suoritetusta tuotteen korjauksesta.

Jos määrätyn tuotteen turvallisuudesta on annettu säännöksiä tai määräyksiä ja tuote ei vastaa sille näin asetettuja vähimmäisvaatimuksia, huolimattomuuden voidaan yleensä katsoa olevan käsillä. Se, että tuote täyttää vähimmäisvaatimukset aiheuttaen kuitenkin vahinkoa, ei toisaalta merkitse, että valmistaja tai maahantuoja olisi ilman muuta ehdotetun lain mukaan vastuusta vapaa. Sama koskee myös sitä tilannetta, jossa viranomaisen hyväksyntää edellyttävä tuote tällaisen hyväksynnän jälkeen aiheuttaa vahinkoa. Se, että tuote täyttää vähimmäisvaatimukset tai että viranomainen on sen hyväksynyt, viittaa kuitenkin usein siihen, ettei sille voida asettaa suurempia turvallisuusvaatimuksia. Jos tuotteen on viranomaisten antamien pakottavien määräysten mukaan oltava kokoonpanoltaan tietynlainen tai jos sen täytyy sisältää määrätty määrä

yksilöityjä aineita, voidaan yleensä katsoa, että tuote, joka on näiden määräysten mukainen, ei näiden seikkojen perusteella ole turvallisuudeltaan puutteellinen. Lakiin ehdotetaan otettavaksi nimenomainen säännös korvausvaatimuksen kohteena olevan oikeudesta vastuusta vapautumiseksi vedota vahingon johtumiseen juuri siitä, että tuotteen on vastattava tällaisia viranomaismääräyksiä. Vastaava määräys sisältyy myös EY:n direktiiviin.

Eri kysymys on, minkälaisin edellytyksin viranomaisten tulee olla vastuussa tuotteen kokoonpanoa tai vähimmäisvaatimuksia koskevista määräyksistä. Tuotevastuulaki ei sääntele tätä kysymystä, vaan vastaus määräytyy viranomaisten vastuuta koskevien yleisten periaatteiden, lähinnä vahingonkorvauslain säännösten perusteella.

Kehittelyriski

Erityisen ongelman muodostaa niin kutsuttu kehittelyriski. Ehdotuksen mukaan vastuu syntyy, jos tuote ei ole ollut niin turvallinen, kuin kohtuudella on voitu odottaa. Vastuu syntyy riippumatta siitä syystä, joka on johtanut puutteelliseen turvallisuuteen. Valmistaja ei näin ollen voi välttää vastuuta silläkään perusteella, että vahinko on aiheutunut sellaisesta tuotteen ominaisuudesta tai vaikutuksesta, jota ei sitä liikkeelle laskettaessa kyetty ennakoimaan tuon ajankohdan tieteen ja tekniikan kansainvälisesti pisimmälle kehittyneen tietämyksenään avulla. Jollei tämä kehittelyriski sisälly vastuuseen, se tulisi nimenomaisesti sulkea vastuun ulkopuolelle.

Valmistelun aikana on harkittu, tulisiko valmistajan voida vastuusta vapautuakseen vedota siihen, että kyseessä on kehittyevahinko. Norjan lain mukaan tuotevastuu käsittää myös kehittelyriskin. Tätä tultaneen ehdottamaan myös Ruotsissa. EY:n piirissä vain muutamat valtiot ilmeisesti ulottavat tuotevastuun koskemaan tätä riskiä. Luxemburgissa direktiivi on kuitenkin toteutettu siten, että se koskisi myös kehittelyriskiä. Kehittelyriskin on jo aikaisemminkin katsottu sisältyvän tuotevastuuseen Ranskassa ja Belgiassa.

Sen puolesta, että kehittyevahingot olisi suljettava tuotevastuun ulkopuolelle, voidaan esittää useita seikkoja. Voidaan esimerkiksi väittää, että valmistajalle on epäoikeudenmukaista säilyttää vastuuta sellaisesta seikasta,

johon hänen valvontavaltansa ei ulotu. Voidaan edelleen väittää, että jos kehittyevahingoista seuraa vastuu, tuotekehittely vaikeutuu. Vastuu kehittyevahingoista merkitsee myös sitä, että tuotevastuuvakuutukset saattavat tulla kalliimmiksi kuin ilman tällaista vastuuta. Tämä heikentäisi Suomen teollisuuden kilpailuedellytyksiä. Vielä voidaan väittää, että vastuu kehittelyriskistä johtaisi myös kohoaviin kustannuksiin maksettaviksi tulevien korvausten seurauksena.

Mitä ensiksi tulee oikeudenmukaisuusperusteeseen, voidaan todeta, että tämä arvostelu on kohdistettavissa kaikkeen huolimattomuudesta riippumattomaan vastuuseen. Arvostelu ei kuitenkaan ole estänyt kehittämästä huolimattomuudesta riippumatonta vahingonkorvausvastuuta koskevia säännöksiä. Yhtä perustellusti voidaan väittää, että on kohtuutonta asettaa yksityisen vahingonkärsijän kannettavaksi seurauksia tuotteesta aiheutuneista kehittyevahingoista. Jos tuotevastuu käsittää myös kehittyevahingot, se johtaa tällaisten vahinkojen taloudellisten vaikutusten hajautumiseen laajemmalle sen seurauksena, että tuotteen hintaa määritettäessä huomioon otetaan myös vakuutuskustannukset.

Väite, jonka mukaan vastuu kehittyevahingoista ehkäisisi tuotekehittelyä, perustunee sellaiselle ajatukselle, että tuotevastuulla olisi ratkaiseva vaikutus tuotekehittelyyn. Tämän näkökohdan merkitystä on ilmeisesti liioiteltu. Vaikka kehittelyriskit suljettaisiin vastuun ulkopuolelle samalla tavoin kuin EY-direktiivin perustekstissä, olisi valmistajilla vastuu ainakin eräistä tuotekehittelyn aikana heille tuntemattomista riskeistä. Tuotteen ominaisuudet analysoidaan nimittäin ilmeisesti harvoin niin seikkaperäisesti, että kaikki saatavilla oleva tieteellinen ja tekninen asiantuntemus käytettäisiin siinä hyväksi. Niihin seikkoihin, jotka tieteen ja tekniikan viimeisimpien saavutusten perusteella ovat tunnettuja, valmistaja ei voi vastuusta vapautuakseen vedota, olipa tämä tietämys tosiasiallisesti hänen saatavillaan tai ei.

Mitä tulee kehittyevahinkojen merkitykseen vakuutuskustannuksia ajatellen, on huomattava, että kehittyevahingot ovat mitä ilmeisimmän sangen harvinaisia ja kehittyevahinkojen merkitys vaihtelee tuotteesta riippuen. Huomattavalla osalla tuotteita vastuulla kehittyevahingoista ei olisi olennaista merkitystä kustannustekijänä. Joillakin aloilla taas, kuten kemian alalla, jossa tuotteiden kaikkien vaiku-

tusten arviointi saattaa olla äärimmäisen monimutkaista, samoin kuin geenitekniikan alalla, voi tällaisella vastuulla olla huomattava vaikutus vakuutusmaksujen suuruuteen. Riskin vakuuttaminen on nimittäin kallista silloin, kun sen laskeminen on vaikeaa, ja näin on asianlaita kiistatta kehittelyriskien kohdalla. Jos tuotevastuu Suomessa ulottuu myös kehittelyvahinkoihin toisin kuin kilpailijamaissa, on mahdollista, että kanteita suomalaisia yrityksiä vastaan tuotevastuuasioissa nostetaan siten, että vahinkoon tulee sovellettavaksi Suomen oikeus. Myös tässä suhteessa saattavat suomalaisten yritysten kilpailuedellytykset siten heikentyä.

Samalla voidaan kuitenkin todeta, että kehittelyvahinkojen merkitystä on liioiteltu. Norjassa, jossa tuotevastuu käsittää kehittelyriskin, tuotevastuulain voimaantulo ei ole aiheuttanut olennaista vakuutusmaksujen nousua. Tuotevastuuvakuutusten kustannukset eivät myöskään Belgiassa, Ranskassa ja Luxemburgissa mainittavasti poikenne vastaavista kustannuksista muissa maissa. Myös siellä, missä tuotevastuu ei koske kehittelyriskejä, ovat mahdollisuudet vapautua vastuusta tällä perusteella rajoitetut. Sen osoittaminen, ettei vahinkoa voitu ennakoita ottaen huomioon tuotteen liikkeelle laskemisen ajankohdan tieteen ja tekniikan taso, edellyttää selvitystä kyseisenä ajankohtana vallinneesta tieteen ja tekniikan kehittyneimmistä tasosta. Kehittelyriskistä mahdollisesti johtuvan vakuutusmaksujen kohoamisen voidaan arvioida tasoittuvan, kun tuotevastuulain soveltamisesta saadaan kokemuksia.

Vahingonkärsijän asema huomioon ottaen on päädytty siihen, että vastuusta vapautumiseksi ei ehdotuksen mukaan voisi vedota kehittelyvahinkoon. Tämä lopputulos seuraa ehdotetun lain mukaisen vastuun yleisistä edellytyksistä.

3.3.4. Korvattava vahinko

Ehdotuksen mukaan korvausta suoritettaisiin tuotteista aiheutuneista henkilö- ja esinevahingoista. Esinevahingoista korvausta suoritettaisiin sikäli, kuin vahinko kohdistuu omaisuuteen, jota vahingon tapahtumisen aikaan käytettiin pääasiassa yksityiseen tarkoitukseen. Puhtaista varallisuusvahingoista korvausta ei ehdotetun lain mukaan suoritettaisi.

Henkilövahingot

Laki koskisi ehdotuksen mukaan yleisesti kaikkia tuotteista aiheutuneita henkilövahinkoja. Lakia sovellettaisiin näin ollen myös työssä henkilölle aiheutuneisiin vahinkoihin, kuten vahinkoihin, jotka johtuvat siitä, että koneet tai työvälineet eivät ole olleet niin turvallisia, kuin kohtuudella on voitu odottaa.

Ehdotus sisältää kuitenkin kaksi henkilövahinkojen korvaamista koskevaa rajoitusta. Lakia ei ensinnäkään sovellettaisi vahinkoon, josta korvaus suoritetaan tapaturmavakuutuslainsäädännön nojalla. Ehdotettu laki parantaa työntekijän oikeutta korvaukseen vain siinä suhteessa, että tuotevastuulain vastuuperuste tulee sovellettavaksi korvaukseen siltä osin, kuin vahinkoa ei tapaturmavakuutuslainsäädännön perusteella korvata. Edellä on jo perusteltu sitä, ettei ole tarvetta antaa työntekijälle oikeutta valita, vaatiiko hän korvausta vahingosta tapaturmavakuutuslainsäädännön vai tuotevastuulain perusteella. Tapaturmavakuutusta koskeva lainsäädäntö antaa vahinkoa kärsineelle monessa suhteessa myös paremman oikeuden korvaukseen kuin yleinen vahingonkorvausta koskeva lainsäädäntö, jota tuotevastuulain mukaan sovelletaan korvausta määrätessä.

Siitä, että tuotevastuulaki koskisi vain liikkeelle laskettuja tuotteita, seuraa toiseksi, että lakia ei sovellettaisi tuotteesta aiheutuneeseen henkilövahinkoon, kun vahinko on aiheutunut kyseistä tuotetta valmistavassa yrityksessä. Tuotetta ei tässä yrityksessä ole laskettu liikkeelle sillä tavoin kuin lain soveltaminen edellyttäisi.

Lain mukaan tuotteesta aiheutuneet henkilövahingot korvattaisiin samalla tavoin kuin henkilövahingot yleensäkin korvataan. Korvausta suoritettaisiin siten ihmiskehölle aiheutuneista fyysisistä vahingoista mukaan lukien sairaudet.

Esinevahingot

Esinevahingoista korvattaisiin ainoastaan sellaiset vahingot, jotka kohdistuvat vahingon tapahtumisen aikaan pääasiassa yksityiseen tarkoitukseen käytettyyn omaisuuteen. Ehdotetun lain mukaan ei sen sijaan korvattaisi esinevahinkoja, jotka kohdistuvat elinkeinotoiminnassa käytettyyn omaisuuteen. Sikäli kuin elinkeinonharjoittaja haluaa turvata oikeutensa

korvauksiin tällaisista vahingoista silloinkin, kun vahingon aiheuttaneen puolella ei ole osoitettavissa huolimattomuutta, vahinkoriski on katettava sopimusehdoin tai vakuutuksin. Laki ei myöskään koskisi korvauksen suorittamista vahingosta, joka kohdistuu julkisyhteisön omaisuuteen.

Korvattavien esinevahinkojen rajaaminen omaisuuteen, jota vahingon tapahtumisen aikaan käytettiin pääasiassa yksityiseen tarkoitukseen, kytkeytyy kuluttajansuojalainsäädäntöön. Tällä lainsäädännöllä suojataan kuluttajia, toisin sanoen luonnollisia henkilöitä, jotka hankkivat hyödykkeitä yksityiseen käyttöön. Ehdotuksessa tätä suojattavaa piiriä ei rajoitetaisi pelkästään luonnollisiin henkilöihin. Ilmaisu ”yksityinen tarkoitus” on tässä yhteydessä nähtävä vastakohtana yhtäältä elinkeinotoiminnalle, toisaalta julkiselle käytölle. Esimerkiksi aatteellinen yhdistyskin voisi tuotevastuulain perusteella olla oikeutettu korvaukseen yhdistyksen omaisuudelle aiheutuneesta esinevahingosta.

Sellaisesta taloudellisesta vahingosta, jonka syntyminen ei liity jonkun kärsimään henkilö tai omaisuusvahinkoon, korvausta suoritetaan yleensä vain, jos vahinko on aiheutettu rikollisella teolla. Tuotevahinkojen kohdalla ei ole katsottu olevan syytä poiketa tästä periaatteesta ja ehdottaa, että tuotteista aiheutunut puhdas varallisuusvahinko olisi korvattava lain mukaan. Tältä osin ehdotus on yhdenmukainen Norjan lain ja EY-direktiivin kanssa. Myöskään Ruotsissa ei tultane ehdottamaan tällaisten vahinkojen korvaamista.

Tuotevahingosta suoritettava korvaus laskettaisiin vahingonkorvauslain mukaan. Korvausta olisi siten yleensä suoritettava täyden korvauksen periaatteen mukaan.

EY-direktiivissä on kaksi määräystä korvauksen rahamääräisestä rajoittamisesta. Direktiivin 9 artiklassa on ensinnäkin 500 ECU:n omavastuuosuus, joka vähennettäisiin vahingonkorvauksesta esinevahingoissa. Toiseksi 16 artiklan mukaan jäsenvaltiot voivat määrätä, että valmistajan kokonaisvastuu samojen tuotteiden samasta puutteellisuudesta aiheutuneista henkilövahingoista rajoitetaan 70 miljoonaan ECU:un.

Ehdotukseen ei ole otettu säännöksiä omavastuusta tai korvauksen enimmäismäärästä. Esinevahinkojen korvaamatta jättäminen sillä perusteella, että vahinko on vähäinen, olisi Suomessa noudatetuille vahingonkorvaus-

oikeudellisille periaatteille vierasta, ja vahingot jäänevatkin korvaamatta vahingon vähäisyyden perusteella vain eräissä tapauksissa matkatavaroihin kohdistuvissa esinevahingoissa. Säännöstä samojen tuotteiden aiheuttamien henkilövahinkojen korvausten enimmäismäärästä voidaan tuskin muotoilla niin, että sillä olisi käytännöllistä merkitystä niissä tilanteissa, joissa vastuunrajoitus tulisi sovellettavaksi. Tällaisella säännöksellä olisi ilmeisesti myös vain vähäinen merkitys tuotevastuusta aiheutuviin kustannuksiin. Niin korkealla vastuunrajoituksella, kuin mikä sisältyy EY-direktiiviin, ei ilmeisesti olisi merkitystä pienille yrityksille. Rajoitus ei vaikuta myöskään vakuutuskustannuksiin.

3.3.5. Todistelua koskevia kysymyksiä

Vahingonkorvausoikeudessa vallitsee periaate, jonka mukaan korvausta vaativan on näytettävä vaatimuksensa perusteet toteen. Tämä merkitsee vahinkoa kärsineelle velvollisuutta näyttää, että vahinkotapahtuma on sattunut ja että se, jolta korvausta vaaditaan, on vahingosta vastuussa.

Tuotevahingoissa syy-yhteyttä koskeva kysymys on toisinaan mutkikas. Vahinkoa kärsineen saattaa käytännössä olla mahdotonta saada selville vahinkoon johtaneita syitä. Nämä vaikeudet olivat eräänä syynä erityisen lääkevahinkovakuutuksen luomiseen. On harkittu, olisiko tuotevastuulaissa helpotettava tuotteen käytön ja vahingon välisen syy-yhteyden näytövelvollisuutta.

Norjan laki tai EY-direktiivi ei sisällä erityissäännöksiä tällaisesta näytön helpottamisesta. Epäselvää on, tullaanko Ruotsissa ehdottamaan tässä kohdin helpotettua todistustaakkaa.

Todistustaakan jakamisen suhteen tuotevahingot ovat keskenään erilaisia; ei ole yleistä tarvetta asettaa todistustaakkaa sille, jolta korvausta vaaditaan, jotta vahinkoa kärsinyt voisi saada korvauksen. Lakitekstissä ei myöskään näyttäisi olevan mahdollista kuvailla niitä tilanteita, joissa saattaisi olla tarvetta asettaa alhaisempi näytövelvollisuus osoitettaessa vahingon ja tuotteen välisen syy-yhteyden todennäköisyyttä. Yleistä säännöstä helpotetusta todistustaakasta tässä asiassa ei sen vuoksi ehdoteta.

Harkittaessa erillisen todistustaakkaa koskevan säännöksen tarpeellisuutta on otettava huomioon paitsi se, kenellä on todistustaakka, myös se, minkälaisia vaatimuksia näytölle on asetettava, jotta todistustaakan voitaisiin katsoa tulleen täytetyksi. Näytön sisällölle asetettavat vaatimukset vaihtelevat välttämättä johtuen osapuolten erilaisista mahdollisuuksista esittää näyttöä sekä muista seikoista, muun muassa siitä, kuinka todennäköistä on, että vahinko johtuu muista tekijöistä kuin tuotteesta. Korvausvaatimuksen kohteena olevalla saattaa esimerkiksi olla käytettävissään tiedot siitä, minkälaisia vahinkoja tuote saattaa aiheuttaa, turvallisuustutkimusten tuloksia ja tuotetta koskevia valituksia. Joissakin tilanteissa saattaa myös olla mahdollista päätellä jo suoraan vahingosta se, että tuote on ollut turvallisuudeltaan puutteellinen. Käytännössä korvausvaatimuksen kohteena olevan asiana voi siten usein olla esittää näyttöä siitä, ettei vahinko johdu tuotteesta ja sen käytöstä. Yleisesti ei kuitenkaan liene mahdollista osoittaa, missä tilanteissa todistustaakka jakautuisi tällä tavoin.

Lähtökohtana todistelun sisältöä koskevien vaatimusten arvioinnissa tulee kuitenkin olla vaatimusten sovittaminen sen mukaan, minkälaiset tosiasialliset mahdollisuudet kullakin on näytön esittämiseen ja niin, ettei näytön sisältöä koskevia vaatimuksia aseteta ankarammiksi kuin mikä on kohtuullista, kun otetaan huomioon mahdollisuudet selvittää syy-yhteyksymys yksittäisessä tapauksessa.

Vahinkoa kärsineellä oleva velvollisuus näyttää, että korvausvaatimuksen kohteena oleva on vahingosta vastuussa, ei merkitsisi poikkeusta yleisistä säännöistä. Vahinkoa kärsineen asiana on näin ollen osoittaa, että korvausvaatimuksen kohteena oleva on valmistanut, tuonut maahan, myynyt tai muulla tavoin laskenut liikkeelle vahinkoa aiheuttaneen tuotekappaleen. Myös tässä todistustaakan jakoa koskevia säännöksiä täydennettäisiin kuitenkin näyttövelvollisuuden sisältöä koskevilla vaatimuksilla. Kun esimerkiksi korvausvaatimusten kohteena olevalla maahantuoajalla on käytettävissään tiedot siitä, mitä tuotekappaleita hän on tuonut maahan, hänen voitaneen usein katsoa tuoneen kyseisen tuotekappaleen maahan, jollei asian nimenomaisesti näytetä olevan toisin.

Korvausvaatimuksen kohteena olevan mahdollisuuksiin osoittaa olevansa vastuusta vapaa

ehdotetaan eräässä kohdassa helpotusta näytettävää todennäköisyyttä koskevan vaatimuksen osalta. Korvausvelvollisuutta ei ehdotuksen mukaan syntyisi, jos korvausvaatimuksen kohteena oleva saattaa todennäköiseksi, että tuotteesta ei ollut vahingon aiheuttanutta turvallisuuden puutetta silloin, kun hän laski tuotteen liikkeelle. Norjan laissa ja EY-direktiivissä on vastaava säännös.

Usein voidaan jo turvallisuuspuutteen luonteesta päätellä, missä valmistuksen tai jakelun vaiheessa puutteellisuus on syntynyt. Jos olosuhteiden perusteella luonnollisena selityksenä puutteelliseen turvallisuuteen on tukku- tai vähittäiskaupan virheellinen varastointi, normaali kuluminen tai kuluttajan varomaton tuotteen käsittely, saattaa jo tästä seurata, että korvausvaatimuksen kohteena olevan voidaan katsoa täyttäneen, mitä häneltä vaaditaan vastuusta vapautumiseksi. Erityisesti sarjavalmisteisten tavaroiden kohdalla saattaa kuitenkin olla vaikeaa esittää näyttöä vahinkoa aiheuttaneen tuotekappaleen valmistukseen liittyvistä seikoista. Tällaisissa tapauksissa vastuusta vapautumiseen saattaisi riittää sen näyttäminen, että kyseisen kaltaiset tilanteet eivät kohtuudella ole voineet jäädä havaitsematta valmistajan tuotevalvontajärjestelmässä.

3.3.6. Vanhentuminen

Vahingonkorvausvastuu vanhentuu yleensä 10 vuodessa vahingon tapahtumisesta. Tämän periaatteen soveltaminen tuotevastuuseen merkitsisi, että vastuu saattaa vanhentua vasta hyvin pitkän ajan kuluttua tuotteen liikkeelle laskemisesta. Vanhentumisaika saattaa alkaa kulua vasta siitä, kun tuotteesta aiheutunut vahinko ilmeni. Esimerkiksi kemiallisten aineiden kohdalla, jotka vaikuttavat asteittain, tämä saattaisi tapahtua vasta useita vuosikymmeniä tuotteen käyttämisen jälkeen. Sellainenkin tuote, jonka aiheuttamat vahingot ilmenevät nopeasti, saattaa viipyä jakeluketjussa pitkään ennen tulemistaan loppukäyttäjälle.

Norjan lain mukaan tuotevastuu vanhentuu 20 vuodessa siitä, kun vastuussa oleva luovutti tuotteen valvonnastaan. Jos vahinko johtuu kehittelyriskistä, vastuu vanhentuu kuitenkin viimeistään 10 vuodessa siitä, kun valvontavalasta luovuttiin. EY-direktiivin mukaan vastuu vanhentuu 10 vuodessa siitä, kun vastuussa oleva luopui tuotteen valvonnasta, kuitenkin

viimeistään kolmessa vuodessa siitä, kun vahinkoa kärsinyt sai tiedon vahingosta, puutteellisesta turvallisuudesta sekä vastuussa olevasta. Ruotsin osalta on toistaiseksi epäselvää, kuinka pitkäksi pidempi vanhentumisaika tullaan asettamaan. Direktiivin mukainen kolmen vuoden sääntö tultaneen hyväksymään sellaisenaan.

Jotta vanhentumissäännöllä olisi merkitystä, sen täytyy antaa suhteellisen selkeä kuva siitä, milloin mahdollinen korvausvastuu päättyy. Säännös on muotoiltava siten, että voidaan vaikeuksista todeta, mistä vanhentumisaika alkaa kulua. Myös korvausta vaativan tulee voida tietää, kuinka pitkä aika hänellä on käytettävissään vaatimuksen esittämiseen.

Tuotevastuussa, jossa vastuussa oleva ja vahinkoa kärsinyt eivät useinkaan ole sopimussuhteessa keskenään, on vaikeaa löytää sellainen vanhentumisaajan alkamiskohta, joka täyttää nämä molemmat vaatimukset. Useiden tuotteiden kohdalla valmistajat, maahantuoja tai myyjät voivat vaikeuksista kirjata ja säilyttää tiedot tuotteen liikkeelle laskemisesta sillä tavoin, että pitkänkin ajan kuluttua on vielä mahdollista todeta, milloin vahinkoa aiheuttanut tuotekappale laskettiin liikkeelle. Näin on erityisesti sellaisten tuotteiden kohdalla, jotka varustetaan juoksevilla valmistusnumerolla. Toisinaan taas saattaa olla mahdollista todeta, milloin viimeistään vahinkoa aiheuttanut tuotekappale on laskettu liikkeelle. Tuotekappale voi olla esimerkiksi tiettyä vuosimallia. Joskus sen sijaan voi olla hyvinkin vaikeaa jälkikäteen varmuudella tietää, mikä tai mitkä tuotekappaleet ovat vahinkoa aiheuttaneet ja milloin kyseiset kappaleet on laskettu liikkeelle.

Vahinkoa kärsineen on usein mahdotonta saada tietää, milloin vahinkoa aiheuttanut tuote laskettiin liikkeelle. Tästä aiheutuvaa haittaa vähentää osittain se, että vahingonkorvauslain mukainen kanne vanhentuu myöhemmin kuin tuotevastuulain mukainen.

Lakiehdotuksen valmistelun aikana on harvittu, ovatko ehdotetut vanhentumisaajat liian lyhyitä erityisesti henkilövahingoissa ja voidaanko hyväksyä, että vahinkoa kärsineen oikeus korvaukseen on voinut vanhentua jo ennen kuin asianomainen on saanut tietää vahingosta ja oikeudestaan korvaukseen sen perusteella.

Ehdotettu laki parantaisi vahinkoa kärsineen oikeutta verrattuna nykyiseen lainsäädäntöön. Ne mahdollisuudet korvauksen saamiseen tuo-

tevahingoista, jotka ovat aikaisemminkin olleet käytettävissä, olisivat käytettävissä lain voimaantulon jälkeenkin. Tämä on ehdotettua lakia arvioitaessa otettava huomioon.

Vanhentumisaajan pidentäminen siitä, mitä nyt ehdotetaan, saattaisi johtaa vastuussa olevien kannalta kustannusten kasvamiseen. Ajallisesti pitkälle ulottuvan tuotevastuun vaikutusten laskeminen on vaikeaa. Vastuuajan pidentäminen asettaisi myös suuria vaatimuksia valmistajille ja maahantuojille heidän tuotteitaan ja niiden vaihdantaa koskevan kirjanpitomateriaalin säilyttämisen suhteen sekä tuotevastuuvakuutusten ylläpidon kannalta.

Vanhentumisaajan pituus saattaa vaikuttaa tuotevastuuvakuutusten vakuutusmaksuihin. Norjan tuotevastuulain voimaantulosta ja lain vaikutuksista saadut kokemukset viittaavat kuitenkin siihen, että vanhentumisaajan pituudella ei olisi suurta merkitystä.

Vanhentumisaajan pidentäminen merkitsisi poikkeamista EY-direktiivistä. Pitempi vanhentumisaika merkitsisi suomalaisten valmistajien kilpailuaseman huononemista suhteessa ulkomaisiin valmistajiin sellaisessa tilanteessa, jossa Suomen laki voi tulla sovellettavaksi suomalaisen valmistajan tuotevastuuseen samalla kun kilpailevan valmistajan vastuu määrittyy jonkin muun lain mukaan.

Tuotevastuun kohdalla on tämän vuoksi katsottu aiheelliseksi poiketa yleisestä vahingonkorvausoikeudellisesta sääntelystä ja laskea vanhentumisaika alkavaksi tuotteen liikkeelle laskemisesta.

Ehdotettu 10 vuoden aika on ehdoton siinä mielessä, että korvausvaatimusta ei tuotevastuulain nojalla voitaisi esittää sen jälkeen, kun aika on kulunut. Ehdotettu 10 vuoden aika ei sen sijaan merkitsisi sitä, että valmistajalla olisi vastuu tuotteen säilymisestä käyttökelpoisena 10 vuoden ajan. Useimpien tuotteiden elinaika on 10 vuotta lyhyempi.

Tuotevastuulain mukainen oikeus korvauksen saamiseen voisi ehdotuksen mukaan vanhentua jo ennen 10 vuoden ajan umpeenkulmistakin. Korvausvaatimus olisi lakiehdotuksen mukaan esitettävä kolmen vuoden kuluessa siitä, kun korvaukseen oikeutettu sai tiedon vahingosta ja korvausvelvollisesta.

Korvausvaatimus vanhentuu, kun ensimmäinen näistä kahdesta vanhentumisaajasta on kulunut.

3.3.7. Säännösten pakottavuus

Tuotevastuulain mukaista korvausvelvollisuutta ei voitaisi rajoittaa sopimuksella, joka tehdään ennen vahingon syntymistä. Tämä on selvää, kun kysymys on vahingon aiheutumisesta henkilölle, joka ei ole sopimussuhteessa valmistajaan tai maahantuojaan taikka tavaran myyneeseen tahoon. Ehdotuksen mukaan korvausvastuuta ei olisi mahdollista rajoittaa myöskään sopimussuhteessa. Tuotteen suoraan lopulliselle käyttäjälle myyvä valmistaja ei voisi rajoittaa korvausvastuutaan sopimuksella. Silloin, kun vaatimuksen esittäminen ehdotetun lain perusteella on mahdollista, ei vastuusta vapautumiseen voitaisi vedota, vaikka esimerkiksi vähittäisportaan myyjä olisi tehnyt ostajan kanssa sopimuksen, jonka mukaan valmistajaa vastaan ei saisi nostaa korvausvaatimusta.

Ehdotettu laki ei toisaalta rajoita vahinkoa kärsineen oikeutta vaatia korvausta sopimuksen nojalla tai esimerkiksi vahingonkorvauslain säännöksiin vedoten. Vahinkoa kärsineellä olisi mahdollisuus vaatia korvausta tällaisella perusteella esimerkiksi siinä tapauksessa, että ehdotetun lain vanhentumissäännökset estäisivät korvauksen saamisen, mutta vahingonkorvauslain mukaista vanhentumisaikaa olisi vielä jäljellä.

3.4. Kansainvälisluonteiset tuotevastuutilanteet

3.4.1. Suomalaisen maastaviejän vastuu

Tuotevastuuta koskevat säännökset ovat eri valtioissa sisällöltään erilaiset. Tuotevastuun sisältö riippuu näin ollen siitä, minkä valtion lain mukaan ratkaisu tehdään. Ehdotetun lain mukainen vastuu on eräiltä osin ankarampi kuin useissa muissa Euroopan maissa voimassa olevien tai ehdotettujen säännösten mukainen vastuu. Tämän vuoksi on erityisesti suomalaisten valmistajien ja tuottajien kilpailuaseman kannalta tärkeää voida ennakoita, missä tilanteissa he voivat joutua vastaamaan vahingosta ehdotetun lain mukaan.

Jotta tuotevastuulaki voisi tulla sovellettavaksi kansainvälisluonteisessa tapauksessa, tulee sen tuomioistuimen, jossa asia saatetaan vireille, olla toimivaltainen tuomioistuinmaan lain mukaan. Sen lisäksi kyseisen valtion sovel-

lettavaa lakia koskevien säännösten tulee johtaa siihen, että Suomen oikeus tulee sovellettavaksi vastuuseen. Nämä edellytykset koskevat tuotevastuulain sovellettavaksi tulemista sekä Suomessa että muussa valtiossa käytävässä oikeudenkäynnissä. Jotta tuomioistuimen ratkaisu olisi tehokas suomalaista vastaajaa vastaan, edellytetään lisäksi, että tuomio on pantavissa täytäntöön Suomessa tai muussa maassa, jossa vastaajalla on varoja.

Suomen lainsäädännössä ei ole nimenomaisia säännöksiä tuomioistuinten kansainvälisestä toimivallasta tuotevahinkojen korvaamista koskevissa asioissa. Myöskään asiaa koskevaa vakiintunutta oikeuskäytäntöä ei ole. Vastajalla Suomessa olevan liikepaikan on kuitenkin yleensä katsottu muodostavan perusteen tuomioistuimen kansainväliselle toimivallalle. Suomalaisen valmistajan tuotteesta aiheutunutta vahinkoa koskeva riita-asia voidaan näin ollen yleensä saattaa ratkaistavaksi suomalaisessa tuomioistuimessa. Tuomioistuimen kansainvälinen toimivalta voitaisiin mahdollisesti myös perustaa siihen, että vahinko on tapahtunut Suomessa.

Siihen, minkä valtion lakia olisi Suomessa sovellettava tuotevahinkoon, ei voida antaa yksiselitteistä vastausta. Lähtökohtana on kuitenkin, että vahinkoon sovelletaan sen valtion lakia, jossa tuotevahingon aiheuttanut toiminta on tapahtunut. Tästä säännöstä voi kuitenkin esiintyä poikkeuksia esimerkiksi tilanteessa, jossa vahinkoa kärsineen asuinpaikka on samassa valtiossa kuin vahingon aiheuttajan liikepaikka.

Tuomioistuinten kansainvälistä toimivaltaa ja sovellettavaa lakia koskevat säännöt johtavat siihen, että tuotevastuulaki voi Suomessa tapahtuvassa oikeudenkäynnissä yleensä tulla sovellettavaksi suomalaista valmistajaa kohtaan vain, jos vahinko on tapahtunut Suomessa. Mahdollista on, että lakia voitaisiin soveltaa myös, kun vahinko on tapahtunut ulkomailla, mutta vahinkoa kärsineen asuinpaikka on Suomessa.

Tuotevastuulaki voisi tulla sovellettavaksi myös ulkomaisessa oikeudenkäynnissä. Ulkomailla annettu tuomio voidaan panna täytäntöön suomalaista valmistajaa vastaan Suomessa vain asiaa koskevan lainsäädännön tai valtiosopimuksen määräysten nojalla. Tällä hetkellä voidaan Suomessa tapahtuvaa täytäntöönpanoa hakea vain toisessa Pohjoismaassa ja eräin

rajoituksin Itävallassa annettujen tuomioiden nojalla.

Myöskään muissa Pohjoismaissa tai Itävallassa ei ole erityissäännöksiä tuomioistuinten kansainvälisestä toimivallasta tuotevahinkoa koskevista asioissa. Keskeisimmät kansainvälisen toimivallan perustavat liittymät ovat vastaajan liikepaikka sekä vahingon tapahtumispaikka.

Voimassa olevat säännöt ovat siinä määrin monimutkaisia ja epätarkkoja, että voidaan esittää vain pääpiirteittäisiä arvioita siitä, missä tilanteissa tuotevastuulain soveltamiseen perustuva ulkomainen tuomio voidaan panna täytäntöön Suomessa suomalaista valmistajaa vastaan. Tuotevastuulain mukainen vastuu voisi syntyä ensinnäkin, kun vastaajalla on liikepaikka myös jossakin muussa Pohjoismaassa tai Itävallassa ja tuotetta on markkinoitu tai vahinko tapahtunut Suomessa taikka jos vahinkoa kärsineen asuinpaikka on Suomessa. Toiseksi vastuu voisi syntyä, kun vahinko on tapahtunut muussa Pohjoismaassa tai Itävallassa ja muut liittymät, kuten vahinkoa kärsineen asuinpaikka tai tuotteen markkinointipaikka, viittaavat Suomeen. Tällaiset tilanteet lienevät epätavallisia.

Edellä (2.4.) on selvitetty Luganon sopimusta tuomioistuinten toimivallasta sekä yksityisoikeudellisia asioita koskevien tuomioiden tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta sekä Haagin sopimusta tuotevastuuseen sovellettavasta laista. Luganon sopimuksen mukaan on kanne sellaista vastaan, jolla on asuinpaikka jossakin sopimusvaltiossa, nostettava tämän valtion tuomioistuimessa. Sopimussuhteen ulkopuolista korvausvastuuta koskevassa asiassa kanne voidaan sen lisäksi nostaa siellä, missä vahinkoa aiheuttanut toiminta tapahtui. Tämä merkitsisi sitä, että kanne voitaisiin nostaa sekä siellä, missä vahinko ilmeni, että siellä, missä vahingon aiheuttanut toiminta tapahtui. Tuotevastuuta koskevista asioista tämä merkitsee, että kantaja voi valita, nostaako kanteen vahingon ilmenemispaikalla vai tuotteen valmistuspaikalla. Jos kanne perustuu rangaistavaan tekoon, kanne voidaan nostaa siellä, missä syytekin on nostettu. Sopimuksen mukaan tällaisessa asiassa annettu tuomio voidaan panna täytäntöön kaikissa valtioissa, joita sopimus sitoo.

Haagin sopimuksen mukaan tuotevahinkoon sovelletaan sen valtion lakia, jossa vahinkoa kärsineellä on asuinpaikka, jos vastaajalla on

pääasiallinen liikepaikkansa tässä valtiossa tai jos vahinkoa kärsinyt on hankkinut tuotteen tai vahinko on tapahtunut siellä. Vahinkopaikan lakia sovelletaan, jos se on samalla vastaajan pääasiallisen liikepaikan laki tai jos vahinkoa kärsinyt on hankkinut tuotteen sieltä. Jollei kumpikaan näistä tilanteista ole käsillä, sovelletaan kantajan valinnan mukaan joko sen valtion lakia, jossa vastaajalla on pääasiallinen liikepaikka, tai vahinkopaikan lakia. Vahinkopaikan lakia tai vahingon kärsijän asuinpaikan lakia ei kuitenkaan sovelleta, jos vastaaja voi näyttää, ettei hänen kohtuudella ole voitu edellyttää tietävän siitä, että vahinkoa aiheuttanutta tuotetta tai hänen muita vastavia tuotteitaan on tarjottu myytäväksi kyseisessä valtiossa.

Jos Luganon sopimus tulee Suomen osalta voimaan, muodostuu tuomioistuinten kansainvälinen toimivalta tuotevastuuta koskevista asioissa huomattavasti aiempaa selvemmäksi. Suomalaisen valmistajan kannalta sopimus merkitsee, että hänet voidaan haastaa paitsi liikepaikkansa tuomioistuimeen myös vahingon ilmenemispaikan tai tuotteen valmistuspaikan tuomioistuimeen. Sopimukseen liittyneiden valtioiden tuomioistuinten ratkaisut, jotka perustuvat näiden liittymien mukaiseen kansainväliseen toimivaltaan, voidaan panna täytäntöön Suomessa. Tuomioistuinmaan kansainvälisen yksityisoikeuden säännöksistä riippuu, voivatko annettavat tuomiot perustua Suomen tuotevastuulakiin. Myös muiden maiden kuin Pohjoismaiden ja Itävallan tuotevastuuta koskevat liittymäsäännöt viittaavat Haagin sopimuksen tavoin useimmiten vahingon tapahtumispaikan lakiin tai sen valtion lakiin, jossa vahinkoa kärsineellä on asuinpaikka. Tuotevastuulaki voisi siten tulla ulkomaisessa oikeudenkäynnissä sovellettavaksi suomalaisen vastaajaan lähinnä, kun tällä on valmistusta myös muussa sopimusvaltiossa ja vahinkoa kärsineellä on kotipaikka Suomessa tai vahinko tapahtuu Suomessa. Sen lisäksi tuotevastuulaki voisi tulla sovellettavaksi riitaan, jossa vastaajana on suomalainen yritys, kun vahinko tapahtuu ulkomailla ja vahinkoa kärsineen asuinpaikka on Suomessa. Vaihtoehtoisten tilanteiden sekä mahdollisesti sovellettaviksi tulevien liittymäsääntöjen moninaisuuden vuoksi kovin tarkkoja arvioita tuotevastuulain sovellettavuudesta ulkomaisessa oikeudenkäynnissä ei kuitenkaan voida esittää.

Jos Suomi liittyy sekä Luganon sopimukseen että Haagin sopimukseen, voi tuotevastuulaki tulla Suomessa käytävissä oikeudenkäynnissä sovellettavaksi riitaan, jossa vastaajana on suomalainen yritys, lähinnä silloin, kun vahingon kärsijän asuinpaikka on Suomessa tai vahinko on tapahtunut Suomessa.

3.4.2. Maahantuoduista tuotteista aiheutuneiden vahinkojen korvaaminen

Edellä selostettujen Suomen tuomioistuinten kansainvälistä toimivaltaa koskevien sääntöjen perusteella ulkomainen valmistaja saattaa olla velvollinen vastaamaan tuotevastuuta koskevassa asiassa Suomessa silloin, kun vahinko on tapahtunut Suomessa. Tuotevastuulakia sovelletaan tällöin pääsääntöisesti vahinkopaikan lakina. Suomessa annetun tuomion täytäntöönpanoa voidaan hakea muissa Pohjoismaissa ja Itävallassa.

Jos Luganon sopimus tulee Suomen osalta voimaan, sellainen valmistaja, jolla on liikepaikka jossakin sopimusvaltiossa, on velvollinen vastaamaan Suomessa tuotevastuuta koskevassa asiassa, jos vahinko on ilmennyt tai tuote on valmistettu Suomessa. Tällöin tuotevastuulaki voi Haagin tuotevastuuseen sovellettavaa lakia koskevan sopimuksen mukaan tulla sovellettavaksi, jos vahinko on tapahtunut Suomessa ja tuote on ostettu Suomesta tai vahinkoa kärsineen asuinpaikka on täällä. Tuotevastuulaki voi myös tulla sovellettavaksi, kun vahinkoa kärsineen asuinpaikka on Suomessa ja tuote on ostettu täältä.

Jos Luganon sopimus tulee Suomen osalta voimaan, Suomessa tuotevastuuta koskevassa asiassa annettu tuomio voidaan panna täytäntöön muissa Pohjoismaissa ja Itävallassa.

4. Esityksen taloudelliset vaikutukset

4.1. Valtiontaloudelliset ja kunnallistaloudelliset vaikutukset

Ehdotuksella ei ole välittömiä valtiontaloudellisia vaikutuksia. Ehdotettu laki koskisi kuitenkin myös valtion omistamien yritysten ja laitosten liikkeelle laskemia tuotteita.

4.2. Kotitalouksiin ja elinkeinotoimintaan kohdistuvat vaikutukset

Ehdotettu laki merkitsee valmistajien ja maahantuojien vastuun tiukentumista tuotevahinkojen kohdalla. Se johtaa tällaisesta vahingosta syntyneiden kustannusten uudelleen jakautumiseen sikäli, että vahingot, joiden aiheuttamista rasituksista on tähän asti vastannut yksityinen vahingonkärsijä, tulisivat ehdotuksen mukaan valmistajan tai maahantuojan kannettaviksi.

Lain säätäminen ei johda tuotevahinkojen määrän lisääntymiseen. Lailla päinvastoin oletetaan olevan vahinkoja ennalta ehkäisevää vaikutusta. Sen sijaan on todennäköistä, että yleiseen tietoon tulevien tuotevahinkojen määrä kasvaa tuotevahinkoja koskevien korvausvaatimusten lisääntymisen seurauksena. Korvauksia tultaneen myös maksamaan tähänastista useammissa tapauksissa.

Laki tulee johtamaan myös lisääntyviin korvausvaatimusten käsittelykustannuksiin. Kustannuksia syntyy yhtäältä valmistajille ja maahantuojille sekä muille, jotka voivat lain nojalla joutua vastuuseen, sekä toisaalta vakuutuksen antajille, jolloin ne näkyvät vakuutusmaksuissa.

Korvausvaatimusten määrän voidaan arvioida nousevan suurehkoksi heti lain voimaantulon jälkeisenä aikana. Vaatimuksista osa kohdistuneen vahinkoihin, jotka ovat aiheutuneet ennen lain voimaantuloa liikkeelle lasketuista tuotteista ja joista korvausta ei suoritettaisi uuden lain nojalla. Ennakolta on mahdotonta arvioida esitettävien korvausvaatimusten lukumäärää.

Tuotevastuulain soveltamisen piiriin kuuluvilla aloilla vastuun ankaroituminen vaikuttaa eri tavoin. Aloilla, joilla tuotevahinkoja ei tähän asti ole esiintynyt tai joilla ne ovat olleet epätavallisia, lailla tuskin on kustannusvaikutuksia. Joillakin aloilla, kuten kemian alalla, lain voidaan arvioida johtavan tuotevahingoista suoritettavien korvausten muita aloja suurempaan kasvuun.

Tuotevastuulaki johtanee siihen, että tuotevastuuvakuutusten lukumäärä lisääntyy. Tuotevastuuvakuutus merkitsee uutta kustannuserää sellaisille yrityksille, joilla ei tähän asti ole tällaista vakuutusta ollut. Todennäköisesti tällä on vaikutusta erityisesti maahantuojille. Tämä on seurausta muun muassa tuottamustuon muuttumisesta huolimattomuudesta riip-

pumattomaksi vastuuksi, kehittelyriskistä sekä korvausvaatimusten lukumäärän kasvusta ja sitä mahdollisesti seuraavista lisääntyvistä takautumisvaatimuksista. On mahdotonta arvioida lain vaikutuksia vakuutusmaksuihin kokonaisuudessaan tai myöskään mainittujen eri tekijöiden vaikutusta maksujen mahdolliseen nousuun. Voidaan kuitenkin todeta, että noin 75 prosentissa nykyään korvattavista tuotevahingoista vahinko kohdistuu elinkeino-omaisuuteen. Koska näitä vahinkoja ei korvattaisi ehdotetun lain nojalla, ei lain säätäminen voi tältä osin myöskään aiheuttaa vakuutusmaksujen kohoamista. Edelleen voidaan todeta, että tuotevastuuvakuutusten kustannukset eivät ole Isossa-Britanniassa nousseet sen seurauksena, että siellä saatettiin voimaan EY-direktiivin mukainen tuotevastuulainsäädäntö. Vakuutusmaksut eivät myöskään Norjassa ole mainittavasti nousseet tuotevastuulain voimaantulon jälkeen siitä huolimatta, että Norjan laki koskee myös kehittelyriskiä ja vanhentumisaika on Norjassa pidempi kuin esillä olevassa ehdotuksessa.

Ehdotuksesta mahdollisesti seuraava vakuutusmaksujen nousu tullee olemaan erilaista eri aloilla. Nousuun vaikuttaa ainakin eräillä aloilla se, että tuotevastuulaki koskisi myös kehittelyriskiä. Tietoja siitä, miten laki vaikuttaa vakuutusmaksuihin, ei ole käytettävissä ennen kuin laki on säädetty. Kehittelyvahinkojen osalta voidaan todeta, että vakuutusmaksulaskelmien pohjaksi ei ole olemassa tilastotietoa. Asian luonteesta myös seuraa, että tällaiset tilastot tuskin voisivat olla kovin luotettavia, vaikka niitä olisikin. Vakuutuskustannusten lisäys tultaneen suurelta osin siirtämään tuotteiden hintoihin ja näin ollen niiden maksettaviksi, jotka tuotteita ostavat.

Vakuutusmaksut tulevat vaikuttamaan eri tavoin erilaisten tuotteiden hintoihin riippuen muun muassa siitä, onko tuote tarkoitettu vientiin. Voidaan otaksua, että ehdotuksella on vain vähäinen vaikutus vientiin tarkoitettujen tuotteiden vakuutuskustannuksiin. Ulkomailla tuotevastuuseen tulee harvoin sovellettavaksi Suomen oikeus. Sikäli kuin Suomen oikeutta sovellettaisiin ulkomailla tapahtuneeseen tuotevahinkoon, olisi suomalaisen lainsäädännön kustannusvaikutuksilla merkitystä vain siinä määrin kuin Suomen lainsäädäntö on ankarampi kuin ne oikeussäännökset, jotka muutoin olisivat vahinkoon sovellettavissa. Kysymyksellä on Länsi-Euroopan maita ajatellen

merkitystä lähinnä siltä osin, että ehdotuksessa ei ole säännöksiä omavastuusta esinevahingoista ja että ehdotus koskee myös kehittelyvahinkoja.

Sitä, missä määrin ehdotus vaikuttaa vakuutuskustannuksiin, ei ole mahdollista ilmoittaa markkamäärinä tai prosentteina. Oletettavaa on, että ehdotuksen aiheuttama maksujen nousu tietyssä määrin tasaantuu pidemmällä aikavälillä, kun vahingoista ja maksetuista korvauksista saadaan käyttöön luotettavaa tilastotietoa.

Ehdotus voi lopuksi saada aikaan kustannusvaikutuksia sen seurauksena, että valmistajat välttääkseen tuotevahinkojen syntymistä ryhtyvät käyttämään entistä kalliimpia materiaaleja valmistuksessa ja tarkempaa valvontaa tuotannossa. Myöskään tämä kustannusten lisäys ei ole laskettavissa, koska siihen vaikuttavat kussakin yksittäisessä yrityksessä tehtävät ratkaisut. Tältä osin kustannusvaikutus on samanlainen kuin muissakin maissa, joissa tuotevastuu on huolimattomuudesta riippumatonta. Mahdollista on niin ikään, että ehdotus vaatii uusien tuotteiden kehittämiseltä aiempaa korkeampia kustannuksia. Tältä osin kustannusvaikutuksella on yhteyttä vastuuseen kehittelyvahingoista. Epävarmaa kuitenkin on, missä määrin lailla tulee olemaan tällaista vaikutusta.

4.3. Vaikutukset kansainväliseen kilpailuun

Tuotevastuu on vastuussa olevien kannalta yksi kustannuksia aiheuttava tekijä. Jos vastuu muodostuu sellaiseksi, että se olennaisesti poikkeaa muiden maiden vastaavasta sääntelystä, lainsäädännöllä voi olla vaikutusta kilpailuolosuhteisiin. Arvostuskysymys on, miten laaja yhdenmukaisuus ehdotetun lain ja kilpailijamaiden vastaavan lainsäädännön välillä olisi toivottavaa. Lähtökohtana on kuitenkin pidettävä sitä, että suomalaiset yritykset eivät joudu tuotevastuulainsäädännön seurauksena ulkomaisia kilpailijoitaan olennaisesti huonompaan asemaan.

Sikäli kuin kaikkia tietyillä markkinoilla olevia tuotteita koskevat samat tuotevastuusäännöt, säännöillä ei kilpailunäkökulmasta ole merkitystä. Suomalainen yritys, joka vie tuotteita Yhdysvaltoihin, havaitsee, että siihen sovelletaan Yhdysvalloissa tapahtuvien tuotevahinkojen osalta samoja säännöksiä kuin muihinkin yrityksiin Yhdysvalloissa. Kunkin maan

kansainvälis-yksityisoikeudellisten sääntöjen mukaan määräytyy kuitenkin se, minkä maan lakia sovelletaan kussakin tapauksessa tuotevahinkoihin. Suomen lainsäädännön mukaan voidaan vain hyvin rajoitetusti vaikuttaa siihen, katsooko ulkomainen tuomioistuin, että suomalaisen yrityksen vastuuseen ulkomailla tapahtuneesta tuotevahingosta olisi sovellettava Suomen oikeutta. Tuotevahinkoihin sovellettavaa lakia koskevalla Suomen lainsäädännöllä voidaan sen sijaan säännellä sitä, milloin suomalaisen tuomioistuimen on sovellettava Suomen oikeutta ulkomailla tapahtuneeseen tuotevahinkoon. Tällaisella sääntelyllä voidaan ehkäistä sitä, että ulkomainen vahinkoa kärsinyt voisi nostamalla korvauskanteen Suomessa suomalaista yritystä vastaan ulkomailla tapahtuneesta tuotevahingosta vedota ankarampaan tuotevastuuseen, kuin mikä on voimassa vahinkoa kärsineen kotimaassa tai siellä, mistä hän osti tuotteen.

Merkitykseltöntä ei siten ole, missä määrin tuotevastuusääntely laaditaan yhdenmukaiseksi tai poikkeavaksi suhteessa muiden maiden vastaavaan sääntelyyn. Ehdotuksen mukainen tuotevastuu olisi pääasiallisesti yhdenmukainen EY:n tuotevastuuta koskevan direktiivin kanssa. Ehdotus poikkeaa direktiivistä lähinnä vain siinä, että vahinkoa kärsineelle ei ehdoteta omaisuusvahingoissa minkäänlaista omavastuusuutta. Direktiivi vastaa suurelta osin niitä lainsäädäntöehdotuksia, joita Suomessa on aiemmin asiasta laadittu. Direktiivi on myös suuressa määrin vaikuttanut niihin tuotevastuuta koskeviin lainsäädäntöehdotuksiin, joita viime aikoina on EY:n ulkopuolella Euroopassa laadittu.

Direktiivin sisältämien valinnanmahdollisuuksien puitteissa ehdotus edustaa ankaraa vastuuta. Ehdotus kattaa myös jalostamattomat alkutuotteet. Vastuusta vapautuminen ei olisi mahdollista sillä perusteella, että tuotteen puutteellinen turvallisuus johtuu niin kutsutusta kehittelyriskistä eli siitä, että tuotteen puutteellista turvallisuutta ei voitu ennakoida tuotteen liikkeelle laskemisen ajankohtana ottaen huomioon tieteen ja tekniikan tuonhetkinen taso. Ehdotuksessa ei ole asetettu minkäänlaisia enimmäismääriä niille korvauksille, joita voidaan joutua suorittamaan yhdestä tai kaikkista tuotteesta olleen saman puutteellisuuden aiheuttamista vahingoista.

Harkittaessa sitä, olisiko tuotevastuulaki laadittava yhdenmukaiseksi sen kanssa, mitä

tällä hetkellä on odotettavissa useimpien EY:n jäsenmaiden lainsäädännön suhteen, vai olisiko pyrittävä luomaan tehokas suoja vahinkoa kärsineiden turvaksi, on ehdotuksessa päädytty viimeksi mainittuun vaihtoehtoon. Tähän on päädytty siitä ratkaisuun sisältyvästä riskistä huolimatta, että niissä valtioissa, joissa kansainvälis-yksityisoikeudelliset säännökset voivat johtaa tuotteen valmistajamaan lainsäädännön soveltamiseen, suomalaisille yrityksille saatetaan asettaa ankarampi tuotevastuu kuin osalle kilpailevista ulkomaaisista yrityksistä.

5. Valmisteluvaiheet ja -elimet

5.1. Valmistelu

Tuotevastuulainsäädännön valmistelu käynnistyi oikeusministeriössä kuluttajansuojalainsäädännön valmisteluun liittyen vuonna 1972. Ehdotus kuluttajansuojalainsäädännöksi (Oikeusministeriön lainsäädäntöosaston julkaisu 12/1974) saatiin valmiiksi 15 päivänä tammi-kuuta 1975. Ehdotuksen aineelliset säännökset sisältyivät kuluttajansuojalakiin, jonka 6 luvussa olivat säännökset tuotevastuusta (valmistajan vahingonkorvausvastuu).

Ehdotuksesta saaduista lausunnoista on julkaistu yhteenveto (Oikeusministeriön lainvalmisteluosaston julkaisu 9/1975).

Hallituksen esitykseen kuluttajansuojalainsäädännöksi (hall.es. 8/1977 vp.) ei kuitenkaan otettu säännöksiä valmistajan vahingonkorvausvastuusta. Tämä johtui siitä, että eräät viranomaiset sekä useimmat elinkeinoelämän järjestöt katsoivat kysymyksen vaativan vielä perusteellista valmistelua. Hyväksyessään kuluttajansuojalain eduskunta edellytti, että hallitus joutuisasti valmistelee ja antaa eduskunnalle esityksen valmistajan ja maahantuojaan tuotevastuun sääntelemiseksi.

Valtioneuvosto asetti 18 päivänä marraskuuta 1976 komitean suorittamaan perusteellisen selvityksen tuotevastuusäännösten tarpeellisuudesta ja vaikutuksista. Komitean tuli myös valmistella hallituksen esityksen muotoon laadittu ehdotus lainsäädännöksi valmistajan vahingonkorvausvastuusta. Komitean asettamisen yhteydessä laaditun muistion mukaan komitean tuli myös ottaa huomioon ne tuotevastuuta koskevat näkökohdat, jotka sisältyivät oikeusministeriössä laadittuun ehdotukseen ja siitä annettuihin lausuntoihin samoin kuin

muiden pohjoismaiden tuotevastuusäännyöstöä koskevat ehdotukset sekä Euroopan neuvoston ja muiden kansainvälisten järjestöjen selvitykset ja ehdotukset tuotevastuusta.

Tuotevastuukomitea jätti mietintönsä vuonna 1978 (komiteanmietintö 1978:19). Komitea ehdotti säädettäväksi tuotevastuulain. Laki olisi koskenut vastuuta kulutustavaroiden aiheuttamista henkilö- ja esinevahingoista. Laki ei kuitenkaan olisi koskenut jalostamattomia alkutuotteita. Vastuu tuotteista aiheutuneista vahingoista olisi kuulunut valmistajille ja maahantuoijille sekä tietyin edellytyksin sille, joka on varustanut tuotteen tunnusmerkillään. Korvausvastuu olisi syntynyt tuottamuksesta riippumatta, jos tuote ei ole ollut niin turvallinen kuin kohtuudella on ollut aiheutta edellyttää. Korvausvelvollisuutta ei olisi ollut, jos se, jolta korvausta vaaditaan, osoittaa, ettei hän ollut laskenut tuotetta liikkeelle, tai jos hän saattaa todennäköiseksi, ettei tuote ollut turvallisuudeltaan puutteellinen silloin kun se laskettiin liikkeelle.

Korvaus olisi käsittänyt tuotteesta aiheutuneet henkilö- ja esinevahingot. Esinevahinkona olisi korvattu myös tuotteelle itselleen aiheutunut vahinko. Esinevahinkona olisi muutoin korvattu vain yksityisessä käytössä olleelle omaisuudelle aiheutunut vahinko.

Vahingonkorvausta olisi voitu sovitella, jos vahinkoa kärsinyt oli myötävaikuttanut vahinkoon. Oikeus korvaukseen olisi vanhentunut 10 vuodessa siitä, kun korvausvelvollinen oli laskenut tuotteen liikkeelle. Korvausvaatimus olisi kuitenkin tullut esittää vuoden kuluessa siitä, kun korvausta vaativa oli saanut tiedon vahingosta ja korvausvelvollisesta.

Komitea totesi, että kysymykseen lääkevahinkojen korvaamisesta liittyi lukuisia seikkoja, jotka vaatisivat erillistä selvittämistä. Komitean mielestä olisi ollut epätyydyttävä ratkaisu liittää lääkevahinkotapaukset yleiseen tuotevastuulakiin.

Mietinnöstä saaduista lausunnoista on julkaistu yhteenveto (Oikeusministeriön lainvalmisteluosaston julkaisu 21/1979).

Oikeusministeriö asetti 26 päivänä touko-kuuta 1978 työryhmän laatimaan ehdotuksen lääkkeiden aiheuttamien vahinkojen korvausvastuusta valmistajien ja maahantuoijien ottaman vakuutuksen pohjalta. Työryhmän ehdotus valmistui 13 päivänä helmikuuta 1979 (Oikeusministeriön lainvalmisteluosaston julkaisu 2/1979). Työryhmä ehdotti säädettäväksi lää-

kevahinkolain. Ehdotuksesta saadut lausunnot on julkaistu (Oikeusministeriön lainvalmisteluosaston julkaisu 1/1980). Ehdotus ei kuitenkaan johtanut lainsäädäntöön. Sen sijaan käyttöön otettiin vapaaehtoinen lääkevahinkovakuutus, jonka kustantavat lääkevalmistajat ja maahantuoijat.

Oikeusministeriö asetti 4 päivänä marraskuuta 1981 työryhmän tehtävänsä valmistella ehdotus tuotevastuulaksi. Ehdotuksen tuli koskea henkilövahinkojen korvaamista sekä, jos kansainvälinen kehitys antaa siihen aihetta, myös omaisuusvahinkoja.

Esillä olevaa ehdotusta laadittaessa on pohjoismaiden oikeusministeriöiden edustajien välillä käyty keskusteluja asiasta. Näissä keskusteluissa on voitu päästä yksimielisyyteen ehdotuksen pääkohdista, jotka ovat yhdenmukaiset myös EY:n direktiivin kanssa. Erisuuntaisia käsityksiä vallitsee kuitenkin vanhentumisaikojen ja kehittelyvahinkojen kohdalla. Tanskan lain mukaan vastuusta vapautumiseksi voidaan vedota kehittelyriskin olemassaoloon. Esillä olevan ehdotuksen ja Norjan lain mukaan tämä taas ei ole mahdollista. Myöskään Ruotsissa ei ilmeisesti ole tarkoitus, että kehittelyriskiin voisi vastuusta vapautumiseksi vedota.

5.2. Lausunnot

Ehdotuksesta pyydettiin lausunnot neljältä ministeriöltä ja yhdeksältä muulta viranomaiselta sekä 41 järjestöltä, jotka edustivat kuluttajia, ammattiyhdistysliikettä, elinkeinoelämää, maataloutta ja muuta alan asiantuntemusta. Lausunnon antoi näiden lisäksi 11 muuta järjestöä.

Yksikään lausunnonantajista ei vastustanut lain säätämistä ehdotuksen pohjalta. Kuluttajansuojaviranomaiset sekä kuluttaja- ja palokansaaajajärjestöt kannattivat ehdotusta mutta arvostelivat kymmenen vuoden vanhentumisaikaa, jota ne pitivät liian lyhyenä. Arvostelua kohdistettiin myös sitä vastaan, ettei ehdotettu pakollista vakuutusta kattamaan tuotevahinkojen korvausvelvollisuutta. Useat viranomaiset ja järjestöt hyväksyivät alkutuotteiden rajaamisen lain soveltamisalasta edellyttäen, että rajausta muotoillaan ahtaaksi. Elinkeinoelämän järjestöt hyväksyivät lain säätämisen mutta edellyttivät, että siitä ei saa seurata ankarampaa vastuuta kuin mikä toteutetaan EY:n jäsenmaissa. Tätä taustaa vasten järjestöt katsoi-

vat, että vastuuvollisen tulisi voida vastuusta vapautukseen vedota kehittelyriskiin, siihen, että tuote on viranomaisien antamien määräysten mukainen, ja osatuotteen valmistajan osalta, että osatuote on tilaajan antamien ohjeiden mukainen tai että puutteellinen turvallisuus johtuu lopputuotteen suunnittelusta. Nämä järjestöt arvostelivat ehdotusta edelleen siitä, että korvausta olisi voitu sovittaa myötävaikuttavan tuottamuksen perusteella vain, jos tuottamus oli ollut törkeää. Arvostelun yksityiskohtia käsitellään myös yksityiskohtaisissa perusteluissa.

Laintarkastuskunta antoi 17 päivänä maaliskuuta 1989 lausuntonsa tarkistetusta ehdotuksesta tuotevastuulain (Laintarkastuskunnan lausunto 1/1989). Laintarkastuskunta katsoi, että tuotevastuuta koskeva lainsäädäntö on tarpeellinen ja että ehdotuksessa esitetyt oikeuspoliittiset tavoitteet voidaan saavuttaa ehdotetuilla keinoin. Laintarkastuskunta ehdotti tehtäväksi kuitenkin useita teknisiä korjauksia.

6. Muita esitykseen vaikuttavia seikkoja

Kuluttajansuojalain muuttamista koskeva ehdotus, jonka on laatinut oikeusministeriön asettama työryhmä (Oikeusministeriön lainvalmisteluosaston julkaisu 9/1988), sisältää sää-

nöksiä kuluttajansuojalain soveltamisalasta, kulutustavaroiden kaupasta ja kuluttajapalveluksista.

Kulutustavaroita koskevassa luvussa ehdotetaan, että tavarain virheestä muulle omaisuudelle kuin myydylle tavaralle aiheutunut vahinko korvataan luvun mukaan vain, jos vahinko kohdistuu omaisuuteen, jolla on välitön käytösyhteys myytyyn tavarahan. Oikeus korvauksen saamiseen tällaisesta vahingosta on myös ostajan perheenjäsenellä. Luvussa ehdotetaan myös, että ostajan tulisi voida kohdistaa korvausvaatimuksensa tavarain virheen perusteella myyntiketjun aikaisempaankin portaaseen. Tästä säännöstä olisi kuitenkin eräitä poikkeuksia. Kun kuluttajansuojalain muutosehdotusta ja tuotevastuulakiehdotusta tarkastellaan yhdessä, säännökset merkitsevät, että vahinkoa kärsinyt ostaja voisi kohdistaa korvausvaatimuksen valmistajaan sekä tuotteesta aiheutuneiden henkilö- ja esinevahinkojen nojalla että myydyin tavarain virheen perusteella.

Kuluttajapalveluksia koskevassa luvussa ehdotetaan, että palveluksen suorittaja olisi velvollinen korvaamaan palveluksessa olleen virheen aiheuttaman vahingon. Välillinen vahinko korvattaisiin kuitenkin vain, jos virhe tai vahinko johtuu huolimattomuudesta.

Kuluttajansuojalakiin ehdotetut säännökset eivät estäisi tuotevastuulain säätämistä.

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

1. Lakiehdotuksen perustelut

Soveltamisala

1 §. Pykälän 1 momentin mukaan laki koski tuotteesta henkilölle tai vahingon tapahtumisen aikaan pääasiassa yksityiseen tarkoitukseen käytetyille omaisuudelle aiheutuneen vahingon korvaamista. Tuotteelle itselleen aiheutunutta vahinkoa ei kuitenkaan 2 §:n 1 kohdan mukaan korvattaisi tuotevastuulain perusteella.

Tuotevastuulailla ei tyhjentävästi säänneltäisi vahinkoa kärsineen oikeutta korvaukseen tuotevahingosta. Ehdotuksen 11 §:stä ilmenee, että vahinkoa kärsinyt voi perustaa tuote-

vahinkoa koskevan korvausvaatimuksensa vahingonkorvauslakiin. Korvauksen saaminen vahingonkorvauslain nojalla edellyttää, että vahinko on aiheutunut vastuuvollisen huolimattomuudesta.

Laki koski henkilö- ja esinevahingon korvaamista. Laissa ei kuitenkaan määritellä henkilö- tai esinevahinkoa. Näiden käsitteiden sisältöä on siten arvioitava vahingonkorvauslain perusteella. Ehdotuksen 8 §:ssä olevasta viittauksesta vahingonkorvauslakiin ilmenee, että tuotevastuulain mukainen korvaus määrätään noudattamalla soveltuvin osin vahingonkorvauslakia.

Esinevahinkoina pidetään myös eläville eläi-

mille ja kiinteälle omaisuudelle aiheutuneita vahinkoja.

Esinevahinko korvattaisiin tuotevastuulain nojalla vain, jos vahingoittunutta omaisuutta käytettiin vahingon tapahtumisen aikaan pääasiassa yksityiseen tarkoitukseen. Elinkeinotoiminnassa tai julkisessa toiminnassa käytetylle omaisuudelle aiheutuneita vahinkoja ei korvataisi tuotevastuulain perusteella.

Säännöksessä ei edellytettäisi, että omaisuus olisi yksityishenkilön käytössä. Omaisuutta voidaan käyttää yksityiseen tarkoitukseen myös silloin, kun se on useamman yksityishenkilön yhteisessä omistuksessa ja käytössä taikka kun käyttäjänä on kuolinpesä tai aatteellinen yhdistys. Ei ole myöskään mahdotonta, etteikö tuotevastuulaki koskisi myös asunto-osakeyhtiöiden käyttämälle omaisuudelle aiheutuneita vahinkoja. Tuotevastuulain kannalta katsottuna asunto-osakeyhtiön harjoittamaa toimintaa ei välttämättä tarvitse pitää elinkeinotoimintana.

Jos vahingoittunut omaisuus oli tarkoitettu sekä yksityistä käyttöä että elinkeinotoimintaa varten, ratkaisevaksi muodostuu omaisuuden pääasiallinen käyttö. Ratkaisevaa ei olisi, milloin käytössä omaisuus sattui olemaan vahingon tapahtuessa, vaan se, käytettiinkö omaisuutta enemmän yksityisesti kuin elinkeinotoiminnassa. Vahinkoa kärsineen on kyettävä osoittamaan, että omaisuus oli pääasiassa yksityisessä käytössä. Merkitystä voi olla sen selvittämisellä, että vahingoittunut omaisuus on yleensä yksityiseen tarkoitukseen käytettävää. Tällöin voidaan olettaa, että näin oli asianlaita myös kyseisessä tapauksessa. Jos omaisuus on sellaista, ettei sitä yleensä käytetä yksityiseen tarkoitukseen, näytölle voidaan asettaa ankarammat vaatimukset.

Pykälän 2 momentin mukaan tuotteella tarkoitettaisiin irtainta esinettä. Momentissa olevasta määritelmästä johtuen laki koskisi tuotteiden aiheuttamia vahinkoja siitä riippumatta, oliko tuotteet tarkoitettu yksityiseen kulutukseen vaiko käytettäväksi tuotannossa.

Tuotteen määrittäminen irtaimeksi esineeksi merkitsee sitä, että tuote kuuluisi määritelmän piiriin tuotannon jokaisessa vaiheessa. Laki koskisi näin ollen myös lopullisten tuotteiden valmistamiseen käytettyjä raaka-aineita ja tuotteen osia. Pykälän 3 momentissa raaka-aineista ja tuotteen osista käytetään yhteisnimitystä osatuote. Mainitusta lainkohdasta seuraa myös, että valmistajan korvausvastuun edelly-

tykset arvioitaisiin erikseen osatuotteen ja lopullisen tuotteen osalta.

Lakia voitaisiin 2 §:stä johtuvin poikkeuksin soveltaa myös kuljetusvälineiden aiheuttamiin vahinkoihin. Kuljetuksen aikana vahingoittunut matkustaja voi näin ollen vaatia korvausta rahdinkuljettajalta kyseistä kuljetussopimussuhdetta koskevien sääntöjen nojalla taikka kääntä esimerkiksi kuljetusvälineen valmistajan puoleen ja vaatia tältä korvausta, jos kuljetusväline on ollut turvallisuudeltaan puutteellinen ja kysymyksessä on siten tuotevahinko.

Myös tietokoneet olisivat laissa tarkoitettuja tuotteita. Tietokoneessa olevasta viasta johtuva vahinko voitaisiin siten korvata tuotevahinkona. Sama koskee turvallisuudeltaan puutteellisten levykkeiden aiheuttamia vahinkoja.

Kysymys siitä, koskisiko tuotevastuulaki tietokoneohjelmia, on mutkikkaampi. Tietokoneohjelma voidaan ajatella sarjaksi toimintaohjeita, joten sitä ei voida pitää irtaimena esineenä vaan älyllisenä luomuksena. Lähtökohtaisesti tietokoneohjelmat eivät siten kuuluisi lain tuotekäsittelyn piiriin. Sen sijaan ohjelmat, jotka ovat välttämättömiä tietokoneen toiminnalle, muodostavat poikkeuksen tästä lähtökohdasta. Tietokoneen käyttöjärjestelmä, joka ohjaa tietokoneohjelmien toimintaa mahdollistaen muun muassa tiedonsyötön ja tulostuksen ohjaamisen, muistitilan jakamisen sekä tietojen käsittelyn, liittyy kiinteästi tietokoneeseen. Jos tällaisilla kiinteästi koneeseen liittyvillä ohjelmilla varustettu tietokone aiheuttaisi vahinkoa, koneen valmistaja vastaisi siitä tuotevastuulain perusteella, vaikka vahingon perimmäisenä syynä olisi ohjelmavirhe. Samoin auton tai pesukoneen valmistaja vastaisi tuotevastuulain mukaisesti vahingosta, joka johtuu auton tai pesukoneen toimintojen ohjaamiseen käytetystä ohjelmasta.

Tietokonelevykeille tallennettuina liikkeelle laskettujen ohjelmien osalta tuotevastuulaki koskisi levykkeistä aiheutuvia vahinkoja, vaikka vahingon perimmäisenä syynä olisi virhe levykkeelle tallennetussa ohjelmassa.

Tietokoneiden, tietokonelevykkeiden ja niille tallennettujen ohjelmien osalta tuotevastuulain mukaisen vastuun merkitystä rajoittaisi vaatimus siitä, että kyseessä täytyisi olla tuotteen puutteellinen turvallisuus ja että laki koskisi vain pääasiassa yksityiseen tarkoitukseen käytetylle omaisuudelle aiheutuneita vahinkoja.

Laki koskisi myös maa- ja metsätalouden tuotteita. Maataloustuotteita viljelevä olisi vastuussa tuottamiensa maataloustuotteiden puutteellisesta turvallisuudesta aiheutuvista vahingoista. Torjunta-aine on viljellyn tuotteen osatuote. Jos puutteellinen turvallisuus johtuu torjunta-aineesta, myös sen valmistaja voisi joutua vastuuseen puutteellisesta turvallisuudesta. Sama koskee lihatuotteita ja viljeltyä kalaa, jos ne ovat turvallisuudeltaan puutteellisia ruokinnassa käytetyn rehun ominaisuuksien johdosta.

Jätettä ei voida normaalisti pitää laissa tarkoitettuna tuotteena. Jätettä voidaan kuitenkin ainakin periaatteessa pitää tuotteena, kun sitä jälleenkäytetään teollisessa tuotannossa. Tässä tapauksessa ei kuitenkaan voitane katsoa alkuperäisen tuotteen valmistajaa jätteen valmistajaksi.

Käsitteen "irtain esine" käyttäminen merkitsee sitä, ettei laki ei koskisi kiinteistöjen, palvelusten eikä energian kuten sähköän aiheuttamia vahinkoja.

Kiinteistöjä koskevasta soveltamisalan rajoituksesta seuraa, että soveltamisalan ulkopuolelle jäisivät myös sellaiset vahingot, jotka johtuvat esimerkiksi rakennuksessa ilmenneestä rakennevirheestä. Koska toisen maalla olevaa rakennusta pidetään vakiintuneen käsityksen mukaan irtaimena omaisuutena, on tällaisesta rakennuksesta aiheutuvat vahingot nimenomaisesti suljettu lain soveltamisalan ulkopuolelle. Sen sijaan liikkeelle lasketut asennusvalmiit pientaloelementit ja valmiina myydyt pientalot voivat olla laissa tarkoitettuja tuotteita.

Irtain esine ei 2 momentin mukaan menettäisi tuotteen ominaisuuttaan sen vuoksi, että se liitetään kiinteistöön. Se seikka, että rakennusaineesta, kuten valmiista rakennuselementistä tai väliseiniin käytetyistä rakennusaineista, aiheutuu vahinkoa vasta sen jälkeen, kun ne on käytetty rakennuksen rakentamiseen, ei näin ollen estä tuotevahinkoon perustuvan vaatimuksen esittämistä kyseisen materiaalin valmistajaa vastaan. Sen sijaan tuotevastuulain nojalla ei voitaisi korvausvaatimusta kohdistaa rakennuksen rakentajaan sillä perusteella, että käytetty rakennusmateriaali on ollut viallista. Korvausvaatimus rakennuksen suunnittelijaa tai rakentajaa vastaan on näin ollen perustettava vahingonkorvauslakiin tai sopimukseen.

Laki ei koskisi palveluksessa olevan puutteellisuuden aiheuttamia henkilö- tai esineva-

hinkoja. Rajanveto saattaa toisinaan aiheuttaa ongelmia. Jos tuote on tullut turvallisuudeltaan puutteelliseksi sitä korjattaessa, kysymys on tuotevahingosta siinä tapauksessa, että puutteellinen turvallisuus johtuu korjauksessa käytetyistä varaosista. Tuotevahingosta ei sen sijaan olisi kysymys, jos puutteellinen turvallisuus johtuu esimerkiksi korjaustyön virheellisyydestä.

Energia ei ole irtain esine. Siten sähköä ei voida pitää laissa tarkoitettuna tuotteena. Lakia ei näin ollen sovellettaisi vahinkoihin, jotka aiheutuvat sähkövirran jännitteen vaihteluista tai virran toimituskatkoista. Laissa tarkoitettuja tuotteita olisivat sen sijaan erilaiset sähköllä toimivat laitteet kuten kotitalouskoneet tai kotielektroniikka. Jos esimerkiksi laitteen palamisesta aiheutuu vahinkoa, olisi vahinkoa kärsineen osoitettava, että sähkölaite on ollut turvallisuudeltaan puutteellinen ja että vahinko on seurausta tästä puutteellisuudesta. Tällaista näyttöä voidaan esittää muun muassa osoittamalla, että muita ajateltavissa olevia vahingon syitä kuten jännitteen vaihtelua sähköverkossa ei ole esiintynyt ja että vahingon tämän vuoksi on katsottava johtuneen laitteen puutteellisesta turvallisuudesta.

Myöskään muut energiamuodot eivät ole irtaimia esineitä. Usein energiaa kuitenkin siirretään irtaimen esineen muodossa, esimerkiksi kaasuna tai lämmitettynä vetenä. Kaasu ja vesi kuuluvat lain tuotekäsitteen piiriin. Laki koskisi siten esimerkiksi kaasupullossa tai verkon välityksellä saatavasta kaasusta aiheutuneita vahinkoja. Myös kaukolämpöverkossa käytetystä vedestä aiheutuvat vahingot olisivat laissa tarkoitettuja tuotevahinkoja.

Pykälän 3 momentti sisältäisi osatuotteen määritelmän. Osatuote on sinänsä myös tuote. Toisen tuotteen osana olevaan tuotteeseen liittyy kuitenkin eräitä erityiskysymyksiä.

Osatuotteen käsitteeseen sisältyisivät ensinnäkin tuotteen valmistamiseen käytettävät raaka-aineet. Raaka-aineet ovat osatuotteita silloinkin, kun ne muuttuvat valmistusprosessin aikana siten, ettei niitä enää voida erottaa lopullisesta tuotteesta. Kemiallisen yhdisteen raaka-aineet ovat siten osatuotteita.

Osatuotteen käsite sisältäisi myös tuotteen liitettävät osat. Merkitystä ei olisi sillä, onko kyseessä teknisesti monimutkainen osa kuten esimerkiksi television kuvaputki tai auton moottori vaiko yksinkertainen standardiosa kuten ruuvi tai pultti.

Kun tuote pakataan, voidaan kysyä, kumpi tuote, sisältö vai pakkaus, muodostaa osatuotteen. Joskus sisältö ilmeisesti olisi pakatun tuotteen osatuote. Tällainen tilanne syntyy, kun maitoa pakataan. Jos pakkauksesta aiheutuu vahinkoa maidolle, maidon tuottaja voisi vastuusta vapautuakseen vedota siihen, ettei maito ollut turvallisuudeltaan puutteellinen, kun hän laski sen liikkeelle.

Osatuotteena pidettäisiin myös tuotteen valmistamisessa tai tuottamisessa käytettyä ainetta, vaikei sitä olisi enää lopputuotteessa mukana. Tällainen aine on kuitenkin voinut saada aikaan sen, että tuotteesta on tullut turvallisuudeltaan puutteellinen. Tässä tarkoitettuja aineita ovat esimerkiksi kotieläinten ruokintaan käytettävä rehu ja viljelyssä käytettävät torjunta-aineet.

2 §. Pykälässä rajoitettaisiin tuotevastuulain soveltamisalaa suhteessa tiettyihin tuotevahinko muistuttaviin vahinkotyyppeihin.

Pykälän 1 kohdan mukaan tuotevastuulaki ei koskisi tuotteelle itselleen aiheutunutta vahinkoa. Säännös merkitsee sitä, ettei tuotteelle itselleen aiheutunutta vahinkoa korvattaisi tuotevastuulain mukaan, vaikka muuta omaisuutta vahingoittuisi samanaikaisesti. Jos esimerkiksi televisiovastaanotin syttyy palamaan puutteellisen turvallisuuden vuoksi ja kodin sisustus vahingoittuu palossa, tuotevastuulain perusteella voidaan vaatia korvausta vain sisustukselle mutta ei televisiovastaanottimelle aiheutuneista vahingoista.

Pykälän 2 kohdan mukaan laki ei koskisi osatuotteen tuotteelle aiheuttamaa vahinkoa, jos osatuote oli liitetty tuotteeseen ennen tuotteen liikkeelle laskemista.

Rajoituksella ei ole merkitystä, kun on kysymys tuotteen raaka-aineista. Rajoitus koskee lähinnä tuotteen vaihdettavia varaosia. Säännöksen tarkoituksena on estää se, että samasta vahingosta voitaisiin saada korvausta sekä sopimusoikeudellisella perusteella että tuotevastuulain nojalla.

Pykälän 3 kohdan mukaan laki ei koskisi atomivastuulaissa tarkoitettuja vahinkoja. Atomivastuulain 15 §:n 1 momentin mukaan korvausvaatimusta lain korvaussäännösten tarkoitamasta ydinvahingosta ei voida kohdistaa muuhun kuin ydinlaitoksen haltijaan tai vakuutusyhtiöön, joka on myöntänyt vakuutuksen laitoksen haltijan vastuun varalta. Koska atomivastuulaki ei koske eräitä radioaktiivisen säteilyn aiheuttamia vahinkoja, voisi niitä kos-

keva korvausvastuu syntyä tuotevastuulain nojalla.

Pykälän 4 kohdan mukaan tuotevastuulaki ei koskisi myöskään potilasvahinkolaissa tarkoitettuja vahinkoja. Potilasvahinkolain nojalla korvataan tietyt sairaanhoitolaitteiston viasta johtuvat vahingot, esimerkiksi leikkauspöydän tai potilaiden nostolaitteen viallisuudesta aiheutuvat vahingot. Niin ikään korvataan eräät proteeseista aiheutuvat henkilövahingot, kuten viallisesta hammersproteesista johtuva kipu ja särky. Soveltamisalan rajoitus koskisi kaikkia potilasvahinkolaissa tarkoitettuja vahinkoja, joten tuotevastuulakia ei sovellettaisi siinäkään tapauksessa, että kyseinen, potilasvahinkolaissa tarkoitettu vahinko jää lain mukaan korvaamatta esimerkiksi vähäisyytensä vuoksi.

Pykälän 5 kohdan mukaan tuotevastuulain nojalla ei korvattaisi lääkevahinkovakuutuksen piiriin kuuluvan lääkkeen aiheuttamaa vahinkoa. Vakuutusehtojen mukaan lääkkeenä pidetään lääkelain 3 §:ssä tarkoitettua valmistetta tai ainetta, joka on tarkoitettu ihmisille. Mainitussa pykälässä lääkkeellä tarkoitetaan valmistetta tai ainetta, jonka tarkoituksena on sisäisesti tai ulkoisesti käytettynä parantaa, lievittää tai ehkäistä sairautta tai sen oireita ihmisessä taikka eläimessä. Vakuutusehdoissa lääkkeellä tarkoitetaan myös potilaalle kokeiltavaksi saatettua lääkettä, raskauden ehkäisemiseen käytettyä lääkettä sekä kohdunsisäistä ehkäisintä.

Ihmisille tarkoitetut lääkkeet jäisivät edellä olevan perusteella tuotevastuulain ulkopuolelle. Sen sijaan laki koskisi eläimille tarkoitettuja lääkkeitä. Laki soveltuisi myös lääkevahinkovakuutuksen ulkopuolelle jäävien ehkäisyvälineiden kuten kondomien, ehkäisyvaahdon, pessaan ja spiraalin aiheuttamiin vahinkoihin. Sen sijaan esimerkiksi ehkäisytabletit kuuluvat vakuutuksen piiriin.

Tuotevastuulain soveltamisalan rajausta koskee lääkevahinkovakuutuksen piiriin kuuluvia lääkkeitä. Lääkkeen aiheuttamasta vahingosta ei siten voisi saada korvausta tuotevastuulain nojalla sillä perusteella, että korvausvelvollisuuden edellytykset eivät yksittäistapauksessa täyty. Korvausta ei voisi ehdotetun lain nojalla vaatia esimerkiksi tapauksessa, jossa lääkkeestä aiheutuu niin lievä vahinko, että sitä ei korvata vakuutuksesta. Sen sijaan 5 kohdan säännös ei estä saamasta lääkevahingosta korvausta vahingonkorvauslain nojalla.

Pykälän 6 kohdan mukaan laki ei koski liikennevakuutuslain mukaan korvattavaa vahinkoa. Rajoitus koski siten vain niitä vahinkoja, jotka tosiasiallisesti korvataan vakuutuksesta. Näin ollen se, että jokin vahinko on liikennevakuutuslain mukaan liikennevahinko, ei estäisi tuotevastuulain soveltamista silloin, kun vahinkoa ei yksittäisessä tapauksessa korvata vakuutuksesta. Jos liikenneonnettomuuden syynä on ollut ajoneuvon puutteellinen turvallisuus, eikä syntynyttä vahinkoa kyseisessä tapauksessa korvata liikennevakuutuksesta, korvausta voidaan vaatia siltä, joka tuotevastuulain perusteella saattaa olla vastuussa vahingosta. Tuotevastuulain perusteella on siten mahdollista saada korvausta sekä omalle ajoneuvolle sattuneesta vahingosta että kivusta ja särystä, vaikka vahingot olisivat vähäisiä. Tällöin myös korvauksen sovittelu ja epäminen tapahtuu tuotevastuulain mukaisilla perusteilla.

Kohdan säännöksestä johtuu myös, ettei liikennevakuutuslain mukaan korvausta maksanut voi kohdistaa takautumisvaatimusta siihen, joka olisi vastuussa vahingosta tuotevastuulain perusteella.

Pykälän 7 kohdasta ilmenee lopuksi, ettei tuotevastuulaki koske myöskään lakisääteisen tapaturmavakuutuksen mukaan korvattavia vahinkoja. Tuotevastuulaki täydentää lakisääteistä tapaturmavakuutusta sikäli, että vahinkoa kärsinyt voi saada tuotevastuulain mukaan vastuussa olevalta korvausta sellaisista vahingoista, joita ei korvata lakisääteisistä tapaturmavakuutuksista. Sen sijaan ei ole estettä vaatia tuotevastuulain mukaista korvausta vahingosta, joka voi tulla korvattavaksi myös vapaaehtoisesta tapaturmavakuutuksesta. Työehtosopimuksiin perustuvia vakuutusjärjestelyjä on tässä suhteessa pidettävä vapaaehtoisina vakuutuksina.

Vahingonkorvausvelvollisuuden edellytykset

3 §. Pykälä sisältäisi keskeiset säännökset korvausvastuun perusteista.

Lain mukainen vastuu syntyi, jos tuote ei ole ollut sitä liikelle laskettaessa niin turvallinen kuin silloin on ollut kohtuudella aiheutta odottaa. Säännöksen mukaan vastuun syntyminen ei edellyttäisi, että puutteellinen turvallisuus johtuu valmistajan huolimattomuudesta.

Tuotteen puutteellinen turvallisuus voi johtua esimerkiksi tuotteen suunnittelusta, tai se saattaa olla seuraus tuotantoprosessista. Puutteellinen turvallisuus voi myös johtua laadunvalvonnan puutteista tai siitä, että tuote ei vastaa siitä markkinoinnissa annettuja tietoja, tietojen antamistavasta taikka siitä, ettei turvallisuuden kannalta tarpeellisia tietoja ole lainkaan annettu. Puutteellisen turvallisuuden syyllä ei olisi merkitystä lukuun ottamatta 7 §:n 1 momentin 2 kohdassa tarkoitettua tilannetta.

Käsite ”puutteellinen turvallisuus” ei edellyttäisi, että tuotteen olisi oltava vaarallinen. Myös se, että tuote ei toimi tai että se on liian vähätehoinen, voisi merkitä puutteellista turvallisuutta, jos nämä seikat johtavat henkilö- tai esinevahingon syntymiseen. Puutteellinen turvallisuus olisi kyseessä esimerkiksi, kun pakastimen moottori rikkoutuu seurauksella, että pakastimessa olleet tuotteet sulavat ja pilaantuvat. Tuotevahingosta ei sen sijaan voisi olla kysymys, kun tavara toimitetaan myöhässä tai sitä ei toimiteta lainkaan, ja viivästys aiheuttaa ostajan omaisuudelle vahinkoa.

Puutteellinen turvallisuus saattaa johtua siitä, että tuotteella on ominaisuuksia, joita sillä ei pitäisi olla. Se voi myös johtua siitä, että tuotteelta puuttuu ominaisuus, joka sillä voidaan odottaa olevan.

Sen arvioimisen, onko tuote turvallisuudeltaan puutteellinen, tulisi tapahtua yleisten objektiivisten perusteiden pohjalta. Arvioinnin yhtenä lähtökohtana on, ovatko kyseiseen tuotteeseen liittyvät vahinkoriskit laajempia kuin vastaavanlaisten tuotteiden kohdalla voidaan tavallisesti odottaa.

Tuote ei olisi turvallisuudeltaan puutteellinen yksin sillä perusteella, että teoreettisesti olisi ollut mahdollista välttää vahinkoa aiheuttanut ominaisuus turvautumalla kaikkiin mahdollisiin vahinkoihin ennalta estäviin toimiin. On yleisesti tunnettua, että käytännölliset ja taloudelliset seikat asettavat rajoituksia sille turvallisuudelle, joka eri tuotteiden kohdalla on kohtuudella saavutettavissa. Tuotteiden voidaan yleensäkin vain olettaa olevan niin turvallisia kuin kohtuudella voidaan odottaa. Toisaalta on myös selvää, että vahinkoriski ei ole hyväksyttävissä pelkästään sillä perusteella, että tuotteen tekeminen turvallisemmaksi olisi tullut kalliimmaksi. Se, millaisia riskejä voidaan pitää hyväksyttävinä taloudellisista tai käytännöllisistä syistä ja millaisia ei, on ratkaistava

tapauskohtaisesti. Harkinnassa on kiinnitettävä huomiota muun muassa siihen, kuinka vakavia vahinkoja saattaa seurata siitä, että tuote tehdään tietyllä tavalla.

Käsite pitää sisällään myös sen, että tuotteen turvallisuutta arvioitaessa olisi kiinnitettävä huomiota siihen, mitkä turvallisuusriskit ovat yleisesti tunnettuja ja sellaisia, että tuotteen käyttäjän on katsottava ne hyväksyneen. Tunnettua esimerkiksi on, että henkilövahinkojen riski on huomattava autojen törmätessä yhteen suurella nopeudella. Autolla matkustavan voidaan katsoa ottaneen huomioon tämän riskin, ja hän ei yleensä voisi vedota auton puutteelliseen turvallisuuteen sillä perusteella, että auton rakenne ei suojaa henkilövahingoilta yhteen-törmäyksessä. Jos rakenteen tarjoama suoja on kuitenkin olennaisesti heikompi kuin mikä autoissa on tavanomaista, autoa saatettaisiin pitää turvallisuudeltaan puutteellisenä.

Se, että valmistajalla tai vahinkoa kärsineellä on henkilökohtaisesti ollut tuotetta koskevia kuvitelmia tai odotuksia, joita tuote ei vastaa, ei olisi arvioinnin kannalta ratkaisevaa. Kuvitellulta arvioitsijalta ei sen sijaan yleensä voitaisi edellyttää minkäänlaisia erityistietoja. Se, että asiantuntija kykenee havaitsemaan turvallisuusriskin tuotteessa, saattaa merkitä, että tuotetta ei olisi pidettävä turvallisuudeltaan puutteellisenä sen ollessa tällaisten asiantuntijoiden käytössä. Sama tuote sen sijaan voisi olla turvallisuudeltaan puutteellinen suhteessa yleisöön tai tiettyyn käyttäjäryhmään. Vahinkoa kärsineen erityisasiantuntemus saattaa myös olla huomioon otettava seikka arvioitaessa vahinkoa kärsineen mahdollista myötävaikutusta vahinkoon.

Turvallisuutta arvioitaessa olisi huomiota kiinnitettävä myös siihen, täyttääkö tuote ne turvallisuusvaatimukset, joita viranomaiset ovat vahvistaneet lainsäädännössä tai päätöksillä. Ehdotuksen 7 §:n 1 momentin 2 kohdasta käy ilmi, että valmistaja ei välttämättä vapautuisi vastuusta, vaikka tuote vastaa niitä vähimmäisvaatimuksia, joita viranomaiset ovat asettaneet tuotteiden turvallisuuden varmistamiseksi. Viranomaisen turvallisuusmääräykset täyttävä tuotekin voi nimittäin olla turvallisuudeltaan puutteellinen. Tämä on mahdollista varsinkin, jos määräykset ovat vanhentuneita, mutta myös silloin, kun esimerkiksi valmistajan omat tutkimustulokset osoittavat, että viranomaismääräyksissä tiettyyn tuotteeseen sallitut ainemäärät saattavat johtaa vahinkoihin.

Valmistajien ja maahantuojien olisi näin ollen kiinnitettävä tarkkaa huomiota tuotteen turvallisuuteen silloinkin, kun viranomaiset ovat antaneet tuotetta koskevia turvallisuusmääräyksiä. Toisaalta taas voidaan yleensä katsoa, että tuote, josta aiheutuu vahinkoa sen seurauksena, että sillä ei ole jotakin määräyksissä edellytettyä ominaisuutta, on turvallisuudeltaan puutteellinen. Tällaisissa tapauksissa on usein myös kysymys valmistajan huolimattomuudesta. Valmistajalla olisi kuitenkin tässäkin tapauksessa oikeus esittää näyttöä siitä, että tuote ei ole ollut turvallisuudeltaan puutteellinen.

Turvallisuutta arvioitaessa olisi huomioon otettava muun muassa tuotteen odotettavissa oleva käyttö. Ilmaisuu merkitsee muun muassa sitä, että huomiota on kiinnitettävä niihin käyttäjäryhmiin, joille tuote on ajateltu. Esimerkiksi lapsille tarkoitettujen tuotteiden kohdalla turvallisuusvaatimukset on asetettava korkealle. Valmistajan tulisi ottaa huomioon myös se, että lapset saattavat käyttää tuotetta tavalla, joka on aikuisille odottamaton. Huomioon on otettava esimerkiksi riski, että lapsi puree tuotetta tai nielee sen. Toisaalta tällaisten tuotteiden turvallisuuden arvioinnissa voidaan lähteä siitä, että muut käyttäjäryhmät käyttävät tuotetta pääasiallisesti sen oikeaan tarkoitukseen.

Turvallisuutta arvioitaessa on niin ikään otettava huomioon, että eräillä tuotteilla on oltava vaarallisia ominaisuuksia, jotta ne voisivat täyttää tarkoituksensa. Veitsen on esimerkiksi oltava terävä ja myrkyllinen. Tällaiset tuotteet eivät ole turvallisuudeltaan puutteellisia mainitulla perusteella. Jotkut tuotteet saattavat olla tietyille käyttäjäryhmille vaarallisempia kuin toisille, esimerkiksi allergiasta kärsiville tai vanhuksille. Tämä on otettava huomioon toisaalta tuotteesta annettavissa tiedoissa ja toisaalta suunniteltaessa tuotteita kyseisille käyttäjäryhmille.

Tuote voi olla turvallisuudeltaan puutteellinen siinäkin tapauksessa, että puutteellisuudesta johtunut vahinko on kehittyvähinko eli vahinko, jota ei kyetty ennakoimaan tuotteen liikkeelle laskemisen ajankohtana vallinneen tieteellisen ja teknisen tietämyksen perusteella. Se, että tuotteesta aiheutuu esimerkiksi syöpäriski, merkitsee, että se on turvallisuudeltaan puutteellinen, vaikka syy-yhteys ei ollut tunnettu vielä tuotetta liikkeelle laskettaessa.

Turvallisuutta arvioitaessa olisi säännöksen mukaan edelleen otettava huomioon tuotteen markkinointi ja käyttöohjeet. Markkinoinnilla tarkoitetaan tässä yhteydessä kaikkia tuotteesta annettuja tietoja siitä riippumatta, annetaanko ne ilmoituksissa tai mainoksissa taikka pakkauksessa tai kaupan yhteydessä. Tuotetta käyttävän käsitykseen muun muassa tuotteen turvallisuudesta voidaan vaikuttaa sillä, miten asia esitetään markkinoinnissa. Vaikutus voi myös perustua markkinoinnissa käytettävään kuvamateriaaliin. Käyttäjälle voidaan antaa liioitellun myönteinen kuva turvallisuudesta sekä antamalla tuotteesta tietoja että vaikenemalla vaaratekijöistä. Kummassakin tapauksessa tällä on vaikutusta siihen turvallisuuden tasoon, jota tuotteelta voidaan kohtuudella edellyttää.

Riittävän seikkaperäisillä käyttöohjeilla käyttäjät saadaan käyttämään tuotetta siten, että vahingot vältetään. Kohtuudella on voitava edellyttää, että käyttäjät tutkivat käyttöohjeet ennen tuotteen käyttöönottoa. Käyttöohjeissa annettuihin tietoihin voidaan tämän vuoksi kiinnittää huomiota arvioitaessa sitä, onko tuote ollut turvallisuudeltaan puutteellinen. Huomiota on tällöin kiinnitettävä siihen, mitä tietoja ja kuinka ymmärrettävässä muodossa tuotteesta on annettu. Huomiota on kiinnitettävä muun muassa käyttöohjeiden kieleen sekä siihen, sisältävätkö ohjeet varoituksia tuotteen käyttöön liittyvistä turvallisuusriskeistä.

Tarkoituksena ei kuitenkaan ole, että valmistajan olisi vastuusta vapautuakseen voitava aina osoittaa varoittaneensa siitä vaarasta, joka yksittäisessä tapauksessa on johtanut vahinkoon. Tuotteita ei voida eikä ehdotetun säännöksen mukaan tarvitsekaan varustaa käyttöohjeilla, jotka sisältäisivät luettelot kaikista ajateltavissa olevista vahinkoihin johtavista käyttötavoista. Säännös ei myöskään edellytä käyttöohjeissa varoitettavan itsestään selvistä vaaroista kuten siitä, että puukolla voi haavoittaa itseään tai että elintarvike säilyy hyvänä vain rajallisen ajan eikä sitä tulisi käyttää pakkaukseen mahdollisesti merkityn viimeisen käyttöpäivän jälkeen. Tällainen säännös johtaisi siihen, että olennaisia ja todennäköisiä riskejä koskevat varoitukset häviäisivät asiallisesti vähemmän tärkeiden tietojen joukkoon. Toisaalta mitä tahansa turvallisuusriskejä, jotka tuotteeseen tehtävin muutoksin voitaisiin poistaa, ei voida hyväksyä vain sillä perusteella, että valmistaja on niistä varoittanut.

Myös muulla tavoin kuin markkinoinnissa tai käyttöohjeissa annettuihin tietoihin voidaan kiinnittää huomiota arvioitaessa niitä odotuksia, joita tuotteelle voidaan kohtuudella asettaa. Huomiota voidaan muun muassa kiinnittää tuotteeseen tai sen käyttöön liittyviä vaaroja koskeviin tietoihin, jotka annetaan sen jälkeen, kun tuote on jo laskettu liikkeelle. Tällaisessa tilanteessa ei kuitenkaan enää ole kysymys yksistään oletetun käyttäjäryhmän yleisistä odotuksista, vaan myös tietojen antamisesta niin tehokkaalla tavalla, että yksittäinen vahinko kärsinyt on todennäköisesti saanut asiasta tiedon.

Turvallisuutta arvioitaessa on otettava huomioon myös muita seikkoja. Edellä mainittujen seikkojen ohella huomiota on tällöin kiinnitettävä muun muassa tuotteen pakkaukseen. Sekä pakkaustapa että -materiaali saattavat vaikuttaa tuotteen turvallisuuteen.

Tuotteen turvallisuuden arvioinnin tulee tapahtua tuotteen liikkeelle laskemisen ajankohdalla vallinneiden olosuhteiden pohjalta. Tuotteen olisi kyseisenä ajankohtana vastattava niitä odotuksia, joita siihen tuolloin voitiin kohtuudella kohdistaa. Tuotteelta olisi aina voitava edellyttää, ettei se aiheuta vakavia henkilövahinkoja, vaikka liikkeelle laskemisen ajankohtana ei olisikaan osattu ennakoita, että tuote saattaisi aiheuttaa tietyn tyyppisiä henkilövahinkoja.

Tuotteelta kohtuudella edellytettävän turvallisuuden arvioinnin kytkeytyminen tuotteen liikkeelle laskemisen ajankohtaan merkitsee ensinnäkin, että tuote ei tulisi turvallisuudeltaan puutteelliseksi pelkästään siitä syystä, että myöhemmin kehitetään turvallisuudeltaan parempia tuotteita. Ei voitaisi esimerkiksi väittää, että jääkaappi, jonka ovea ei voida avata sisäpuolelta, olisi turvallisuudeltaan puutteellinen sen takia, että kyseisen jääkaappimallin liikkeelle laskemisen jälkeen markkinoille on tullut uusia jääkaappimalleja, joissa ovi voidaan avata sisäpuolelta. Sitä vastoin valmistajan menettelyä voidaan usein pitää huolimattomana, jos hän jatkaa jääkaapin markkinointia sen jälkeen, kun siihen liittyvä vaaratekijä on havaittu.

Toiseksi säännös merkitsee, että tuotteen turvallisuuden arvioinnin kannalta ratkaiseva ajankohta on erilainen jakeluketjun eri portaiden kohdalla. Säännöksellä on merkitystä erityisesti silloin, kun valmistajan laskettua tuotteen liikkeelle on kulunut paljon aikaa, ennen

kuin esimerkiksi maahantuoja laskee saman tuotteen liikkeelle. Myös käytettyinä myytyjen tuotteiden turvallisuutta arvioitaessa olisi huomiota kiinnitettävä olosuhteisiin kyseisiä tuotteita liikkeelle laskettaessa.

Valmistaja on laskenut tuotteen liikkeelle, kun hän on luovuttanut sen seuraavalle jakeluportaalille tai jättänyt sen jonkun toisen hallintaan, esimerkiksi itsenäiselle rahdinkuljettajalle toimitettavaksi edelleen seuraavalle jakeluportaalille. Tuotetta ei katsota lasketuksi liikkeelle niin kauan kuin se on valmistajan hallinnassa, esimerkiksi valmistettavana, varastossa tai kuljetettavana valmistajan eri toimipaikkojen välillä.

Säännöksessä ei edellytettäisi, että tuote olisi luovutettu toiselle vastiketta vastaan. Jos elinkeinonharjoittaja on valmistanut tai tuottanut tuotteen, lakia voitaisiin soveltaa siitä riippumatta, millä tavalla tuote on laskettu liikkeelle. Näin ollen soveltamisen kannalta ei olisi merkitystä sillä, onko elinkeinonharjoittaja myynyt, vuokrannut tai lahjoittanut tuotteen. Asiaan ei myöskään vaikuttaisi, onko valmistaja luovuttanut tuotteen suoraan lopulliselle käyttäjälle vai onko tuote kulkenut usean jakeluportaan kautta. Lain 10 §:stä ilmenee, ettei valmistaja voi ennakolta sopimuksin rajoittaa sopimus-kumppaninsa oikeutta vaatia korvausta tuotevastuulain perusteella.

Tuote voitaisiin laskea liikkeelle myös siten, että se saatetaan yleisön saataville asettamalla se näytteille. Tuote voitaisiin myös katsoa lasketuksi liikkeelle tässä laissa tarkoitettussa merkityksessä, kun se on esitelty elinkeinonharjoittajan tiloissa tai messuilla yleisölle tai rajoitetulle henkilöpiirille.

Lain 7 §:n 1 momentin 1 kohdasta käy ilmi, että valmistaja voi vapautua korvausvelvollisuudesta näyttämällä, ettei hän ole laskenut tuotetta liikkeelle elinkeinotoiminnassaan.

4 §. Pykälä koskisi tapauksia, joissa vahinko on aiheutunut osatuotteen puutteellisesta turvallisuudesta. Lain 1 §:n 3 momentin perusteluista käy ilmi, että osatuotteella tarkoitettaisiin muun muassa tuotteen valmistamiseen käytettäviä raaka-aineita ja osia.

Osatuotteesta saattaa aiheutua vahinkoja osittain sen vuoksi, että osatuotetta on käytetty sellaisessa yhteydessä tai sellaisella tavalla, johon sitä ei ollut tarkoitettu, osittain sen vuoksi, että osatuote on turvallisuudeltaan puutteellinen.

Ensiksi mainitussa tapauksessa osatuotteen valmistaja ei ole vahingosta vastuussa, koska vahinko ei ole johtunut osatuotteen puutteellisesta turvallisuudesta. Osatuotteen valmistaja ei siten ole vastuussa vahingoista, jotka aiheutuvat siitä, että lopputuotteen valmistaja on valinnut väärän osan tuotteeseensa. Vahinko saattaa tällöin aiheutua esimerkiksi lopputuotteen rakenteesta, joka olisi edellyttänyt valittua vahvempien vakio-osien käyttämistä.

Jos osatuote on tilattu käytettäväksi tiettyä lopputuotetta varten, saattaa osatuotteen puutteellinen turvallisuus johtua osatuotteen tilanneen valmistajan antamista ohjeista. Ehdotuksen 7 §:n 3 momentista käy ilmi, että osatuotteen valmistaja ei tällaisessa tapauksessa olisi vastuussa puutteellisesta turvallisuudesta johtuvasta vahingosta. Sen sijaan ohjeet antanut osatuotteen tilannut valmistaja olisi vastuussa vahingosta riippumatta siitä, onko hän lopputuotteen valmistaja vai tämän alihankkija. Kummassakin tilanteessa myös lopputuote on turvallisuudeltaan puutteellinen. Tästä puutteellisesta lopullisen tuotteen valmistaja olisi vastuussa.

Ehdotus ei sisällä erityissäännöksiä lopullisesta vastuun jakamisesta lopputuotteen valmistajan ja osatuotteen valmistajan välillä. Vastuun jakautumiseen voitaisiin tässäkin tapauksessa soveltaa vahingonkorvauslain 6 luvun 3 §:ää. Jos lopputuotteen puutteellinen turvallisuus on seurausta sellaisesta puutteesta osatuotteen turvallisuudessa, josta osatuotteen valmistaja on vastuussa, on hänen yleensä kannettava siitä lopullinen vastuu. Ehdotus ei myöskään estä sitä, että lopullista vastuuta koskeva kysymys ratkaistaan eri valmistajien välisellä sopimuksella. Osatuotteen valmistajan vastuu lopputuotteen valmistajaa kohtaan saattaa perustua myös lainsäädäntöön, kuten rehulakiin (376/86), jonka mukaan valmistaja on huolimattomuudesta riippumattomassa vastuussa rehun ostajalle.

Vahingonkorvausvelvolliset

5 §. Pykälässä lueteltaisiin ne tahot, jotka voivat joutua tuotevastuulain mukaiseen vastuuseen. Näitä voisivat olla tuotteen valmistaja tai tuottaja, maahantuoja ja se, joka on markkinoinut tuotetta omanaan kuitenkin olematta sen valmistaja. Lain 6 §:stä käy ilmi, että

vastuuseen voisivat joutua myös muut tahot, jotka ovat laskeneet tuotteen liikkeelle.

Pykälän 1 kohdan mukaan tuotevastuulain mukainen korvausvelvollisuus on sillä, joka on valmistanut tai tuottanut tuotteen. Lain 7 §:n 1 kohdasta ilmenee, että tuotteen valmistaja tai tuottaja välttyy vastuusta näyttämällä, ettei hän ole laskenut tuotetta liikkeelle elinkeino-toiminnassaan.

Valmistajalla tarkoitettaisiin ensinnäkin sitä, joka teollisesti tai käsityönä tuottaa tuotteen tai osatuotteen. Tämä voi tapahtua työstämällä tai jalostamalla raaka-aineita taikka työstämällä tai jatkovalmistamalla jo olemassa olevia tuotteita. Asiaan ei vaikuta se, että jatkovalmistuksen kohteena olevaa tuotetta myydään myös erikseen. Valmistajana pidettäisiin edelleen sitä, joka tuottaa, työstää tai jalostaa luonnontuotetta. Lain mukaan valmistajana pidettäisiin näin ollen myös sitä, joka viljelee viljaa tai vihanneksia, kasvattaa karjaa tai harjoittaa kalanviljelyä. Valmistajana pidettäisiin lisäksi myös sitä, joka kokoaa tuotteita valmiista osista. Välttämätöntä ei ole, että lopputuotteen valmistaja olisi valmistanut jonkin tuotteen osan itse.

Myös tuotetta lisenssillä valmistavaa pidettäisiin laissa tarkoitettuna valmistajana. Sen sijaan lisenssin myöntäjää ei voida pitää valmistajana. Lisenssin myöntäjä ei tuotevastuulain mukaan ole korvausvelvollinen edes siinä tapauksessa, että puutteellinen turvallisuus johtuu tuotteen suunnittelusta.

Valmistajana voidaan pitää vain sitä, joka valmistaa tai tuottaa tuotteen. Tuotetta yksinomaan keräilevää, esimerkiksi marjojen tai sienten poimijaa, ei voitaisi pitää valmistajana lain tarkoittamassa merkityksessä.

Tuotteen korjaamista tai huoltoa ei tavallisesti voida katsoa valmistamiseksi, vaikka korjaaja liittäisi uusia varaosia tuotteeseen. Jos varaosa on turvallisuudeltaan puutteellinen, voi vahinkoa kärsinyt nostaa kanteen korjaajaa vastaan sopimuksen tai 6 §:n perusteella. Lisäksi vahinkoa kärsineellä on mahdollisuus esittää tuotevastuulain perusteella korvausvaatimus sille, joka on valmistanut turvallisuudeltaan puutteellisen varaosan.

Pykälän 2 kohdan mukaan vahingonkorvausvelvollisuus olisi sillä, joka on tuonut vahinkoa aiheuttaneen tuotteen Suomeen täällä liikkeelle laskettavaksi.

Valmistaja on ehdotuksen mukaan tuotevahingosta vastuussa silloinkin, kun hänen toimi-

paikkansa sijaitsee ulkomailla. Suomessa vahinkoa kärsivällä on rajoitetut mahdollisuudet kanteen nostamiseen valmistajaa vastaan ulkomailla. Ulkomainen valmistaja on harvoissa tapauksissa velvollinen vastaamaan tuotevahinkoa koskevassa asiassa Suomessa, ja vaikka tuomio valmistajaa vastaan voitaisiin Suomessa saadakin, se voidaan vain harvoin panna täytäntöön siellä, missä valmistajalla on varoja. Tämän vuoksi on katsottu välttämättömäksi säätää, että myös tuotteen Suomeen tuova on vastuussa tuotteesta aiheutuneista vahingoista.

Maahantuojaana pidettäisiin ensi sijassa sitä, joka tilaa tuotteen ulkomaiselta valmistajalta tai myyjältä tai jonka lukuun tuote on tuotu Suomeen. Maahantuojaana pidettäisiin myös komissionsaajaa, joka tilaa tavaroita ulkomaiselta komissionantajalta. Jos kaupan on välittänyt ulkomaisen valmistajan kauppa-agentti, joka välittää elinkeinonharjoittajan tilauksen päämiehelleen, olisi maahantuojaana yleensä pidettävä suomalaista ostajaa eikä mainittua kauppa-agenttia. Ostajalla on mahdollisuus tutkia tavara ja varmistua sen turvallisuudesta ennen kuin laskee sen liikkeelle. Kauppa-agentti saattaa kuitenkin myös harjoittaa toimintaansa sillä tavoin, että häntä olisi pidettävä maahantuojaana, jos hän esimerkiksi tuo maahan varaston, josta tavaraa toimitetaan suomalaisille tilaajille. Kysymys siitä, ketä kulloinkin on pidettävä maahantuojaana, on ratkaistava tapauskohtaisesti ottaen huomioon kaikki asiaan vaikuttavat seikat.

Tarkoituksena ei ole, että vastuuseen joutuisi se taho, esimerkiksi huolintaliike, joka huolehtii maahantuontiin liittyvistä käytännön järjestelyistä, vaan vastuu kuuluu sille, jonka lukuun maahantuonti ja tullaus tapahtuu.

Edellytyksenä maahantuojan vastuulle olisi, että tuote on tuotu Suomeen laskettavaksi täällä liikkeelle. Sitä, joka tuo maahan tuotteen käyttääkseen sitä omassa toiminnassaan, ei voitaisi pitää tuotevastuulaissa tarkoitettuna maahantuojaana, vaikka hän myöhemmin myisi tuotteen. Tämä koskee esimerkiksi sitä, joka tuo maahan lentokoneen omaa kaupallista toimintaansa varten ja myy koneen usean vuoden käytön jälkeen. Tätä poikkeusta on luonnollisesti tulkittava siten, ettei tuotteen muodollinen käyttäminen ennen sen liikkeelle laskemista anna mahdollisuutta kiertää maahantuojan vastuuta koskevaa säännöstä.

Myös maahantuoja vapautuu korvausvastuusta näyttämällä, ettei tuotetta ole laskettu liikkeeseen elinkeinotoiminnassa. Tuotteen maahan tuonutta yksityishenkilöä ei siten voida pitää maahantuojana.

Maahantuoja olisi vastuussa ainoastaan maahan tuomiensa tuotekappaleiden aiheuttamista vahingoista. Maahantuoja voi nimittäin 7 §:n 1 momentin 1 kohdan nojalla vapautua vastuusta näyttämällä, ettei ole laskenut vahinkoa aiheuttanutta tuotetta liikkeelle elinkeinotoiminnassa. Maahantuoja ei vastaa maahan tuomiensa tavaroiden kopioiden aiheuttamista vahingoista. Maahantuoja ei olisi vastuussa alkuperäistuotteensa aiheuttamasta vahingosta, jos tuotteen on tuonut Suomeen joku toinen, esimerkiksi vahinkoa kärsinyt itse tai muu samaa tuotetta tuova rinnakkaismaahantuoja. Välttääkseen muiden kuin itse maahan tuomiensa alkuperäistuotteiden aiheuttamista vahingoista johtuvan vastuun maahantuojan on kuitenkin voitava esittää näyttöä siitä, ettei hän ole tuonut maahan kyseistä tuotekappaletta. Tällaisen näytön esittäminen saattaa olla tarpeen, vaikka vahinkoa kärsineellä on todistustaakka siitä, että se, jolta hän vaatii korvausta, on vastuussa vahingosta.

Myös se, joka on markkinoinut vahinkoa aiheuttanutta tuotetta omanaan, olisi 3 kohdan mukaan korvausvelvollinen, jos vahinkoa aiheuttanut tuote oli varustettu hänen nimellään, tavaramerkillään tai muulla erottamiskykyisellä tunnuksella. Säännös merkitsee muun muassa sitä, että tavaramerkin haltija, joka teettää tuotteen alihankkijalla ja antaa tämän varustaa tuotteen tavaramerkillä, joutuu laissa tarkoitettuun vastuuseen tuotteesta aiheutuneista vahingoista.

Ilmaisu ”muu erottamiskykyinen tunnus” voi tarkoittaa esimerkiksi tuotteen erikoista pakkausta tai muotoilua.

Vastuun syntyminen 3 kohdan nojalla edellyttää, että asianomainen on tarjonnut tuotetta omanaan. Tällaisesta ei voitaisi katsoa olevan kysymys, kun yritys on hankkinut tuotteita luovuttaakseen niitä mainostarkoituksessa lahjoina, vaikka lahjat olisikin varustettu yrityksen toiminnalla tai tavaramerkillä. Jos tällaisen lahjan puutteellisesta turvallisuudesta aiheutuu vahinkoa, olisi vastuussa lahjan valmistaja tai maahantuoja. Tällaisesta lahjasta aiheutuvasta vahingosta voi kuitenkin syntyä vastuu sen antajalle 6 §:n nojalla.

Vaikeampia rajanveto-ongelmia on tilanteessa, jossa esimerkiksi tukkukauppa muotoilee tuotteet tai niiden pakkaukset yhtenäisen mallin mukaan. Yhtenäisen muotoilun tarkoituksena saattaa olla antaa vaikutelma hinnaltaan edullisesta tuotteesta, ja se yksilöi usein selvästi kyseisen tukkukaupparytyksen, vaikka yhtenäinen muotoilu ei sinänsä muodostu nimeksi tai tavaramerkiksi. Tarkoituksena voi myös olla vetoaminen ostavan yleisön kyseistä yritystä kohtaan tuntemaan luottamukseen. Jos kuitenkin valmistaja käy ilmi tuotteesta tai sen pakkauksesta, voitaneen yleensä lähteä siitä, että yhtenäisellä muotoilulla ei ole tarkoitus antaa kuvaa siitä, että tukkukauppa tarjoaisi tuotetta omanaan.

Kohdan mukainen vastuu syntyy ainoastaan, jos asianomainen on varustanut tai antanut varustaa tuotteen tunnuksellaan. Vastuuta ei siten synny, jos joku muu luvatta on varustanut tuotteen merkinnänsä tunnuksella.

6 §. Pykälän mukaan muukin kuin 5 §:ssä tarkoitettu elinkeinonharjoittaja voisi joutua vastuuseen tuotevahingosta, jos hän laskee tuotteen liikkeelle. Vastuu olisi myös tuotteen liikkeelle laskeneella, jos kyseisestä tuotteesta tai sen pakkauksesta ei käy ilmi ketään 5 §:n nojalla vastuussa olevaa, taikka jos kellään tuotteesta tai sen pakkauksesta ilmi käyvällä ole kotipaikkaa Suomessa.

Pykälän 1 momentin mukaan vastuun syntyminen edellyttäisi, että tuotteesta tai sen pakkauksesta ei käy ilmi, kuka on valmistanut, tuottanut tai tuonut maahan tuotteen taikka markkinoinut tuotetta omanaan. Vaikka nämä tiedot kävisivätkin ilmi tuotteesta tai sen pakkauksesta, tuotteen liikkeelle laskenut saattaa joutua vastuuseen, jos tuotteesta tai sen pakkauksessa mainitulla taholla ei ole kotipaikkaa Suomessa.

Jotta tiedot valmistajasta, maahantuojasta tai tuotetta omanaan markkinoineesta riittäisivät vastuusta vapauttamiseen, niiden on oltava sellaisia, että vahinkoa kärsineellä on niiden perusteella mahdollisuus kääntyä vastuuvastuun puoleen. Tuotetta omanaan tarjoavan osalta olisi yleensä vaadittava, että tuotteesta on käytävä ilmi kyseisen tahon nimi. Pelkäämään tavaramerkin tai muun tunnuksen näkyminen tuotteesta ei vapauttaisi vähittäiskauppaa vastuusta.

Ilmaisu ”laskenut tuotteen liikkeelle” on käsitelty edellä 3 §:n perusteluissa, ja se on

esillä olevan pykälän kohdalla ymmärrettävä samalla tavoin.

Pykälän 2 momentista ilmenee, että korvausvelvollisuutta 1 momentin nojalla ei ole, jos tuotteen liikkeelle laskenut kuukauden kuluessa pyynnöstä ilmoittaa korvausta vaativalle sellaisen 5 §:n mukaan vastuussa olevan, jolla on kotipaikka Suomessa, tai sen vastuussa olevan, jolta hän on hankkinut tuotteen ja jolla on kotipaikka Suomessa.

Elinkeinonharjoittaja voisi näin ollen vapautua korvausvastuusta antamalla edellä mainitut tiedot, vaikka vastuussa olevan nimi ei ilmenisiikään tuotteesta tai sen pakkauksesta. Vapautukseen vastuusta hänen on ilmoitettava tiedot vahinkoa kärsineelle kuukauden kuluessa siitä, kun tämä on esittänyt asiaa koskevan pyynnön. Yleisten todistustaakkaa koskevien sääntöjen mukaan on säännökseen vetoavan asiana osoittaa, että tieto on annettu ajoissa. Ilmoituksen tulee olla vastaanottajan saatavilla edellä mainitussa ajassa. Tämän vuoksi voidaan edellyttää vaatimuksen esittämisen tapahtuvan sillä tavoin, että siihen voidaan vastata. Vaatimuksesta on näin ollen käytävä ilmi muun muassa kysyjän nimi ja osoite.

Sana ”pyyntö” on tässä yhteydessä käsitettävä siten, että korvausvaatimuksen esittäminen merkitsee samalla pyyntöä saada tieto muista vastuusvelvollisista. Kuukauden määräajan tarkoituksena on turvata vahinkoa kärsineelle mahdollisuus ilman viivytystä kohdistaa korvausvaatimuksensa siihen, joka on 5 §:n mukaan vastuussa vahingosta.

Ilmoituksen myöhästymisen tai antamatta jääminen johtaisi siihen, että tuotteen liikkeelle laskenut joutuu samanlaiseen vastuuseen vahingosta kuin jos hän olisi valmistaja.

Vahingonkorvausvelvollisuudesta vapautuminen

7 §. Se, jolta korvausta ehdotetun lain nojalla vaaditaan, ei pykälän 1 momentin 1 kohdan mukaan olisi korvausvastuussa tuotevastuulain perusteella, jos hän näyttää, ettei ole laskenut tuotetta liikkeelle elinkeinotoiminnassa. Sitä, mitä tuotteen liikkeelle laskemisella tarkoitetaan, on käsitelty edellä 3 §:n perusteluissa.

Näyttö voi tarkoittaa sitä, että tuote on tullut markkinoille rikollisen menettelyn kautta tai että kyseisen tuotekappaleen on valmistanut tai tuonut maahan joku toinen kuin vastaaja.

Korvausvelvollisuus ei koskisi esimerkiksi tuotteita, jotka ovat joutuneet markkinoille vastoin valmistajan, maahantuojaan tai tunnusmerkin haltijan tahtoa yrityksen ulkopuolisen henkilön tekemän varkauden tai muun rikollisen menettelyn seurauksena. Sama koskee myös muiden tahojen vastuuta, jos tuotteen hallinta on näiltä riistetty tällaisella tavalla. Korvausvelvollisuutta ei myöskään synny, jos se, jolta korvausta vaaditaan, osoittaa, että hän on luotettavalla tavalla lähettänyt tuotteen romutettavaksi tai hävitettäväksi.

Vastuun välttämiseksi ei riittäisi, että esimerkiksi yrityksen johto ei ole antanut lupaa tuotteen liikkeelle laskemiselle eikä edes se, että johto on sen kieltänyt. Vastuu voi syntyä esimerkiksi, jos tällainen kieltö ei ole tavoittanut sitä, jolle se on annettu, tai jos asianomainen kiellosta huolimatta hänelle yleisesti kuuluvien valtuuksien nojalla on laskenut tuotteen liikkeelle.

Vastuusta vapautuminen voisi myös perustua siihen, että tuotteen liikkeelle laskeminen ei ole tapahtunut elinkeinotoiminnassa vaan esimerkiksi yksityishenkilönä.

”Elinkeinotoiminta” on tässä ymmärrettävä laajasti. Elinkeinotoimintana on pidettävä esimerkiksi julkisyhteisön sellaista toimintaa, jota myös yksityiset yritykset harjoittavat. Lain mukainen vahingonkorvausvelvollisuus voi näin ollen syntyä esimerkiksi henkilökuntaruokalaa ylläpitävälle julkisyhteisölle, vaikka toimintaa tuettaisiin julkisin varoinkin.

Momentin 2 kohdan mukaan korvausvelvollisuutta ei myöskään olisi, jos se, jolta korvausta vaaditaan, näyttää, että puutteellinen turvallisuus johtuu siitä, että tuotteen on oltava viranomaisen laatimien pakottavien määräysten mukainen. Jos viranomainen on laatinut määräykset, joiden mukaan tuotteen tulee sisältää tietty määrä tiettyä ainetta, ja tuotteesta aiheutuu vahinkoa juuri siitä syystä, että tuote on tällaisten määräysten mukainen, ehdotetun lain mukaista vastuuta ei syntyisi. Jos viranomaisen antamat turvallisuusmääräykset on sitä vastoin laadittu sillä tavoin, että valmistajan asiaksi on jätetty päättää tuotteen kokoonpanosta ja muotoilusta asetettujen vähimmäisvaatimusten puitteissa, momentin 2 kohta ei tulisi sovellettavaksi. Tässä tapauksessa vastuu edellytykset olisi arvioitava 3 §:n 1 momentin mukaisesti. Kuten viimeksi mainitun pykälän perusteluissa on esitetty, tuotetta voitaisiin pitää turvallisuudeltaan puutteellisena,

vaikka se täyttääkin viranomaisten määräämät vähimmäisvaatimukset.

Pykälän 2 *momentin* mukaan korvausvelvollisuutta ei olisi myöskään, jos se, jolta korvausta vaaditaan, saattaa todennäköiseksi, ettei tuotteen turvallisuudessa ollut vahingon aiheuttanutta puutetta silloin, kun hän laski sen liikkeelle. Säännös koskee tilanteita, joissa puutteellinen turvallisuus syntyy käsiteltäessä tai varastoitaessa tuotetta myöhemmässä jakeluportaassa tai tuotteen ollessa kuluttajalla. Lain mukaista korvausvelvollisuutta ei siten olisi, jos vahinko on seurausta tuotteen kulumisesta tai virheellisestä käytöstä. Korvausvelvollisuutta ei valmistajalle tai tuottajalle synny myöskään, jos vain rajoitetun ajan säilyvä tuote myydään myöhemmässä jakeluportaassa säilyvyysajan jälkeen ja tuotteessa tällöin tapahtuneet muutokset aiheuttavat vahingon.

Vahingonkorvausvelvollisuus ei sen sijaan poistuisi sillä perusteella, että tuotteen puutteellisesta turvallisuudesta ei sitä liikkeelle laskettaessa vielä tiedetty, vaikkakin puutteellisuus tosiasiallisesti jo tuolloin rasitti tuotetta.

Kysymys siitä, oliko tuotteen turvallisuudessa sitä liikkeelle laskettaessa puutteita, olisi arvioitava erikseen eri vastuuvollisten kohdalla. Jos vahinkoa kärsinyt on esittänyt näyttöä tuotteen puutteellisesta turvallisuudesta ja siitä, että vahinko on seurausta tästä puutteellisesta, olisi sen asiana, jolta korvausta vaaditaan, esittää selvitystä tuotteen kunnosta silloin, kun hän laski tuotteen liikkeelle. Ottaen huomioon tällaiseen todisteluun liittyvät vaikeudet ehdotetaan, että täyttää näyttöä tuotteen turvallisuudesta tuona ajankohtana ei vaaditaisi. Riittävää olisi saattaa todennäköiseksi, että tuotteen turvallisuudessa ei ollut puutteita kyseisenä ajankohtana. Valmistaja voisi esimerkiksi esittää selvityksen, jonka mukaan hänen laadunvalvontajärjestelmänsä on sen laatuinen, että se olisi suurella todennäköisyydellä paljastanut vahingon aiheuttaneen puutteellisuuden tuotteessa, ja jonka mukaan tuote on läpäissyt tämän laadunvalvonnan. Hän voisi myös välttyä vastuulta osoittamalla puutteellisen turvallisuuden tuotteessa olevan sen luontoinen, että se ei todennäköisesti ole voinut aiheutua tuotannossa.

Pykälän 3 *momentissa* säädettäisiin osatuotteen valmistajan tai tuottajan vastuusta vapautumisesta. Lähtökohtana on, että tuotteen valmistajan tai tuottajan vastuuvapautta koskevat säännökset soveltuisivat myös osatuotteen val-

mistajaan tai tuottajaan. Osatuotteen tuottaja, valmistaja ja maahantuoja olisivat vastuussa osatuotteen puutteellisesta turvallisuudesta johtuneesta vahingosta, jos he eivät voi vedota johonkin sellaiseen seikkaan, joka 1 tai 2 momentin mukaan vapauttaisi heidät vastuusta.

Osatuotteen valmistanut tai tuottanut ei olisi vastuussa, jos vahinko on seurausta sen tuotteen suunnittelusta, johon osatuote on liitetty. Tämä lopputulos seuraa jo siitä, mitä puutteellisesta turvallisuudesta johtuvasta valmistajan vastuusta on ehdotettu säädettäväksi.

Osatuotteen valmistaja tai tuottaja ei 3 momentin mukaan myöskään olisi korvausvelvollinen, jos hän osoittaa puutteellisen turvallisuuden johtuvan osatuotteen tilanteen valmistajan antamista ohjeista. Säännöksen tarkoituksena on ensi sijassa kohdistaa vastuu tällaisissa tilanteissa osatuotteen tilanteelle valmistajalle, joka voi olla joko lopputuotteen valmistaja tai tämän alihankkijana toimiva valmistaja. Osatuotteen puutteellinen turvallisuushan merkitsee, että myös päätuote on turvallisuudeltaan puutteellinen. Tällöin lopputuotteen valmistaja tai tuottaja vastaa vahingosta suhteessa vahinkoa kärsineeseen. Lopputuotteen valmistajan mahdollisuus käyttää takautumisoikeuttaan osatuotteen valmistajaa tai tuottajaa kohtaan jää riippuvaiseksi osatuotteen hankintasopimuksen sisällöstä.

Annettuihin ohjeisiin ei voisi vedota sellainen tuotteen valmistaja, joka toisen tilauksesta ja tämän antamien ohjeiden mukaan valmistaa lopputuotteen, joka sellaisenaan myydään kuluttajille.

Korvattava vahinko

8 §. Pykälässä on tuotevahinkojen korvaamisen osalta viittaus korvauksen laskemista koskeviin vahingonkorvauslain säännöksiin. Säännöksen lähtökohtana on, että tuotevahingoista suoritettavat korvaukset lasketaan samalla tavoin kuin vahingoista yleensä.

Viittaus merkitsee sitä, että korvausta määrittäessä olisi otettava huomioon vahingonkorvauslain 5 luvun 2—5 §. Mainitun 5 luvun 2 §:n mukaan henkilövahinkona korvataan sairaanhoitokustannukset sekä muut vahingosta aiheutuneet kulut, tulojen tai elatuksen väheneminen, kipu ja särky sekä vika ja muu pysyvä haitta. Luvun 3 §:n mukaan kuolemaan

johtaneessa henkilövahingossa korvataan surmansa saaneen hautauskulut sekä muut hautaukseen liittyvät kustannukset kohtuulliseen määrään. Kuolemantapauksessa suoritetaan luvun 4 §:n mukaan korvausta elatuksen loppumisesta. Luvun 5 § koskee esinevahingosta suoritettavaa korvausta.

Vahingonkorvausta voitaisiin vahingonkorvauslain 2 luvun 1 §:n 2 momentin ja 6 luvun 1 §:n mukaan sovitella. Säännös mahdollistaa vahingonkorvauksen sovittelun, jos korvausvelvollisuus muodostuisi kohtuuttoman rasakaksi ottaen huomioon vahingon aiheuttajan ja vahingon kärsineen varallisuusolot ja muut olosuhteet. Jos vahinko on aiheutettu tahallisesti, on kuitenkin täysi korvaus tuomittava maksettavaksi, jollei erityisistä syistä harkita kohtuulliseksi alentaa korvausta. Sovellettaessa säännöstä tuotevahinkoihin olisi huomiota kiinnitettävä muun muassa tarjolla oleviin vakuuttamismahdollisuuksiin sekä vahinkoa kärsineen mahdollisuuksiin olla niistä selvillä.

Yleisten vahingonkorvausoikeudellisten periaatteiden mukaisesti korvausta voitaisiin alentaa ilman nimenomaista säännöstäkin, jos vahinkoa kärsinyt tai korvausta vaativa on vahingon tapahtuttua laiminlyönyt pyrkiä rajoittamaan vahinkoa.

Kanneaika

9 §. Pykälässä säädetään korvausoikeuden vanhentumisesta tuotevastuulain nojalla.

Pykälän 1 momentin mukaan tuotevastuulaikiin perustuvaa korvausta vaativan olisi nostettava asiaa koskeva kanne kolmen vuoden kuluessa siitä, kun hän sai tiedon vahingon ilmenemisestä ja korvausvelvollisesta. Ilmaisun ”tiedon vahingon ilmenemisestä” merkitsee, että vahinkoa kärsineen on tullut havaita syy-yhteys vahingon ja tietyn tuotteen välillä. Säännöksen mukaan ei sen sijaan olisi merkitystä sillä, milloin vahingon aiheuttanut toimipide tehtiin. Vanhentumisaika alkaisi kulua vasta vahingon ilmenemishetkestä, vaikka vahinko tapahtuisikin tätä aikaisemmin.

Ehdotettu säännös ei estäisi lisäkorvauksen vaatimista vahingosta, jos tuotteesta on aiheutunut jälkikäteen kehittyvä henkilövahinko, joka ei ollut ehtinyt ilmetä siinä vaiheessa, kun kolmen vuoden määräajan kuluminen alkoi.

Tieto korvausvelvollisesta edellyttää vastavalla tavoin tietoa siitä, että tietty tuote on

aiheuttanut tai voinut aiheuttaa vahingon, sekä siitä, kuka on tuotteen valmistaja, maahantuoja tai muutoin vastuussa vahingosta. Vanhentumisaika voi siten päättyä eri vastuuvollisitten kohdalla eri aikaan.

Jos korvausta vaaditaan useilta, olisi vaatimus esitettävä näistä jokaiselle säädettyssä ajassa.

Pykälän 2 momentin mukaan korvauskanne olisi pantava vireille 10 vuoden kuluessa siitä, kun 5 tai 6 §:ssä tarkoitettu korvausvelvollinen laski vahingon aiheuttaneen tuotteen liikkeelle.

Pykälän 2 momentin mukainen vanhentumisaika laskettaisiin siitä, kun se, jolta korvausta vaaditaan, laski vahingon aiheuttaneen tuotekappaleen liikkeelle. Ilmaisun ”laskea liikkeelle” merkitystä on käsitelty 3 ja 7 §:n perusteluissa. Jos vahinko on aiheutunut tuotteen jatkuvasta käyttämisestä, vanhentumisaika lasketaan siitä, kun viimeinen vahinkoa aiheuttanut tuotekappale laskettiin liikkeelle.

Vanhentumisaajan laskeminen erikseen jokaisen vastuuvollisen kohdalla merkitsee sitä, että esimerkiksi lopputuotteen valmistajan ja osatuotteen valmistajan vastuun vanhentuminen alkaa eri ajankohtina. Ehdotuksen 6 §:n mukainen vastuu merkitsee sitä, että tuotteen liikkeelle laskenut ei vältty vastuulta, jos kanne-oikeus tämän ilmoittamaa tahoa vastaan on vanhentunut.

Säännöksessä ei edellytettäisi, että vahinkoa kärsinyt olisi saanut tiedon vahingon ilmenemisestä tai korvausvelvollisesta. Säännös katkaisi siten myös 1 momentin mukaisen oikeuden korvauksen saantiin. Jos korvaukseen oikeutettu saa tiedon vahingon ilmenemisestä ja 5 tai 6 §:ssä tarkoitettu korvausvelvollisesta myöhemmin kuin seitsemän vuoden kuluttua siitä, kun korvausvelvollinen on laskenut tuotteen liikkeelle, hänellä on vähemmän kuin kolme vuotta aikaa kanteen vireillepanoa varten.

Korvausoikeuden vanhentumiseen vetoavan asiana olisi esittää selvitys siitä, että oikeus korvaukseen on menetetty. Välttääkseen vastuun vetoamalla vanhentumiseen olisi sen, jolta korvausta vaaditaan, näin ollen voitava esittää selvitys siitä, milloin kyseinen tuote laskettiin liikkeelle.

Pykälässä ei edellytettäisi, että tuomioistuinnottaisi vanhentumisen huomioon viran puolesta. Näin ollen ei olisi estettä tuomita korvausta tuotevahingosta, jos se, jolta korvausta vaaditaan, ei vetoa vanhentumiseen.

Erityisiä säännöksiä

10 §. Pykälän mukaan ennen vahingon ilmenemistä tehdyn sopimuksen ehto, joka rajoittaa vahinkoa kärsineen oikeutta korvaukseen, on mitätön.

Säännöksen mukaan laki olisi pakottava vahinkoa kärsineen hyväksi sikäli, että tämä ei sopimuksella voisi luopua oikeudestaan korvauksen saamiseen tuotevahingosta ennen vahingon syntymistä. Esimerkiksi tuotteen hankintasopimuksessa oleva ehto, jonka mukaan tuotevahingosta ei voi saada korvausta, ei sitoi vahinkoa kärsinyttä, vaikka hän olisi allekirjoittanut sopimuksen ja vieläpä nimenomaisesti ilmoittanut hyväksyvänsä sopimusehdon. Kuluttaja-asiamiehen tehtävänä on valvoa, ettei tällaisia sopimusehtoja käytetä.

Säännös ei estäisi sisällyttämästä sopimukseen ehtoa tai antamasta yksipuolista sitoumusta, joka antaa vahinkoa kärsineelle esimerkiksi pitempien vanhentumisaikojen muodossa paremman oikeuden korvaukseen kuin mitä hänellä olisi lain mukaan.

Säännöksen tarkoituksena ei myöskään ole estää antamasta markkinoinnissa tai käyttöohjeissa tietoja, joilla on merkitystä arvioitaessa, onko tuote turvallisuudeltaan puutteellinen. Tällaisella tiedolla saattaa olla samanlainen vaikutus kuin vastuusta vapautumista koskevalla ehdolla. Jos esimerkiksi tuotteesta tai sen pakkauksesta taikka käyttöohjeista käy selvästi ilmi, ettei tietystä sairaudesta tai allergiasta kärsivän henkilön tule käyttää tuotetta, vahinkoa kärsinyt ei yleensä voi vaatia korvausta vahingosta sillä perusteella, että hän varoituksesta huolimatta käytti tuotetta.

Ehdotus ei estäisi korvaukseen oikeutettua ja korvausvelvollista vahingon syntymisen jälkeen tekemästä sopimusta maksettavan korvauksen suuruudesta taikka siitä, ettei tuotevahingosta suoriteta mitään korvausta.

11 §. Pykälän mukaan tuotevastuulaki ei rajoittaisi vahingon kärsineen oikeutta vaatia korvausta sopimuksen tai vahingonkorvauslain nojalla.

Vahinkoa kärsinyt voi esimerkiksi vedota siihen, että sopimus, jolla hän on tuotteen hankkinut, sisältää määräyksiä, jotka antavat hänelle pidemmälle menevän oikeuden korvaukseen kuin tuotevastuulaki.

Vetoaminen vahingonkorvauslakiin saattaisi olla vahinkoa kärsineelle edullisempaa esimerkiksi sen vuoksi, että vahingonkorvauslain mu-

kainen vanhentumisaika on ehdotetun tuotevastuulain mukaista vanhentumisaikaa pitempi. Lisäksi vahingonkorvauslain mukainen korvaus saattaa tulla ajankohtaiseksi silloin, kun vahinko on aiheutunut tuotteesta, jota tuotevastuulaki ei koske, tai kun kyseessä on sellainen esinevahinko, jota ei korvata tuotevastuulain perusteella.

12 §. Pykälässä on säännös toimivaltaisesta tuomioistuimesta tuotevahinkoa koskevassa asiassa. Säännöksen mukaan korvausta vaativa voisi valita, nostaako kanteen oikeudenkäymiskaaren mukaan toimivaltaisessa tuomioistuimessa vai kotipaikkansa tuomioistuimessa.

Mahdollisuutta tehdä kuluttajan kanssa sopimuksia tuomioistuinten toimivallasta tuotevastuuta koskevissa asioissa on arvioitava kuluttajansuojalain 4 luvun perusteella. Tämä on tarpeen varsinkin, jos sopimuksen mukaan riidan käsittely kuuluisi ulkomaiselle tuomioistuimelle. Sama koskee myös sopimusta, jonka mukaan tuotevastuuta koskeva riita annetaan välimiesten ratkaistavaksi.

13 §. Pykälässä olisi säännökset mahdollisuudesta säätää asetuksella maahantuojaan vastuuta koskevia poikkeuksia. Säännöksen tarkoitus on kauppapoliittinen. Pyrkimyksenä on välttää sellaisen tilanteen syntyminen, jossa suomalaisten tuotteiden tuontia harkitseva ulkomainen maahantuoja luopuisi tuotteen tuomisesta omaan maahansa sen vuoksi, että kyseinen maahantuoja voi joutua vastuuseen tuotteiden aiheuttamista vahingoista. Tavoite voidaan otaksua saavutettavan vain, jos ulkomaisia tuotteita Suomeen tuova samassa laajuudessa vapautetaan Suomen lain mukaisesta tuotevastuusta.

Maahantuojaan vastuusta vapauttamisesta voitaisiin asetuksella säätää neljän edellytyksen vallitessa. Pykälän 1 momentin mukaan edellytettäisiin ensinnäkin, että vieraan valtion kanssa on tehty vastavuoroisuuteen perustuva sopimus. Maahantuojaan vastuuta koskeva poikeus voitaisiin näin ollen säätää vain koskien määrättyjä sopimuksen tehneitä valtioita tai valtioryhmiä. Lisäksi edellytettäisiin, että kyseiset valtiot toteuttavat vastaavat maahantuojan vastuuta koskevat poikkeukset suomalaisten tuotteiden aiheuttamien vahinkojen osalta.

Pykälän 2 momentin 1 kohdan mukaan edellytettäisiin, että poikeus voisi koskea vain sellaisia valtioita, joissa on voimassa ehdotettua lakia vastaava lainsäädäntö tuotevastuusta. Vertailussa olisi kiinnitettävä huomiota tuote-

vastuuta koskeviin aineellisiin säännöksiin eikä esimerkiksi kansainvälisen yksityisoikeuden sääntöihin. Ilmaisulla ”lainsäädäntö” ei tarkoiteta, että sääntelyn tulisi välttämättä olla kirjoitetussa laissa.

Säännöksessä viitataan vastaavaan, ei samansisältöiseen lainsäädäntöön. Jotta lainsäädäntöä voitaisiin pitää Suomen ehdotettua lakia vastaavana, sen tulisi pitää sisällään huolimattomuudesta riippumaton vastuu tuotevahingoista. Sillä seikalla, koskeko tuotevastuu myös kehittyvähinkoja, ei olisi merkitystä lainsäädännön vastaavuutta arvioitaessa. Lainsäädännön, joka antaa saman suojan kuin EY-direktiivin vähimmäistaso, voitaisiin katsoa täyttävän vaatimuksen lainsäädännön vastaavuudesta.

Momentin 2 kohdan mukaan edellytettäisiin, että suomalaisen vahinkoa kärsineen tulisi aina voida nostaa tuotevahingon korvaamista koskeva kanne Suomessa. Maahantuojaan vastuuta koskeva poikkeus edellyttäisi siten yleensä, että se, jolta korvausta vaaditaan, olisi velvollinen vastaamaan tuotevahingon korvaamista koskevassa asiassa Suomessa. Tällaisen velvollisuuden tulisi käydä ilmi siitä tuomioiden tunnustamista ja täytäntöönpanoa koskevasta sopimuksesta, joka on voimassa Suomen ja kysymyksessä olevan valtion välillä.

Neljäntenä seikkana edellytettäisiin momentin 3 kohdan mukaan, että kyseinen valtio tunnustaa tuotevahinkoasiassa Suomessa annettua tuomion ja että se voidaan panna siellä täytäntöön. Harkittaessa, täyttääkö valtio tämän vaatimuksen, voidaan huomioon ottaa myös se, onko tuomio pantavissa täytäntöön kohtuullisessa ajassa.

Suomalainen vahingonkärsijä, joka ei voi kohdistaa korvausvaatimustaan Suomessa taivutettavissa olevaan tahoon, voi helposti jäädä ilman korvausta sen vuoksi, että korvausvaatimuksen esittämiselle asetetut vaatimukset muodostuvat liian suuriksi. Jotta näitä vaikeuksia voitaisiin lieventää, pykälän 3 momentissa ehdotetaan, että se, joka on tuonut tuotteen Suomeen, olisi velvollinen avustamaan vahinkoa kärsinyttä korvausvaatimuksen kääntämisessä kielelle, jolla maahantuoja on yhteydessä ulkomaiseen valmistajaan tai myyjään. Säännöksen mukaan velvollisuus koskisi vain korvausvaatimusta. Maahantuoja ei olisi velvollinen kääntämään muita ilmoituksia, jotka vahinkoa kärsinyt toimittaa korvausvaatimuksen kohteena olevalle ulkomaiselle yhtiölle. Säännöksen mukaisiin maahantuojan velvolli-

suuksiin ei myöskään kuulu neuvojen antamisen vaatimukseen liittyvissä kysymyksissä.

Kääntämisvelvollisuus ei koskisi myöskään haastehakemusta, jolla ulkomainen yritys kutsutaan vastaamaan suomalaisen tuomioistuimeen.

Jos maahantuoja ei anna vahinkoa kärsineelle apua vahingonkorvausvaatimuksen kääntämisessä, maahantuojalle syntyy velvollisuus korvata vahinkoa kärsineelle käännöksen teettämisestä aiheutuneet kustannukset. Vahinkoa kärsinyt voisi tällöin käyttää virallisen kääntäjän palveluksia.

Pykälässä tarkoitettu sopimus ei saisi johtaa siihen, että jonkin maahan tuodun tuotteen kohdalla ei lainkaan löytyisi vastuuvollista tahoa. Tämän vuoksi pykälän 4 momentissa ehdotetaan säädettäväksi, että tuotteen siihen valtioon tuonutta, jonka kanssa on tehty tässä pykälässä tarkoitettu sopimus, pidettäisiin tuotevastuulakia sovellettaessa tuotteen valmistajana.

2. Voimaantulo

Laki ehdotetaan tulemaan voimaan noin vuoden kuluttua siitä, kun se on hyväksytty ja vahvistettu. Siirtymäaika on välttämätön, jotta ne, jotka voivat joutua vastuuseen tuotevahingoista, voisivat ottaa lain huomioon tuotannossaan muun muassa huolehtimalla tuotteidensa liikkeelle laskemisen ajankohdan luotettavasta selvittämisestä. Siirtymäaika on välttämätön myös, jotta he voisivat ottaa lain huomioon tekemissään sopimuksissa. Viimeksi mainittu koskee erityisesti maahantuojia, jotka voivat sopimuksin varmistaa itselleen mahdollisuuden vaatia korvausta tuotevahingoista ulkomaiselta valmistajalta tai myyjältä.

Lakia sovellettaisiin sellaiseen valmistajaan, maahantuojaan ja muuhun elinkeinonharjoittajaan, joka on laskenut vahingon aiheuttaneen tuotteen liikkeelle lain voimaantumisen jälkeen. Jos esimerkiksi ulkomainen valmistaja on laskenut tuotteen liikkeelle ennen lain voimaantuloa mutta suomalainen maahantuoja on laskenut sen Suomessa liikkeelle lain voimaantumisen jälkeen, maahantuojalla olisi lain mukainen tuotevastuu mutta sen sijaan ulkomaisella valmistajalla ei olisi.

Edellä esitetyn perusteella annetaan Eduskunnan hyväksyttäväksi seuraava lakiehdotus:

Tuotevastuulaki

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

Soveltamisala

1 §

Tämä laki koskee tuotteesta henkilölle tai vahingon tapahtumisen aikaan pääasiassa yksityiseen tarkoitukseen käytetylle omaisuudelle aiheutuneen vahingon korvaamista.

Tuotteella tarkoitetaan irtainta esinettä, ei kuitenkaan toisen maalla olevaa rakennusta. Laki koskee tuotteesta aiheutunutta vahinkoa, vaikka tuote on liitetty toiseen irtaimeen esineeseen tai kiinteistöön.

Osatuotteella tarkoitetaan tuotteen raaka-ainetta ja osaa sekä tuotteen valmistamisessa tai tuottamisessa käytettyä ainetta.

2 §

Laki ei koske:

1) tuotteesta tuotteelle itselleen aiheutunutta vahinkoa;

2) osatuotteesta tuotteelle aiheutunutta vahinkoa, jos osatuote oli liitetty tuotteeseen ennen tuotteen liikkeelle laskemista;

3) atomivastuulaissa (484/72) tarkoitettua vahinkoa;

4) potilasvahinkolaissa (585/86) tarkoitettua vahinkoa;

5) lääkevahinkovakuutuksen piiriin kuuluvasta lääkkeestä aiheutunutta vahinkoa;

6) liikennevakuutuslain (279/59) mukaan korvattavaa vahinkoa; eikä

7) tapaturmavakuutuslain (608/48) tai maatalousyrittäjien tapaturmavakuutuslain (1026/81) mukaan korvattavaa vahinkoa.

Vahingonkorvausvelvollisuuden edellytykset

3 §

Vahingonkorvausta on suoritettava vahingosta, joka on johtunut siitä, että tuote ei ole ollut sitä liikkeelle laskettaessa niin turvallinen kuin silloin on ollut kohtuudella aihetta odottaa. Turvallisuutta arvioitaessa on otettava huomioon tuotteen ennakoitavissa oleva käyttö, tuotteen markkinointi ja käyttöohjeet sekä muut seikat.

4 §

Jos vahinko on syntynyt osatuotteen puut-

teellisen turvallisuuden seurauksena, vahingon on katsottava aiheutuneen sekä tuotteesta että osatuotteesta.

Vahingonkorvausvelvolliset

5 §

Tämän lain mukainen vahingonkorvausvelvollisuus on:

1) sillä, joka on valmistanut tai tuottanut vahinkoa aiheuttaneen tuotteen;

2) sillä, joka on tuonut vahinkoa aiheuttaneen tuotteen Suomeen täällä liikkeelle laskettavaksi; sekä

3) sillä, joka on markkinoinut vahinkoa aiheuttanutta tuotetta omanaan, jos tuote on varustettu hänen nimellään, tavaramerkillään tai muulla erottamiskykyisellä tunnuksellaan.

6 §

Muukin kuin 5 §:ssä tarkoitettu, joka on laskenut tuotteen liikkeelle, vastaa tuotteesta aiheutuneesta vahingosta kuten valmistaja, jos tuotteesta tai sen pakkauksesta ei käy ilmi ketään, joka on 5 §:n mukaan vastuussa vahingosta, taikka jos kellään tuotteesta tai sen pakkauksesta ilmi käyvällä ei ole kotipaikkaa Suomessa.

Korvausvelvollisuutta 1 momentin nojalla ei kuitenkaan ole, jos tuotteen liikkeelle laskenut kuukauden kuluessa pyynnöstä ilmoittaa korvausta vaativalle sellaisen 5 §:n mukaan vastuussa olevan, jolla on kotipaikka Suomessa, tai sen 1 momentin mukaan vastuussa olevan, jolta hän on hankkinut tuotteen ja jolla on kotipaikka Suomessa.

Vahingonkorvausvelvollisuudesta vapautuminen

7 §

Korvausvelvollisuutta 5 tai 6 §:n nojalla ei ole, jos se, jolta vaaditaan korvausta, näyttää, että:

1) hän ei ole laskenut tuotetta liikkeelle elinkeinotoiminnassa; tai

2) tuotteen puutteellinen turvallisuus on seurausta siitä, että tuotteen on oltava viranomai-

sen antamien pakottavien määräysten mukainen.

Korvausvelvollisuutta ei ole myöskään, jos se, jolta vaaditaan korvausta, saattaa todennäköiseksi, ettei tuotteen turvallisuudessa ollut vahingon aiheuttanutta puutetta silloin, kun hän laski sen liikkeelle.

Osatuotteen valmistanut tai tuottanut ei ole korvausvelvollinen myöskään, jos hän näyttää, että puutteellinen turvallisuus johtui osatuotteen tilanneen valmistajan antamista ohjeista.

Korvattava vahinko

8 §

Tämän lain mukainen korvaus määrätään noudattamalla soveltuvin osin vahingonkorvauslakia (412/74).

Kanneaika

9 §

Tähän lakiin perustuva korvauskanne on nostettava kolmen vuoden kuluessa siitä, kun korvausta vaativa sai tiedon vahingon ilmeneisestä ja korvausvelvollisesta.

Kanne on kuitenkin pantava vireille kymmenen vuoden kuluessa siitä, kun 5 tai 6 §:ssä tarkoitettu korvausvelvollinen laski vahingon aiheuttaneen tuotteen liikkeelle.

Erityisiä säännöksiä

10 §

Ennen vahingon ilmenemistä tehdyn sopimuksen ehto, joka rajoittaa vahinkoa kärsineen oikeutta tämän lain mukaiseen korvaukseen, on mitätön.

11 §

Tämä laki ei rajoita vahinkoa kärsineen oikeutta korvaukseen sopimuksen perusteella taikka vahingonkorvauslain tai muun lain nojalla.

12 §

Tähän lakiin perustuva korvauskanne voidaan nostaa myös kantajan kotipaikan tuomioistuimessa.

13 §

Asetuksella voidaan säätää, että maahantuoja ei 5 §:n 2 kohdasta poiketen ole vahingonkorvausvelvollisuutta, jos tuote on tuotu Suomeen valtiosta, jonka kanssa on vastavuoroisuuden edellytyksellä tehty sopimus maahantuojan vapauttamisesta tuotevastuusta (*sopimusvaltio*).

Edellä 1 momentissa tarkoitettu sopimus voidaan tehdä, jos:

1) kysymyksessä olevassa valtiossa on voimassa tätä lakia vastaavan sisältöinen lainsäädäntö tuotevastuusta;

2) se, jolta korvausta vaaditaan, on velvollinen vastaamaan tuotevastuuta koskevassa asiassa Suomessa olevassa tuomioistuimessa; sekä

3) Suomella on kysymyksessä olevan valtion kanssa sopimus tuotevastuuta koskevien tuomioiden tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta.

Se, joka on tuonut tuotteen sopimusvaltiossa, on velvollinen avustamaan vahinkoa kärsinyttä korvausvaatimuksen kääntämisessä vieraalle kielelle. Jollei maahantuoja avusta siinä, maahantuojan on korvattava vahinkoa kärsineelle korvausvaatimuksen käännättämisestä aiheutuneet tarpeelliset kustannukset.

Sitä, joka on tuonut tuotteen sopimusvaltioon, pidetään tätä lakia sovellettaessa tuotteen valmistajana.

Voimaantulo

14 §

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 19 .

Tämän lain mukainen vahingonkorvausvelvollisuus on sillä, joka on laskenut vahinkoa aiheuttaneen tuotteen liikkeelle lain voimaantulon jälkeen.

Helsingissä 15 päivänä syyskuuta 1989

Tasavallan Presidentti

MAUNO KOIVISTO

Oikeusministeri *Matti Louekoski*